

Riksdagens protokoll

1985/86:144

Protokoll
1985/86:144

16 maj 1986

Debatter m. m.

Fredagen den 16 maj

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor m. m.	3
Undervisningen för invandrare i svenska språket	27
Transportrådet	30
Kriminalvården, m. m.	31
Decentralisering av beslutsfunktioner inom kriminalvården	42
Vissa personalfrågor för det militära försvaret	47
Svar på interpellationer	
1985/86:187 av Gullan Lindblad (m) om alternativ till det obligatoriska skolväsendet	63
1985/86:179 av Görel Bohlin (m) om den civila pilotutbildningen	71
1985/86:183 av Karin Israelsson (c) om bristen på barnomsorgspersonal	73
1985/86:184 av Ulla Tillander (c) om ökad valfrihet inom barnomsorgen	73
1985/86:191 av Gunnar Hökmark (m) om sekretesskyddet för känsliga personuppgifter	81
Meddelande om frågor	
1985/86:560 av Hans Rosengren (s) om åtgärder mot överlasten i den tunga vägtrafiken	88
1985/86:561 av Marianne Karlsson (c) om information till företagare om följderna av radioaktivt nedfall	89
1985/86:562 av Sten Andersson i Malmö (m) om radpriset på V 65-spelet	89
1985/86:563 av Görel Bohlin (m) om särskild lagstiftning till skydd för medeltida stadskärnor	89
1985/86:564 av Rolf Kenneryd (c) om visst uttalande om centerpartiet	90
1985/86:565 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) om förordningen om taxa för behandling hos sjukgymnast	90
1985/86:566 av Margitta Edgren (fp) om en gemensam nordisk arbetsmarknad för sjuksköterskor	90

Avgjorda ärenden

Fredagen den 16 maj

Utbildningsutskottets betänkanden

1985/86:20 Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor, m. m.	3
1985/86:21 Anslag till utbildning för tekniska yrken	3
1985/86:26 Anslag till lokala och individuella linjer och enstaka kurser	3
1985/86:28 Tillägsbudget III	3

Trafikutskottets betänkande

1985/86:23 Transportrådet (punkt 1)	30
---	----

Utbildningsutskottets betänkande

1985/86:30 Följdlagstiftning till den nya skollagen, m. m.	30
--	----

Konstitutionsutskottets betänkande

1985/86:24 Anslag till Riksdagen och dess myndigheter m. m.	31
---	----

Justitieutskottets betänkanden

1985/86:30 Anslag till kriminalvården, m. m.	31
1985/86:31 Decentralisering av beslutsfunktioner inom kriminalvården	31
1985/86:32 Anmälningar mot polismän	47

Försvarsutskottets betänkande

1985/86:9 Vissa personalfrågor för det militära försvaret, m. m.	47
--	----

Fredagen den 16 maj

Kl. 09.00

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor m. m.

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

2 § Föredros

utbildningsutskottets betänkanden

1985/86:20 om vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor, m. m. (prop. 1985/86:100 delvis),

1985/86:21 om anslag till utbildning för tekniska yrken budgetåren 1985/86 och 1986/87 (prop. 1985/86:100 delvis och 1985/86:125 delvis),

1985/86:26 om anslag till lokala och individuella linjer och enstaka kurser (prop. 1985/86:100 delvis) samt

1985/86:28 om anslag på tilläggsbudget III (prop. 1985/86:125 delvis).

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Voteringarna i utbildningsutskottets betänkanden 20, 21, 26 och 28 äger rum sedan debatten i alla dessa betänkanden har avslutats.

Först upptas utbildningsutskottets betänkanden 20 om vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor, m. m., 21 om anslag till utbildning för tekniska yrken budgetåren 1985/86 och 1986/87 samt 26 om anslag till lokala och individuella linjer och enstaka kurser. I fråga om dessa betänkanden hålls gemensam överläggning.

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor m. m.

Anf. 2 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Låt mig för enkelhetens skull först av allt yrka bifall till samtliga de reservationer i de aktuella betänkandena där moderata namn förekommer. Därefter skulle jag vilja gå in på en del allmänna synpunkter på den högre utbildningen.

Jag har många gånger haft tillfälle att från denna talarstol tala om den kris som har drabbat den högre utbildningen och den kvalitetsförsämring som vi på alltför många punkter har kunnat se. Det har naturligtvis många orsaker,

men en är otvivelaktigt den s. k. högskolereformen av år 1977 särskilt vad gäller det tidigare filosofiska fakultetsområdet.

Låt mig utan omsvöp säga att det i och för sig är föga ärofyllt att den propositionen kom att signeras av den borgerliga trepartiregeringen. Emellertid var det uppenbart att den skulle få en rad olyckliga konsekvenser. Inom moderata samlingspartiet satte vi praktiskt taget omedelbart efter beslutet i gång med arbetet att i samråd med forskare och universitetslärare lägga fram ett förslag till ett nytt samlat högskoleprogram. På punkt efter punkt, vågar jag säga, har våra farhågor besannats. Vi har levererat en enveten kritik mot det system som infördes. Vi har kunnat glädjas åt att det har blivit en allt större uppslutning från folkpartiets sida och nu också i många väsentliga avseenden från centerns sida kring kritiken. Uppenbarligen är man inte heller på den socialdemokratiska kanten till freds med situationen. Men man vill maskera sin reträtt med diverse dimridåer.

Alltnog, på många håll hyser man nu stora förhoppningar om att de politiska partierna i riksdagen gemensamt skall kunna lösa den högre utbildningens problem. Till dem hör uppenbarligen universitetskanslern Carl-Gustaf Andrén, som i senaste numret av SACO/SR-tidningen talar om att en samlad politisk opinion står bakom högskolan. Då menar han den opinion som inte är beredd att acceptera att försämringarna skulle fortsätta på detta område.

I det här sammanhanget är det dock illavarslande att regeringsföreträdarna i utbildningsutskottet inte i alla frågor har velat söka samförstånd med den borgerliga oppositionen utan föredragit att i praktiskt taget alla frågor mer eller mindre göra upp med kommunisterna för att tillförsäkra sig deras stöd.

Utbildningsministern har varslat om översyner av olika slag. Allt detta är nog bra, men samtidigt har man en känsla av att regeringens insatser kommer sent – jag vill hoppas inte för sent – och att de i många fall är otillräckliga.

Det är väl inget tvivel om att vi just när det gäller den högre utbildningen och forskningen bara ser början till en rätt svårartad situation, som säkert kommer att förvärras under de närmaste åren. Det gäller som sagt kvaliteten på den högre utbildningen men också sådana fakta som att rekryteringen till den högre utbildningen uppenbarligen kommer att bli allt svårare under den närmaste framtiden.

Orsakerna är uppenbara. Man skulle kunna formulera dem i en enda sentens: Det lönar sig knappast längre att ägna sig åt högre utbildning i det här landet, för såvitt det inte gäller alldeles specifika områden, och då särskilt sådana som är av teknisk eller likartad karaktär.

De ekonomiska problemen har blivit allt större för akademikerna – de enskilda människor som har en högre utbildning. Detta kommer naturligtvis särskilt att märkas på studiefinansieringens område. Jag vågar påstå att just studiefinansieringsproblematiken sannolikt kommer att vara ett av de största problemen under det närmaste decenniet. Det var all right att skaffa sig studieskulder under den tid då man kunde påräkna att senare i arbetslivet kompensera sig för dessa studieskulder, men nu har vi fått en situation då många går ut med kanske 100 000 kr. eller mer i studieskuld utan att kunna få någon kompensation i form av bättre lönesättning. Tänk på bibliotekarier, ja, praktiskt taget vilken grupp som helst utom just teknikergrupperna!

Det är naturligtvis också mycket detta som ligger bakom den arbetskonflikt som nu tycks vara under uppsegling. I och för sig underlättar det knappast – om jag får göra en parentes i sammanhanget – när staten, i det här fallet arbetsgivarverket, lägger en lockout mot en organisation som man över huvud taget inte förhandlar med.

På område efter område tycker sig alltså med all rätt akademikerna vara missgynnade, och det behövs åtskilligt för att vända den nu rätt allvarliga trenden.

När det gäller de olika betänkanden som vi har att ta ställning till i dag skall jag kommentera en del av innehållet. I betänkande 20, som tar upp vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor, behandlas framför allt organisatoriska problem. Huvudnumret här är helt naturligt utbildningsministrarnas aviserade översyn av högskolans anslags- och styrsystem, som det heter på vacker kanslisvenska, varmed väl skall förstås: fungerar organisationen eller kan vi göra den bättre?

Från moderata samlingspartiets sida har vi föreslagit en rad åtgärder, bl. a. ett omfattande program för en avbyråkratisering. Vi vill ha treåriga ramanslag och större frihet för högskolorna att disponera och omfördela medel. Vi vill se ett avskaffande av linjesystemet på de filosofiska fakulteterna. Vi vill avskaffa regionstyrelserna, och vi vill ha en delegering och ett avskaffande av beslutande organ som nästan enbart finns till för sin egen skull. Vi menar att förslag om detta bör läggas fram våren 1987.

Helt säkert kommer en hel del av förslagen att återfinnas i den proposition som så småningom kommer från regeringen, men regeringen har inte velat bli uppbounden. Det är någonting som man väl i och för sig kan förstå och respektera, men lika fullt är det naturligtvis vår skyldighet att försöka få bindande direktiv till regeringen.

I många fall har synpunkter liknande dem som vi har fört fram också förts fram av folkpartiet och även av centern. Vi vill alltså skicka med ett ord på vägen till departementets översynsgrupp, men detta vill utskottsmajoriteten inte göra.

Det här har naturligtvis resulterat i en gemensam borgerlig reservation, nr 1, där en hel del av de krav som vi från moderat sida har fört fram tas upp. Det gäller kraven på treåriga ramanslag, underlättande av högskolans förnyelsearbete genom omprioriteringar och omfördelningar av resurserna, ett nytt anslagssystem med ett mycket friare resursutnyttjande, utvärdering av linjesystemet och förenklingar över huvud taget.

Denna borgerliga enighet är glädjande. Det finns dock litet smolk i mjölken, men det gäller egentligen en enda punkt, nämligen regionstyrelserna. Centerpartiet sluter som enda parti helhjärtat upp bakom systemet med regionstyrelser. Centerpartisterna är de enda som visar något av entusiasm i detta sammanhang, men det är inte utan att jag vågar förutspå att det även härvidlag blir en ändring med tiden.

Några ord också om en del andra reservationer.

Vi tar upp frågan om besvärsrätten, där departementet nu vill gå ytterligare ett steg på vägen mot att i vissa fall avskaffa möjligheten att gå till regeringen. Vi tar upp detta av principiella skäl. Vi menar att den urgamla rätten att gå till kung är någonting som måste bevaras. Vi tycker inte om

regeringens sätt att hantera den här frågan. Tidigare gällde det tjänstetillsättningar, där besvärsrätten avskaffades; nu gäller det också övriga frågor, i vilka man vill att den lokala högskolemyndigheten skall besluta.

Det är all right att det görs inskränkningar i fråga om mindre ärendegrupper. Men rent principiellt, menar vi, bör besvärärenden av politisk karaktär alltid i sista hand avgöras av regeringen, som i sin tur är ansvarig inför riksdagen. Om en inskränkning skall göras, bör regeringen för riksdagen redovisa vilka ärendegrupper det gäller.

I andra reservationer stöder vi enskilda motioner. Det handlar om överförande av det regionalpolitiska stödet i Umeå direkt till universitetet. Vi menar att detta regionalpolitiska stöd annars medför en ryckighet och att det gäller att undvika en sådan.

Vi vill också få till stånd rättvisa då det gäller behörighetskompletteringen. Nu räknas den med när den sänker betygsmedelvärdet – i logikens namn borde den också kunna höja betygsmedelvärdet. Vidare vill vi ha en direktantagning på 50 % 1987 från den grupp som slutar gymnasiet, allt i avvaktan på vad tillträdesutredningen kommer fram till och den proposition som sedan framläggs.

Jag vill också säga något om internationaliseringen. Vi moderater har i år avstått från att föra fram något särskilt krav härvidlag, eftersom åtskilligt trots allt har hänt under den allra senaste tiden. Internationaliseringen av universitet och högskolor är naturligtvis ett av de allra viktigaste momenten – det finns mycket att göra därvidlag. Men det förekommer även rätt mycket trevande. Många olika försök pågår, och det finns kanske anledning att avvakta resultatet av dessa. Inom UHÄ och ävenledes inom Svenska institutet pågår ett visst arbete på det här området. Vi har tyckt att detta kan vara tillräckligt och vill alltså inte slå in öppna dörrar genom yrkanden om sådant som i och för sig redan är under behandling.

I betänkande 21 behandlas de tekniska yrkandena. Teknikerbristen är det kanske mest spektakulära. Det är detta som har intresserat massmedia, det är i denna fråga debatt har förekommit. Det förhåller sig här så som det alltid gör när en bristsituation uppstår. Man glömmer lätt bort att det tar rätt många år att utbilda en civilingenjör. Jag hoppas bara att den entusiasm som nu finns skall bestå och att vi inte helt plötsligt skall behöva finna att det blir överskott på tekniker. Att sja om framtiden är som bekant något av det allra svåraste.

Det är rimligt och riktigt att vi nu försöker förstärka den tekniska utbildningen. Det blir också en uppräknig av anslagen till denna utbildning utöver vad regeringen har föreslagit. Socialdemokraterna och kommunisterna har kommit överens om en summa. Från den borgerliga oppositionens sida har vi dock velat gå ett litet steg längre och göra ytterligare en uppräknig. Men det centrala är att man rent psykologiskt visar en vilja från riksdagens sida att rätta till de brister som i dag finns.

Det är glädjande att vi nu får en omklassificering av civilingenjörs- och arkitektutbildningarna från 160 till 180 poäng. Speciellt glädjande är kanske att utskottet har valt att följa de enskilda motioner i vilka man, precis som UHÄ, har velat göra omklassificeringen i ett svep, dvs. från den 1 juli 1986, i stället för att få en lång tidsutdräkt.

När det gäller den tekniska utbildningen finns det ett par andra frågor som jag också skulle vilja säga några ord om. Den ena rör den yrkestekniska högskoleutbildningen. Också utbildningsdepartementet har nu kommit fram till att en översyn behövs. Det är UHÄ som skall utföra denna översyn. Men i avvaktan på att den blir färdig, menar vi från moderat håll att det inte är rimligt att bygga ut den yrkestekniska högskoleutbildningen. Vi hoppas att översynen skall bli klar så snart som möjligt och att vi därefter skall kunna få ordning på utbildningen och skilja ut vad som skall ske inom gymnasieskolans ram och vad som skall hänföras till YTH.

Vi menar också att det är viktigt att den datavetenskapliga linjen kommer till stånd i Göteborg och Stockholm utan någon fördröjning. Vi har därför stött det krav som har förts fram i detta hänseende.

Betänkande nr 26, till sist, handlar om lokala och individuella linjer och enstaka kurser. Regeringen vill nu institutionalisera de individuella linjerna. Det är egentligen ett underbart sätt att medge riktigheten av kritiken mot linjesystemet på den filosofiska fakulteten.

Det är alldeles givet att det med det system som vi har föreslagit från moderat sida inte behövs några individuella linjer, utan då blir praktiskt taget alla utbildningsgångar inom denna sektor helt individuella. Vi kommer att få en fri sektor, när man har rivit upp en stor del av linjesystemet på det filosofiska fakultetsområdet. Detta kommer till uttryck i reservation nr 1.

Vi kan också glädja oss åt att ett annat gammalt moderat krav nu blir tillgodosett, nämligen kravet på ett återinförande av filosofie kandidatexamen. Tänk att det har varit så mycket väsen kring denna fråga! Kandidatexamen är dock en stimulans, som betyder åtskilligt för de studerande. En beställning är nu gjord till UHÄ. Jag vågar uttrycka den förmodan att gärdet nu är upprivet när det gäller akademiska examina. Jag skulle tro att de fortsättningsvis kommer att så att säga sticka fram nosen också på en del andra områden.

Vi har efterlyst mer resurser för de enstaka kurserna. Det är helt i linje med vårt synsätt, då vi vill ha en friare sektor. Vi vill också få till stånd en särskild satsning på kvalitetshöjande åtgärder. Det är återigen fördjupningsstudierna, som praktiskt taget lyser med sin frånvaro vid våra universitet och högskolor, som vi vill stimulera.

Jag skall avslutningsvis, fru talman, anföra ytterligare två synpunkter. Det har ofta varit en rätt hård diskussion om fördelningen av anslaget mellan olika högskoleregioner. Inte minst har detta gällt landets yngsta universitet, Linköpings universitet, för vilket jag av naturliga skäl givetvis har en viss svaghet. Man har ansett sig bli styvmoderligt behandlad. Utbildningsutskottet har, som framgår av skrivningen på s. 10 i betänkande 26, betonat att storleken av anslagsposterna för olika regioner skall bedömas i ett vidare perspektiv än det som bara tar sikte på behov av fortbildning och vidareutbildning. Anslagen kan inte heller enbart relateras till regionernas invånarantal, säger utskottet helt riktigt. Men viktigt, inte minst för Linköping, är utskottets följande uttalande:

”Utskottet vill i förevarande sammanhang peka på behovet av att genom ett utbud av enstaka kurser säkra kompetensuppbyggnad inom ämnesområden som framför allt är representerade vid universiteten.”

Här sägs alltså i klartext att man vid våra sex universitet skall garantera att ämneskompetensen består. Regionstyrelserna skall beakta att kompetensen inte försvinner eller minskar.

Till sist, fru talman, några reflexioner när det gäller de mindre högskolorna.

De små högskolorna har en stor uppgift att fylla. De kan utgöra en regional resurs i många hänseenden. Men samtidigt är det uppenbart att vi inte kan plöttra bort utbildningen alltför mycket. Framför allt gäller kanske detta den klassiska akademiska utbildningen. Jag vill sluta med att citera vad vi har sagt i vår partimotion, där det står följande:

”Den akademiska utbildningens uppgift är nationell och internationell. Dess resultat mäts i konkurrens inte mellan bygder och landsdelar utan mellan länder. Att ge upp den kampen till förmån för regionintressen är att i det långa loppet ge upp både våra industriella och våra kulturella ambitioner.

Ett sådant synsätt innebär inte att akademisk utbildning inte kan vara väl spridd över landet. Det innebär däremot att den alltid måste kunna motiveras från ett nationellt vetenskapligt baserat perspektiv. Annan högre utbildning än den traditionellt akademiska har däremot förutsättningar att spela en roll såväl i utbildningshänseende som för den regionala utvecklingskraften.”

Detta tycker jag sätter in de mindre högskolorna i deras rätta sammanhang. Jag hoppas att det skall kunna bli en allmän uppslutning kring denna tes.

Anf. 3 LARS LEIJONBORG (fp):

Fru talman! Samma dag som utbildningsutskottet justerade det första av de betänkanden som vi nu diskuterar, nämligen den 22 april, yttrade sig finansminister Kjell-Olof Feldt här i kammaren om högskolefrågor. Jag vill gärna citera vad han då sade:

”Jag vill instämma i det Bengt Westerberg sade om högskolan. Vi är väl medvetna om att man här i detta hus och i regeringskansliet har ett betydande ansvar när det gäller att reparera ett misstag som har begåtts tidigare och lösa problem som lämnats olösta alltför länge. Vi har från regeringens sida försökt att med särskild energi angripa problem inom högskolans område när det gäller den tekniska utbildningen och forskningen. Men allteftersom problemen analyseras framgår att det om högskolans långsiktiga problem skall kunna lösas nog krävs bredare insatser och större grepp än dem vi hittills har tagit.”

Jag tycker att finansministerns yttrande är utomordentligt intressant. Det visar på en helt annan insikt om det verkliga läget inom högskolan än den socialdemokratiska gruppen i utbildningsutskottet har givit till känna. Feldt vågar säga att vi måste ”reparera misstag”, att vi måste ”lösa problem som lämnats olösta” och att det krävs ”bredare insatser och större grepp”.

När jag besöker högskolor får jag ofta frågor om hur olika uttalanden från regeringshåll skall tolkas. Jag har ibland en känsla av att det håller på att växa fram ett slags ny vetenskap som påminner om det som brukar kallas ”kremnologi”. Den går ut på att tyda och tolka det senaste utbildningspolitiska uttalandet från regeringskansliet. ”Vad ligger bakom när statssekreteraren Sverker Gustafsson säger att regionstyrelserna bör avskaffas?” ”Vad

menas egentligen när utbildningsminister Lennart Bodström tar avstånd från det uttalandet?" "Vad är på gång när finansministern säger att det behövs bredare insatser och större grepp?" Det här är en sysselsättning som säkert ger viss förströelse ute på högskolorna och därtill säkert också nyttiga insikter i det högre politiska maktspelets finesser.

Jag har valt att tolka detta positivt, som om vi håller på att bevittna en kursomläggning av den socialdemokratiska utbildningspolitiken. När jag skrev en artikel där jag antydde att socialdemokraterna är på väg att bättra sig, kom det visserligen snabbt en kraftfull dementi från utbildningsutskottets ordförande. Men jag tycker mig ändå ha sett så pass många svalor den senaste tiden att jag fortfarande vågar hoppas på något av en sommar, åtminstone en svensk sommar i den socialdemokratiska högskolepolitiken.

Det skulle vara bra, för problemen är stora.

Kvaliteten i framför allt grundutbildningen är för låg på många håll. Det är svårt att få kvalificerade lärare. Studenterna väljer för sällan fördjupningsmoment, studiemedlen är för låga och tvingar många att arbeta kanske halvtid eller mera parallellt med studierna. Till det kommer att utrustningen på många institutioner är föråldrad och att det inte finns anslag för att köpa ny. Resultatet av allt detta blir för låg genomströmning, för få som går vidare till forskarstudier, kritik från avnämarna – helt enkelt för låg kvalitet i hela systemet.

Detta är inte en bild som gäller överallt. Det finns många exempel på bra utbildningar och utmärkt fungerande institutioner, men den här skildringen kan gälla tillräckligt många utbildningar för att vi måste ta dessa larmsignaler på allvar.

I näringslivet sägs det ibland att om det kostar en krona att rätta till ett fel i en produkt när den fortfarande befinner sig på konstruktionsstadiet, då kostar det tio kronor att rätta till felet när varan har kommit i produktion och kanske hundra kronor om den felaktiga varan nått kunden. Därför lägger man ner stort arbete på att tidigt föra in kvalitetstänkande. Detta resonemang kan i viss mån överföras på högskolan. Det är samhällsekonomiskt mycket billigare att ge en student en bra och kvalificerad undervisning i högskolan än att han eller hon senare i livet genom egna misstag skall försöka kompensera det som högskolan inte kunde ge.

Den svenska högskolan behöver en flerårig kvalitetssatsning, och den måste få kosta pengar. De 46 miljoner som socialdemokraterna tvingats öka högskoleanslaget med under utskottsbehandlingen är inte tillräckligt. Det är visserligen tacknämligt att den samlade oppositionen kunnat tvinga socialdemokraterna att acceptera en ytterligare satsning på civilingenjörsutbildningen och forskarutbildningen, men viktiga områden får inga påslag.

Jag vill återkomma till lokal- och utrustningssidan. För några veckor sedan fick utbildningsdepartementet en skrivelse från forskningsrådsnämnden och Industriförbundet, där dessa båda institutioner pekar på den mycket bekymmersamma situationen när det gäller utrustning framför allt i grundutbildningen. Enligt skrivelsen återstår nu 31 milj. kr. av det tillgängliga anslaget mot ett bedömt behov i storleksordningen 250–300 milj. kr. Det är inte minst behovet av datorer som lett fram till den här situationen. Folkpartiet kan inte anvisa några pengar i den storleksordning som avsändar-

na av den här skrivelsen önskar, men liksom moderaterna har vi genom besparingar på annat håll frigjort 40 milj. kr. för det ändamålet. Men det har vi alltså inte kunnat få majoritet för i utbildningsutskottet.

Den humanistiska utbildningen och forskningen får inget påslag utöver regeringens förslag. Inga särskilda insatser görs för högskolans internationalisering. Ingen förstärkning av de vetenskapliga biblioteken kan ske. Inga extra medel anvisas för att främja rekryteringen av kvalificerade universitetslärare.

Allt detta gör att jag måste konstatera att utskottet inte har kunnat åstadkomma den vändning av högskolepolitiken som jag hade hoppats på.

När man efter den allmänna motionstiden gick igenom de fyra oppositionspartiernas förslag visade det sig att vpk var det parti som låg högst när det gällde påslag. Det tillhör politikens mysterier att det var möjligt för socialdemokraterna att träffa en uppgörelse med det parti som hade det högsta utgångsbudet. Om vpk hade valt att forma en majoritet tillsammans med de borgerliga partierna, hade vpk kunnat få igenom en större del av sina förslag. Men det är möjligt att målet för vpk:s parlamentariska arbete inte är att få sina förslag förverkligade – vad vet jag?

På en punkt känner jag stor tillfredsställelse över utskottets ställningstagande. Det gäller förslaget att återinföra filosofie kandidatexamen. Det här kan tyckas vara en fråga av mycket ringa betydelse som svårligen låter sig diskuteras i särskilt intellektuella termer. Men när man träffar studenter – och det har jag gjort ganska ofta under den senaste tiden – märker man tydligt att den förändring som nu är på gång har utlöst mycket positiva reaktioner bland dem. Georg Andersson skrev i den artikel som jag tidigare nämnde: Det här är något vi kan bjuda på, om det gläder någon. Jag kan försäkra att denna "givmildhet" från socialdemokraternas sida har glatt, inte bara någon, utan många.

Jag nämnde tidigare studenternas bristande benägenhet att välja fördjupningsmoment, att fördjupa sig i ett visst ämne, när de läser på fasta utbildningslinjer. Jag tror att den största betydelsen med att fil. kand.-benämningen återinförs just ligger i att man skapar ett bättre incitament för studenterna att välja fördjupningsmoment, att läsa fördjupningsämnen. Återinförandet av fil. kand.-benämningen är – även om somliga kan uppfatta detta som ett uttryck för nostalgi och titelsjuka – faktiskt ett inslag i strävan mot ökad kvalitet.

Jag har nu berört de flesta av de reservationer i de aktuella betänkandena där våra skilda synsätt kommer till uttryck. I förbigående vill jag bara säga några ord om reservation 1 i betänkande 20, vilken handlar om en översyn av högskolans anslags- och styrsystem. Som framgår av reservationen har vi kommit till den uppfattningen att vi har prövat linjesystemet så länge och att vi nu har samlat på oss så många erfarenheter att vi kan konstatera att vi i högre grad skulle kunna lita på studenternas egen förmåga att komponera sina utbildningar – t. ex. på det filosofiska fakultetsområdet. Vidare bör linjernas roll i anslagssystemet kunna avskaffas. Jag hoppas att den översynsgrupp som nu äntligen har tillsatts mycket seriöst överväger en sådan modell.

Låt mig avsluta med att säga några ord av mer principiell karaktär för att ge

en bild av vartåt vi liberaler syftar med vår högskolepolitik. Vi tror – och jag hoppas att det har framgått av skilda dokument från vår sida – på universitet och högskolor som har en sådan styrka och självständighet att de kan hävda vetenskaplighet och kvalitet i undervisning och forskning och som därmed blir viktiga motkrafter till andra tendenser i tiden. Jag skall nämna några exempel.

Pressen säljer lösnummer på att sprida skräckskriverier om strålningsskador efter Tjernobylylockan, och många människor har en känsla av att myndigheterna inte säger hela sanningen. Men det vi vill ha är *fakta* från vetenskapsmän som har sådan resning och integritet att de vågar säga oss sanningen, även om det skulle utmana mäktiga intressen.

Ett andra exempel: I debatten om psykiatriska vårdmetoder är det många som har synpunkter. Journalister, kuratorer, psykologer och andra skriver långa artiklar och böcker och förklarar att även svåra psykiska sjukdomar kan botas med samtal och att mediciner är till skada. På andra sidan satsar läkemedelsindustrin stora belopp på att bevisa motsatsen. För de individer som berörs, de sjuka och deras anhöriga, är detta oerhört viktiga och avgörande frågor. Vad som mer än något annat behövs är *fakta*. Detta kräver forskare som vågar stöta sig med de senaste ineståndpunkterna i TV:s magasinprogram, men inte heller känner sig beroende av anslag från läkemedelsindustrin.

Ett tredje exempel: Vi behöver obundna och starka universitet också som motkraft till de allt starkare korporativistiska tendenserna i samhället. Intresseorganisationerna bygger upp starka utredningsorgan, ibland rent av forskningsorgan. Sannolikt påverkas många samhällsområden också i Sverige av det som i Norge kallas "järntrianglar", dvs. ogenomträngliga maktstrukturer av människor från olika läger, men som arbetar tillsammans därför att de ändå har ett gemensamt intresse, t. ex. försvarsindustrin, facket på denna industri och ett politiskt försvarsetablissemang. Här kan universiteten i bästa fall bli nyttiga balanspunkter som för sanningens talan när intressegrupper har upphöjt egenintresset till högsta sanning.

Det är mot denna bakgrund som vi i folkpartiet vill stärka högskolan, ge den större resurser, göra den mindre beroende av andra krafter, minska byråkratien och låta vetenskaplig kvalitet vara det vägledande. Genom vår högskolemotion, Ub807, har vi försökt lägga grunden till en utveckling i den riktningen. I den mån våra synpunkter inte har tillgodosetts i de betänkanden som nu behandlas har vi reserverat oss.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga reservationer som folkpartiet har biträtt i utskottet.

Anf. 4 PÅR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Det sägs ibland att högskolan befinner sig i en kris, och vi har hört det här i kammaren alldeles nyligen. Jag vet inte om jag är beredd att gå så långt i min kritik av den situation som för närvarande gäller på högskolan. Det är inget tvivel om att det görs ett mycket bra arbete och många fina prestationer på högskolan i dag, men det är också helt uppenbart att det behövs kvalitativa förbättringar inom högskoleväsendet.

Detta hänger samman med att kunskap bara blir allt viktigare i vårt

samhälle och i vår värld. Ju mer komplex vår tillvaro blir, desto viktigare blir kunnandet. Kunnandet är avgörande för världsutveckling, för vårt eget lands utveckling, för olika regioners utveckling och också för individers möjligheter att forma sin tillvaro på det sätt som han eller hon önskar. Det gör att vi måste ställa ständigt ökade krav på utbildningsväsendet.

För Sverige som nation är kvaliteten i vårt utbildningsväsende, inte minst i vår högskola, avgörande för våra möjligheter att hävda oss som en ledande världsnation; naturligtvis sett i relation till vårt lands storlek. Att kunnandet blir allt viktigare, att utbildningsväsendet blir en allt viktigare del av samhällets infrastruktur, innebär naturligtvis också att utbildningsväsendets utformning och fördelning över landet får en allt större betydelse för samhällets struktur och för hur landet utvecklas i sina olika delar. Det är också någonting som är nödvändigt att beakta.

Mot den här bakgrunden tycker centerpartiet att det är viktigt med kvalitetsförstärkning inom utbildningsväsendet i dess helhet, liksom i det här aktuella fallet inom högskoleutbildningen. Sådana kvalitetsförstärkingar kan man naturligtvis åstadkomma på flera sätt. Ett mycket uppenbart sätt är att satsa mer ekonomiska resurser. Ett annat sätt, som många gånger kan vara lika verkningsfullt, är att effektivisera, att se till att befintliga resurser kan användas på ett bättre sätt. Vi tror att bägge delarna behövs. Det krävs såväl resurstillskott som åtgärder för att effektivisera resursanvändningen inom högskolan.

När det gäller frågan om ekonomiska resurstillskott blev vi ganska optimistiska när vi under vårvintern läste motionerna. Det fanns, som också Lars Leijonborg påpekade, krav på rejäla tillskott från samtliga oppositionspartier. De icke-socialistiska partierna hade förslag om tillskott i storleksordningen 100 miljoner. Vänsterpartiet kommunisterna gick betydligt längre och hade förslag om tillskott på över 200 miljoner. Förutsättningarna att få en riksdagsmajoritet för en rejält förbättrad satsning på högskolan var mycket goda.

Tyvärr blev det inte riktigt som vi då hoppades. Socialdemokraterna lyckades genom locktoner, vars art vi knappast riktigt lyckats genomskåda, få vpk att avstå ifrån tre fjärdedelar av sina förslag och nöja sig med att få ut knappt en fjärdedel av det man hade önskat sig. Detta trots att vpk visste att det var fullt möjligt att tillsammans med övriga oppositionspartier bilda en majoritet för ytterligare resurser till högskolan.

Genom uppgörelsen mellan socialdemokraterna och vpk förlorade alltså den svenska högskolan flera tiotal miljoner kronor i jämförelse med vad som annars skulle ha varit möjligt att erhålla. Uppgårelsen mellan socialdemokraterna och vpk är alltså ett bakslag för svenskt högskoleväsende. Man skall naturligtvis inte överdriva storleken på bakslaget, men det är ett bakslag. Det är en förlust för svensk högskola. Det tycker jag är tråkigt.

Det skulle vara ganska intressant att i den här debatten få belyst – det hoppas jag att vi får – vad det var som förmådde vpk att avstå från huvuddelen av sina önskemål om resursförstärkingar. Har vpk under våren gjort en helt ny bedömning och kommit fram till att högskolans behov inte alls är så stora som man trodde i januari? Eller har socialdemokraterna gett vpk löften av ett slag som inte framgår av utskottsbetänkandet? Det är med

stor nyfikenhet som vi ser fram emot att den slöja som hittills har vilat över den här affären skall ryckas undan. Vi hoppas att det kommer att ske i debatten i dag.

Vi har av denna anledning tvingats föra fram våra förslag om ytterligare resursförstärkningar reservationsvägen. En del av dem berörs i de betänkan- den som vi behandlar här i dag.

Det gäller t. ex. förslag om ytterligare tillskott till den tekniska sektorn. Jag tror inte jag behöver orda mycket mera om behovet av ytterligare resurser för den tekniska utbildningen i Sverige. Det har dokumenterats mycket tydligt i den hittillsvarande debatten.

Vi har också förslag om resurstillskott när det gäller anslaget för lokala linjer och enstaka kurser. Det tillskottet är delvis motiverat av behovet av mera utrymme för fördjupningsstudier, dvs. studier som kan vara förberedelse bl. a. för forskarutbildning. Vi har en del andra sådana förstärkningsförslag också, och jag skall inte gå in på dem i alla detaljer. De framgår av våra reservationer.

När det gäller det andra sättet att förstärka kvaliteten i vår högskola – att se till att vi använder befintliga resurser på ett bättre sätt – finns det vissa tendenser till nytänkande också i regeringen, det är uppenbart. Man har aviserat och kanske vid det här laget tillsatt en utredning som skall se över högskolans anslags- och styrsystem. Det är bra. Låt oss då bara hoppas att den utredningen får möjlighet att ta någorlunda radikala tag.

Vi har i olika reservationer pekat på områden där vi tror att ytterligare insatser vore bra ur kvalitetssynpunkt. Ett sådant område gäller internationaliseringen. Vi tror att det är viktigt att svenskt högskoleväsende arbetar i intimt samspel med högskolor i andra länder. Från centerns sida är vi inte riktigt lika nöjda med sakernas nuvarande tillstånd som tydligen moderaterna är, om man får tro på vad Birger Hagård sade i sitt inlägg för en stund sedan. Vi tror att det behövs ytterligare ansträngningar för att öka möjligheterna till studerandeutbyte och naturligtvis också forskarutbyte, för att se över svenska examinas värde som tillträdesbas för utbildning vid andra högskolor, för att se till att vi så långt som möjligt har examina som är jämförbara med examina i utlandet osv. Detta utvecklar vi också närmare i en av våra reservationer.

Linjesystemet infördes som ett stöd för de högskolestuderande för att främja genomströmningen i högskolan. Tyvärr har det i vissa fall blivit något av en tvångströja. Vi tror att man bör se över linjesystemets roll. Det innebär inte att vi för vår del är inne på att avskaffa linjesystemet. Vi tror att det är bra att även inom fil. fak-området ha linjer som fungerar som ett slags utbildningspaket som en studerande har möjlighet att välja. Men den studerande skall också, tycker vi, ha full frihet att välja andra kombinationer av ämnen i sin utbildning än vad som finns i linjesystemet.

Regeringen är uppenbarligen inne på dessa tankegångar genom den nya ordning om individuella linjer som man föreslår. Men regeringens förslag är ganska begränsat. Det gäller bara ett visst antal platser. Vi vill alltså ha en ordning där linjerna enbart har en studierådgivande karaktär och där studenten har full frihet att själv välja om han vill utnyttja den ämneskombination som finns i linjen eller göra sin egen kombination. Det skulle också

innebära att den nuvarande anslagsuppdelningen när det gäller grundutbildningen på olika linjeanslag, på enstaka kursanslag, lokala linjer, individuella linjer osv., skulle kunna avvecklas. Vi ser detta också som ett led i en förenkling av anslagssystemet. Vad vi skulle vilja se i en framtid är en situation där institutionerna i princip skulle kunna basera sin verksamhet på två anslag – ett forskningsanslag och ett grundutbildningsanslag. Det skulle ge betydligt större stabilitet i institutionernas planering och en betydligt enklare hantering. Ett friare system för utbildningen på fil. fak.-området öppnar också möjligheten att införa fil. kand.-examen över hela linjen. Också vi noterar med stor glädje att vi har lyckats få enighet om detta – inte bara därför att det kan vara trevligt att kunna sätta titeln fil. kand. på sitt visitkort. Vi gör det därför att den fil. kand.-examen som vi nu inför i väsentlig grad också främjar fördjupning. Till skillnad från vad som gällde tidigare kommer villkoret att vara att man har minst 60 poäng i ett ämne. Vi tror att även det är ett viktigt bidrag till förbättringen av kvaliteten inom högskolan. Att man dessutom får en examensbenämning som är lättare att översätta till internationella förhållanden, ser vi som ett bra tillskott i de internationaliseringssträvanden som vi har givit uttryck för.

Vi har sedan gammalt ett krav på en bättre strukturplanering i högskolan. Ju mer erfarenhet vi får av hur man ökar ut och skär ned i olika utbildningar, desto mera trängande känns behovet av bättre planering. Vi minns alla turena kring tandläkarutbildningen. Vi ser med stor nyfikenhet på vad som nu kommer att hända med förskolelärarytbildningen. Det var ju inte länge sedan denna utbildning skars ned kraftigt. Bl. a. lades förskolelärarytbildningarna i Uppsala och Borås ned. Jag hade i går nöjet att försöka få till stånd en debatt med utbildningsministern om vad vi skall göra nu, när behovet av förskolelärare uppenbarligen ökar igen. Skall vi återuppta utbildningarna i Uppsala och Borås?

Denna typ av kast fram och tillbaka inom vårt utbildningsväsende är naturligtvis ganska skadlig. Därför behöver vi en ordentlig strukturplanering. Ett viktigt led i denna planering bör vara att slå vakt om de mindre högskolorna. Vår uppfattning är att de mindre högskolorna på flera sätt har en mycket viktig roll att spela. Ett skäl till att det är nödvändigt att ha en decentraliserad struktur inom den högre utbildningen är att tillgängligheten därmed ökar. Vi vet att benägenheten att söka sig till högre studier minskar med avståndet till studieorten. Detta gäller i särskilt hög grad de som inte har så stark studietradition hemifrån. De små högskolorna är därför viktiga. De spelar naturligtvis också en stor roll inom sina resp. regioner. Vill vi ha en decentraliserad och balanserad utveckling i alla delar av landet, måste vi också decentralisera den högre utbildningen. Där är de små högskolorna viktiga.

Vi ser dessutom de små högskolorna som ett slags förbindelselänk mellan högskoleväsendet och den verklighet som råder i olika delar av landet och något som mycket väl kan befrämja högskoleväsendets utveckling. Vi tror att detta är bra för hela högskoleväsendets utveckling. Kontakten mellan högskola och samhälle fungerar ofta mycket bättre på de mindre utbildnings-orterna än på de större. Till skillnad från andra tror vi alltså att de små högskolorna också kan ge viktiga kvalitativa tillskott till högskoleväsendet.

Vi har en rad förslag som innebär bättre utvecklingsmöjligheter för de mindre högskolorna. Vi tror att en utbyggnad av kortare tekniska och ekonomiska utbildningar – i allmänhet på 80-poängsnivån – i väsentlig utsträckning kan förläggas till de mindre högskolorna. Vi vill samtidigt varna för att låta de mindre högskolorna bli något slags ensidiga skolor av college-typ, som i stort sett bara ger korta, mera yrkesinriktade högskoleutbildningar. Det är viktigt att det också finns en bredd inom de mindre högskolorna. Det är viktigt för deras regionala roll och för dem som söker sig till de mindre högskolorna samt också för kvaliteten på den utbildning som bedrivs där. Vi tror att även de tekniska och ekonomiska utbildningarna befrämjas av att det finns t. ex. mera humanistiskt orienterade utbildningar. Det är därför som vi vill slå vakt om en decentraliserad lärarutbildning, något som vi får anledning att senare återkomma till. Genom den större frihet inom utbildningen på fil. fak.-området som vi förordar kan man också stärka de mindre högskolornas roll. På ett helt annat sätt än nu kommer det att bli möjligt att påbörja en fil. kand.-utbildning vid den mest närbelägna högskolan, utnyttja det kursutbud som finns där, och sedan kanske avsluta sin utbildning vid något universitet eller vid någon annan regional högskola.

Vi föreslår också särskilda resurser för att förstärka utbudet av enstaka kurser vid de mindre högskolorna. En decentraliserad högskola är viktig i hela landet och upplevs kanske som en verkligt central fråga långt från storstäderna. Det finns emellertid anledning att konstatera att detta kan vara betydelsefullt även i ett storstadsområde.

Vi har lagt fram en reservation om en högskola för södra Stockholmsregionen. Av alla regioner har kanske Stockholm det mest centraliserade högskoleutbudet, trots att vi har väldigt många högskolor – men de är alla specialiserade. Det är tydligt att en centralisering av högskoleutbildningen också i ett storstadsområde som Stockholm innebär att benägenheten att ägna sig åt högre studier blivit mycket ojämnt fördelad. Intresset för högre studier är mer än dubbelt så stort i de kommuner som ligger nära universitetet jämfört med intresset i de kommuner som ligger ett par mil ifrån universitetet. Vi tror dessutom att Stockholms universitet har blivit alldeles för stort och tungrott. Även detta är alltså skäl till att skapa en särskild högskola i den södra delen av Stockholms län. Det finns en ganska bred politisk enighet om detta i kommunerna i den södra delen av Stockholms län. Jag konstaterar emellertid att detta inte har avspeglats i någon bred politisk uppslutning här i riksdagen. Jag vet inte om vi kommer att få stöd för detta yrkande senare i debatten från riksdagsledamöter från den södra delen av länet.

Fru talman! Det finns många andra frågor som är av stor betydelse för den kvalitativa utvecklingen av vår högskola. Det kan gälla antagningssystemet, som måste utformas så att det verkligen uppmuntrar eleverna att väl förbereda sig för sina högskolestudier, medan de ännu går i gymnasieskolan. Det gäller studiestödssystemet som är helt otillfredsställande då det gäller att möjliggöra för de studerande att bedriva sina studier på heltid under rimliga ekonomiska villkor. På denna punkt krävs betydande förändringar. Det gäller också finansieringen av forskarutbildningen. Vi återkommer även till den frågan. Det gäller dessutom forskningens villkor i övrigt. Alla dessa frågor är också centrala.

Det hade kanske varit önskvärt om vi kunnat föra en samlad högskolepolitisk debatt här i riksdagen. Nu får vi anledning att återkomma till den här debatten vid senare tillfällen.

Jag vill avslutningsvis, fru talman, yrka bifall till alla de reservationer i de här berörda betänkandena där centerpartister har medverkat och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 5 BO HAMMAR (vpk):

Fru talman! Birger Hagård citerade tidigare SACO/SR-tidningen, och jag vill inte vara sämre. "I motsats till storföretag och kommuner brottas universiteten i dag med betydande ekonomiska problem: Den tekniska utrustningen är föråldrad och förnyelsebehovet bara ökar i takt med den tekniska utvecklingen. Sparplanerna drabbar kvaliteten i undervisningen och lärarflykten är ett faktum, särskilt på den tekniska sidan."

Det är verkligen inte varje dag jag kan instämma med SACO/SR-tidningen. Men i detta fall gör jag det. Tidningens åsikt avspeglar en bred opinion som inser att vi framöver behöver mycket kraftiga satsningar på utbildning och forskning.

Detta är nödvändigt av flera skäl.

Det är nödvändigt därför att utbildning och forskning alltmer blir en av de viktigaste produktivkrafterna. Skall vårt land hänga med i den internationella konkurrensen som ett högutvecklat industriland och - det vill jag inte försumma att påpeka - som kulturnation måste vi satsa mer.

Det är nödvändigt därför att en utarmning av den högre utbildningen leder till en begävningsflykt både av lärare och av studerande.

Det är nödvändigt också för att främja jämlikheten och för att överbrygga utbildningsklyftorna.

Fru talman! Mot den här bakgrunden och med de här åsikterna hade vi i vpk många kritiska invändningar mot förslagen i budgetpropositionen i fråga om den högre utbildningen. En rad förbättringsförslag lades fram av vpk men också av övriga oppositionspartier - och för den delen också av olika socialdemokratiska motionärer.

I utbildningsutskottet dukades sedermera ett stort och frestande smörgåsbord med många läckra rätter, som vi i vpk inbjöds att avsmaka - Pär Granstedt har här tidigare vältaligt berättat om detta och beklagat att inte vpk antog inbjudan. Men, Pär Granstedt och andra borgerliga ledamöter i utbildningsutskottet, som ofta i fråga om smörgåsbord blir det lätt smakollisioner. De tre borgerliga kockarna erbjöd vitt skilda menyer, från centerpartistisk husmanskost till moderata delikatesser för överklassen.

Jag skall inte gå vidare och belasta protokollet med det här bildspråket. Min avsikt har bara varit att illustrera varför vi i vpk, ställda inför detta borgerliga virrvarr, hade som utgångspunkt att nå en vettig uppgörelse med socialdemokraterna i utbildningsutskottet för att förbättra regeringens förslag och åstadkomma en sammanhängande utbildningspolitisk linje. Vi är mycket glada över att vi lyckades med detta.

Lars Leijonborg talade om politikens mysterier. Jag vet inte hur mycket han känner till om detta - men tycker Lars Leijonborg verkligen att det verkar realistiskt att vpk i dessa frågor skulle kunna göra upp på en gång med

Birger Hagård, Lars Leijonborg och Pär Granstedt? Jag tycker inte att det verkar särskilt sannolikt.

Fru talman! Vi diskuterar nu i ett sammanhang flera betänkanden från utbildningsutskottet som gäller högskolan. Kanske hade det varit ännu bättre – vilket Pär Granstedt också sade – om vi fått en sammanhållen debatt om alla högskolefrågorna. Jag skall inte föregripa kommande debatter, men jag måste ändå snudda vid vissa andra högskolefrågor, eftersom uppgörelsen mellan oss i vpk och socialdemokraterna gäller totaliteten.

Uppgörelsen innebär en betydande resursförstärkning för förbättring av civilingenjörsutbildningen. Det handlar om ytterligare 20 milj. kr. i jämförelse med regeringens förslag. Men det bör i sammanhanget understrykas att vpk mycket bestämt krävde att ökade medel inte ensidigt skulle ställas till de tekniska högskolornas förfogande, hur viktigt det än är med förstärkningar där. Det är lika betydelsefullt att den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningen inte kommer i stryckklass. Vi är därför mycket nöjda med att den uppgörelse vi har ingått i fråga om den tekniska utbildningen bl. a. kombineras med en höjning av anslagen till forskarutbildningen på alla fakultetsområden, vilket är liktydigt med bifall till vpk-motionen i detta avseende. Men den frågan får vi tillfälle att komma tillbaka till.

Det gäller också, fru talman, den utfästelse som de båda arbetarpartierna har gjort för framtiden. Jag citerar ur vårt gemensamma pressuttalande:

”Nu förordar socialdemokraterna och vpk att betydande insatser görs även för de kommande budgetåren. Målet är att höja standarden på inredning och utrustning inom högskolan.”

Den utfästelsen förpliktar och står i överensstämmelse med förslaget i en vpk-motion om en stor upprustning av våra universitet och högskolor. Särskilt mycket har vi alltså inte prutat på våra motioner, Pär Granstedt.

Fru talman! Man beräknar att det i de s. k. förnyelsefonderna nu finns mer pengar än i högskolornas totala budget. Det saknas således inte kapital i vårt land för utbildning och forskning. Men det gäller att få till stånd en demokratisk styrning av resurserna, så att vi inte genom s. k. uppdragsutbildning av broilar inom näringslivet får en ytterligare snedvridning av rekryteringen till den högre utbildningen. Vpk är ytterst bekymrat över att snedrekryteringen i stället för att minska tenderar att öka. Orsakerna är många och komplicerade. Givetvis spelar det usla studiemedelssystemet en viktig roll, något som vi tidigare har diskuterat i kammaren.

Vi tycker att det är angeläget att man får en total kartläggning av utbildningsnivån för olika grupper i vårt land. Det är nödvändigt med en genomgripande undersökning av vilka mekanismer i samhället som styr och bestämmer olika gruppers och människors utbildningsnivå. Vid en sådan undersökning måste man se över hela utbildningssystemet, från förskolan och uppåt.

Detta framförs i en partimotion från vpk. Där föreslår vi att en lågutbildningsutredning tillsätts med syfte att kartlägga de bakomliggande faktorer som styr utbildningsvalen. Syftet skall vara att ta fram ett program med vars hjälp man systematiskt skall kunna angripa orsakerna till den sociala snedrekryteringen till den högre utbildningen. Utskottet avstyrker motionen med hänvisning till tillträdesutredningen. Men som utskottet självt

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor m. m.

inser är den senare utredningen en betydligt mer begränsad utredning än vad en bred lågutbildningsutredning, i enlighet med vårt förslag, skulle vara.

Det är både möjligt och troligt att den av oss föreslagna utredningen skulle komma fram till lika obekväma resultat som en gång i världen låginkomstutredningen gjorde. Men det finns därför inte någon anledning att skygga för ett framtagande av de verkliga orsakerna till de missförhållanden som vi i vpk långt ifrån är ensamma om att ha upptäckt.

Fru talman! Jag yrkar således bifall till reservation 10 i utbildningsutskottets betänkande 20. Med en enkel hänvisning till de goda argumenten i våra övriga motioner yrkar jag också bifall till reservation 11 i samma betänkande samt till reservation 4 i betänkande 21 och till reservation 10 i betänkande 26.

Avslutningsvis vill jag säga några ord till Birger Hagård angående besvärsrätten, som vi tidigare har diskuterat i utskottet. Jag har också diskuterat detta personligen med Birger Hagård. Jag var länge i valet och kvalet om även vpk skulle motionera i denna fråga. Liksom Birger Hagård anser jag nämligen att varje medborgare skall ha rätten att gå om inte till kungen så till regeringen. Men samtidigt tycker jag nog att Birger Hagård borde stämma ned tonen litet grand, eftersom besvärsförbudet i dess väsentliga delar, såvitt jag förstår, genomfördes under den tid då vi hade borgerlig majoritet i denna kammare.

Anf. 6 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Jag känner mig faktiskt tvingad att replikera efter att ha hört Bo Hammars historiebeteckning. Jag uttryckte en viss nyfikenhet över hur vpk skulle förklara den märkliga omsvängningen beträffande inställningen i fråga om resurstillskott till högskolan. Jag måste säga att jag inte blev särskilt upplyst. Motivet skulle alltså vara att det hade förelegat ett borgerligt virrvarr, ett smörgåsbord, osv. vilket hade gjort vpk så förvirrat att man tyckte att det var skönast att låta sig omslutas i den socialdemokratiska famnen. Bo Hammar var inte inkopplad på detta ärende, och det är möjligt att Björn Samuelson inte har gett Bo Hammar de riktiga informationerna. Även om vi i utgångsläget i våra motioner hade förslag som inte var identiska, och det är bara naturligt, enades de tre icke-socialistiska partierna i ett tidigt skede om vissa huvudpunkter. Detta skedde i ett så tidigt skede att det hade varit fullt möjligt för vpk att stödja dessa huvudpunkter, som gällde bl. a. tillskott till teknisk sektor, till humanistisk-samhällsvetenskaplig utbildning och forskning samt till kvalitetsförbättringar för enstaka kurser. Vpk hade alltså möjlighet att stödja detta och på det viset medverka till ett större resurstillskott till högskolan än vad nu har blivit fallet. Det framgår också av de reservationer som vi behandlar i dag och kommer att behandla senare. I och för sig har vpk fortfarande möjlighet att stödja dessa. Vad vpk gör är alltså att tillsammans med socialdemokraterna rösta ner våra yrkanden om ytterligare resurser till högskolan. Man gör det i medvetande om att vpk:s röster är helt avgörande. Vpk bär alltså ansvaret för att de resurstillskott som vi nu föreslår inte kommer till stånd.

Bo Hammar säger att vpk inte har prutat särskilt mycket. Då talar han om de speciella anslagen för utrustning. Vpk:s yrkanden innebar ungefär 200 miljoner för kommande budget. För detta kommande budgetår får vpk i sin

uppgörelse med socialdemokraterna inte ett enda öre ytterligare. Man kan naturligtvis ha olika inställning till pengar. Om Bo Hammar anser att en prutning på 200 miljoner inte är någonting att tala om, må det vara vpk:s inställning. För oss vanliga människor är 200 miljoner i det sammanhanget faktiskt mycket pengar.

Det här är ett skolexempel på hur vänsterpartiet kommunisterna alltid går ut storslaget och begär resurstillskott till högskolan och vill framställa sig självt som oerhört generöst. Men när man kommer till den politiska realiteten ser vpk tillsammans med socialdemokraterna till att hålla igen resurstillskotten till högskolan. Det är ett hisnande avstånd mellan de vackra orden i januari och snålheten i maj.

Anf. 7 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! I likhet med Pär Granstedt blev jag helt fascinerad av Bo Hammars kulinariska recensioner. Jag förstår att det, om man som Bo Hammar är van vid ensidig kost som rödbetsoppa och rysk kaviar, kanske kan vara besvärande med den mångfald och variation som den borgerliga menyn erbjuder.

Beträffade besvär förbudet i fråga om tillsättningsärenden vill jag erinra Bo Hammar om att det är ett beslut som fattades av riksdagen för bara något år sedan.

Anf. 8 BO HAMMAR (vpk) replik:

Fru talman! Pär Granstedt säger att vi inte fått ökade resurser för högskolan. Men den uppgörelse som vi träffat innebär faktiskt en betydande upprustning av högskolor och universitet för närmare 100 miljoner och också, vilket kanske är ännu viktigare, en utfästelse för de närmaste åren att vi skall fortsätta att satsa på att bygga ut våra högskolor och universitet.

Det är faktiskt inte så lätt, Pär Granstedt, att hantera en situation där det finns en rad motsägelsefulla borgerliga förslag. Vi är inte främmande för att diskutera med de borgerliga partierna, men ni måste på något sätt ena er om en vettig och sammanhållen linje. Annars blir det svårt att resonera med er. Dessutom står ni naturligtvis för en ekonomisk politik som är oacceptabel för oss i vpk. Det måste vi också väga in i sammanhanget.

Anf. 9 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Jag har inte sagt att uppgörelsen mellan vpk och socialdemokraterna inte innebär tillskott, för det gör den naturligtvis. Vad jag konstaterar är att vpk genom att göra upp med socialdemokraterna ser till att tillskotten blir väsentligt mindre än vad det annars av reservationerna att döma fanns en majoritet för. Med motionerna som utgångspunkt borde det alltså ha funnits en majoritet för väsentligt större tillskott till högskolan än vad som nu blir fallet. Att den majoritet som motionerna avspeglar inte finns i verkligheten bär alltså vpk ansvaret för.

Sedan måste jag säga att det är viktigt med ärlighet i historieskrivningen. Att hävda att det i det här fallet inte fanns ett enat icke-socialistiskt alternativ är faktiskt fel, Bo Hammar. Om det är så att det är Bo Hammar som har blivit förd bakom ljuset, tycker jag ni skall ta en intern diskussion inom vpk om

informationsförmedlingen mellan utskott och företrädare i debatten.

Faktum är att de tre icke-socialistiska partierna i god tid enades om resursförstärkningar, bl. a. till teknisk sektor, till humanistisk-samhällsvetenskaplig utbildning och forskning och till enstaka kurser. Vpk hade alltså att välja mellan ett bättre resurstillskott, som vi föreslog, och ett lägre resurstillskott, i vissa fall inga pengar alls, som socialdemokraterna stod för, och man valde det lägre, snålare alternativet.

Sådan är verkligheten, och om Bo Hammar tror någonting annat bör han ta en diskussion med Björn Samuelson, som var den som var närvarande när det här diskuterades i utskottet. Jag blir litet upprörd av den här typen av felaktig historieskrivning.

Det här visar sig mycket tydligt i de reservationer som finns. De tre icke-socialistiska partierna har gemensamma reservationer på dessa mycket vitala punkter.

Vpk har fortfarande möjligheten att stödja förslag som innebär större resurstillskott och därmed se till att det verkligen blir större resurstillskott.

Anf. 10 BO HAMMAR (vpk) replik:

Fru talman! Vi är – tyvärr – inte fler i vpk-gruppen än att vi kan hålla oss väl informerade om vad vi sysslar med. Det finns inga informationshinder eller informationsproblem mellan mig och Björn Samuelson i utskottet.

Vi har bara kunnat studera alla de borgerliga motionerna i utbildningsfrågor och konstaterat att de är mycket motsägelsefulla, att det finns klara motsättningar mellan de borgerliga partierna och att dessa tillsammans står för en ekonomisk politik som vi inte kan acceptera.

Vad är då naturligare för ett vänsterparti och arbetarparti än att undersöka möjligheterna att träffa en uppgörelse med det socialdemokratiska partiet? Det har vi kunnat göra, och vi har fått ut betydande tillskott till den högre utbildningen. Detta erkände också Pär Granstedt. Medan ni satt och strulade hit och dit mellan de tre borgerliga partierna gjorde vi denna uppgörelse, och först efter denna uppgörelse började ni förena er och komma med bud om att göra si och så tillsammans. Men jag tycker inte att det är en realistisk politik, och jag upprepar att såväl vpk och arbetarrörelsen över huvud taget som våra högskolor och universitet har anledning att vara mycket nöjda med den uppgörelse som vi har träffat i utbildningsutskottet.

Förste vice talmannen anmälde att Pär Granstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 11 LARS GUSTAFSSON (s):

Fru talman! När samtliga partier i utbildningsutskottet blev överens om att föra samman debatterna om betänkandena 20, 21 och 26 för att vinna tid åt kammaren, innebar det att vi måste begränsa oss. Jag kommer därför bara att ta upp några av de punkter där vi är oense, och det gör jag också ytterst koncentrerat.

Innan jag gör det vill jag dock liksom några andra nämna en punkt där vi har blivit överens under behandlingen i utskottet. Det gäller fil. kand.-examen. Jag tycker det är bra att vi har kunnat enas om en rekommendation

att fil. kand.-examen skall vara beteckningen för genomförda studier på både allmän, lokal och individuell linje och på en räkka av enstaka kurser, om man uppfyller kraven 120-poängs längd och 60-poängs fördjupning. Jag tycker också att det är bra att denna examen skall kunna finnas inte bara inom de humanistiska ämnesområdena utan också inom de samhällsvetenskapliga och de naturvetenskapliga områdena.

Det har ju skämtsats ganska mycket om diskussionen angående fil. kand.-examen. Men jag tycker att det man skall ta fasta på är att det ges möjlighet till en fördjupning – det är detta som är det sakligt väsentliga. Sedan kan man föra mycket skämtsamma diskussioner om titlar och visitkort etc. Det lämnar jag emellertid därhän. Jag tycker att det viktigaste i sak är att vi har kommit fram till det nu föreliggande förslaget.

Sedan över till några punkter där vi är oeniga i utskottet.

Jag tar först upp frågan om översynen av högskolans styr- och anslagssystem. Eftersom översynsarbetet nu har kommit i gång i departementet anser utskottsmajoriteten inte att det är påkallat att riksdagen gör ett tillkännagivande. Skälen för ett tillkännagivande i detta fall skulle vara att det hade kommit fram några nya synpunkter på styr- och anslagssystemet.

När man studerar den gemensamma borgerliga reservationen på denna punkt finner man att den inte innehåller något nytt. Där finns förslag om längre planeringsperspektiv, förslag om friare resursanvändning och bättre överblick liksom förslag om förenklingar av linjesystem samt av administration och beslutsfattande. Allt det här har ju diskuterats under flera år. Det diskuterades en gång i uppföljningskommittén, och det har även diskuterats i utskottet och i kammaren. Det hela är alltså välbekant för regeringen och kommer att behandlas i den pågående översynen.

Man kan säga att utskottets yrkande om avslag på de borgerligas förslag i detta avseende inte gäller ett sakavslag, där vi går emot dessa propåer. Vi vill helt enkelt vänta på att den första omgången av översynen slutförs, och därför är det fråga om ett proceduravslag. I vissa delar vill vi inte ta ställning, utan vi väntar på den något större kaka som kommer. Det har sagts att den kommer i budgetpropositionen 1987 i en första omgång, och det dröjer alltså inte så länge.

Några mer allmänna uttalanden om resursförstärkning vill vi inte göra i detta sammanhang. Här kan det möjligen finnas en reell skillnad mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, men jag betonar att det är i *detta* sammanhang som vi inte vill göra någon koppling när det gäller resursdiskussionen. Vi tycker att det i första hand är fråga om hur anslagssystemen skall vara utformade och inte om hur stora belopp som skall fylla dessa anslag. Den distinktionen vill vi göra.

Eftersom frågan om styr- och anslagssystemet i en första omgång kommer att föreläggas riksdagen i budgetpropositionen 1987 blir det ändå givetvis ett tidsmässigt samband så till vida som de båda aspekterna organisation och pengar då kan diskuteras samtidigt här i riksdagen. Detta kan i och för sig vara en fördel.

Ett annat avsnitt som utskottet har ägnat mycken tid åt och som även tagit en del av debatten här i anspråk gäller resurserna framför allt för den tekniska sektorn. Vi har tyvärr inte kunnat enas härvidlag. Utskottet har för

denna gång stannat för en resursförstärkning utöver regeringens förslag med 20 milj. kr. till kvalitetshöjning och effektivisering av civilingenjörsutbildningen. Från något håll har sagts att utbildningsutskottet inte har åstadkommit en vändning. Jag kan väl då göra den kommentaren, att om man ökar på med 20 milj. kr. här och sedan gör ökningarna på en del andra avsnitt som inte är föremål för debatt just nu – jag tror att det rör sig om sammanlagt 46 milj. kr. – är det väl ändå fråga om en viss vändning. Lars Leijonborg var tvungen att avvika från kammaren, och jag skall inte polemisera mot honom. Men jag måste ändå få säga några ord i detta sammanhang. Kjell-Olof Feldt sade här i kammaren vid ett tillfälle, enligt Lars Leijonborg, att det krävs bredare insatser och större grepp. Bo Hammar refererade en passus ur presskommunikén med socialdemokraternas och vänsterpartiet kommunisternas uppgörelse, där det står att uppgörelsen också gäller utfästelser för kommande budgetår. Kopplar man Kjell-Olof Feldts uttalande med den uppgörelse som vi socialdemokrater och vänsterpartiet kommunisterna har träffat, så borde man kunna göra den någorlunda hyggliga bedömningen att det har skett en vändning. Dessa 46 miljoner är givetvis inte den enda ökning som kommer att ske.

Utöver påslaget på civilingenjörsutbildningen föreslås en omklassificering av civilingenjörsutbildningen från 160 till 180 poäng. I denna fråga är vi eniga i utskottet. Vi är också eniga om att denna omklassificering skall gälla samtliga examina från den 1 juli 1986. Jag tycker att det är bra att vi lyckades bli överens på denna punkt. Utskottet frångick alltså propositionen och anslöt sig till motionerna 577 och 599 av fp resp. m, fp och c.

Vi föreslår vidare en förstärkning av anslaget till utrustning för högskoleutbildning och forskning. Men den frågan kommer att bli föremål för debatt senare, så jag skall inte alls ta upp den här.

Till sist skall jag säga bara några ord om den nya ordningen för individuella linjer. Utskottet tillstyrker propositionens förslag på denna punkt. Vi gör det därför att vi anser att förändringen ökar möjligheterna för den enskilde studerande att komponera ett studieprogram, genom att han successivt får bygga upp det och inte, som nu, från början måste bestämma hela programmet. Det innebär rimligen en ökad frihet för den studerande.

Ändringens inriktning tycks det finnas en någorlunda bred enighet om. Oenigheten gäller närmast om högskolestyrelsen skall pröva vilka kurser som skall få ingå i den individuella linjen. Utskottets skäl för att högskolestyrelsen skall göra en sådan prövning är att högskolestyrelsen måste se till att den nya ordningen inte används av de studerande för att skaffa sig förtur till vissa eftertraktade kurser. Att högskolans tillgängliga resurser måste vägas in vid beslutet om individuella linjer anser vi vara självklart.

När det gäller linjesystemet och dess allmänna roll vid beräkning och fördelning av anslag anser vi att översynen av anslags- och styrsystemet bör avvaktas, i varje fall de första omgångarna, innan man vidtar några åtgärder. Vi är emellertid för vår del inte beredda att göra rent hus med alla linjer i högskolan. Det finns linjer som fungerar bra på vissa håll.

Vi vill inte heller slopa alla linjer inom de humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna – jag tror att Pär Granstedt var inne på samma tanke. Vi tycker att det är bra att det finns dels allmänna och lokala linjer, dels en

möjlighet att gå individuella linjer. Detta måste öka valfriheten för de studerande. Det kan finnas studerande som tycker att det är positivt med en något mera fast linje. Därför skall vi inte rasera linjesystemet.

Fru talman! Med dessa mycket kortfattade kommentarer yrkar jag bifall på alla punkter till hemställan i betänkandena 20, 21 och 26.

Anf. 12 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Lars Gustafsson är en kunnig och erfaren akademiker och politiker. Jag vill gärna ge honom en eloge för att han inte låser fast sig i omöjliga positioner. När vi i utskottet presenterade att filosofie kandidatexamen behövs och att en omklassificering av civilingenjörs- och arkitektutbildningarna bör göras i ett svep, accepterade Lars Gustafsson detta och hade inte heller svårt att övertyga sin partigrupp. Det är glädjande att vi på det sättet har kunnat rätta till oformligheter i propositionen.

Det har sagts i något sammanhang att socialdemokratin befinner sig i vild och oordnad reträtt i högskolefrågorna. Jag vill kanske inte säga att den är vild och oordnad, men nog är det fråga om en reträtt alltid. Det ser vi naturligtvis som något i högsta grad positivt.

Mot bakgrund av vad Lars Gustafsson här har sagt och vad jag kom in på i mitt inlägg, kan vi kanske våga hoppas att översynen av anslags- och styrsystemet skall resultera i en bättre ordning på rätt många punkter.

När det gäller själva linjesystemet är det uppenbart att linjerna naturligtvis skall finnas kvar där de kan fungera. Men det är trots allt inte så förfärligt många linjer som fungerar särskilt bra inom det tidigare filosofiska fakultetsområdet. Men jag hoppas, efter vad Lars Gustafsson sade, att översynsgruppen kommer att behandla också denna fråga och att vi kanske kan nå upp till de höjder och få den samlade opinion bakom högskolan som universitetskanslern tidigare pläderade för.

Anf. 13 PÅR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Även jag vill gärna något prisa den socialdemokratiska majoriteten i utskottet för att vi faktiskt har fått ett förslag som på väsentliga punkter är bättre än regeringens förslag i januari. Det är bättre t. ex. med avseende på fil. kand.-examen. Det är bättre resursmässigt, i fråga om formerna för omklassificering av civilingenjörsutbildningen och på en rad andra punkter.

Men samtidigt finns det anledning att konstatera att förslaget inte är tillräckligt bra. Socialdemokraterna och vpk-arna utgör fortfarande något av en konservativ och bromsande kraft i sammanhanget, även om rörelseriktningen är åt rätt håll.

Lars Gustafsson säger när det gäller yrkandet om avslag på våra motioner om anslags- och styrsystemet att avslaget snarare skall ses som ett proceduravslag än som ett avslag i sak. Det noterar jag med en viss tillfredsställelse. Det innebär att det är möjligt att en del av våra synpunkter kommer att beaktas i översynen.

Sedan vill jag säga att det nog inte är så konstigt att vi på oppositionssidan inte har riktigt samma fullständiga tilltro till regeringens vishet och därmed kan utgå ifrån att allting kommer att ordna sig om bara regeringen får syssla

med de här frågorna. Vi menar att det är naturligt att riksdagen skickar med en del ord på vägen. Om det då är ord som har framförts i debatten tidigare, så blir de nog inte sämre för det, eftersom det är tankar som har fått mogna. Jag tror att det hade varit bra om socialdemokraterna i utskottet hade kunnat ta ytterligare ett steg och ställt sig bakom de synpunkter som vi framför i reservation nr 1.

I det här sammanhanget vill jag särskilt beröra linjesystemet. Det är bra, tycker Lars Gustafsson, att det finns linjer för dem som vill ha det. Men kanske borde man tänka på det förslag som jag talade om i mitt första inlägg och som också utvecklas i vår motion, nämligen att man skall låta linjerna finnas kvar som ett slags rådgivande utbildningspaket men avskaffa deras roll i resursstyrningen. Låt studenterna själva fritt välja om de vill använda sig av de ämneskombinationer som ingår i linjerna eller av någon annan ämneskombination, men avstå från den styrande funktion som linjerna har i dag. Kanske blir det den visa lösning som man kommer fram till i översynen. I så fall är det bra, men jag skulle känna mig tryggare om vi fick en riksdagsmajoritet bakom reservation nr 1.

Anf. 14 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Birger Hagård sade att det har sagts att socialdemokraterna befinner sig i vild och oordnad reträtt när det gäller högskolefrågor. Också jag har läst det någonstans, men jag har glömt var. Det gör kanske detsamma, för jag tycker inte att det är en särskilt bra beskrivning av verkligheten.

Det här är ett förhållande som är litet konstigt. Ofta anklagas vi för att vara rigida och ovilliga att ändra på saker och ting, men när vi efter fattig förmåga någon gång ibland försöker göra det, då är inte det bra heller. Då talar man om vild och oordnad reträtt. Det är ett sätt att beskriva det hela som egentligen är litet förnedrande. På längre sikt bäddar det inte heller för ett vettigt samtalsläge. Jag beskyller inte mina borgerliga kolleger i utskottet för att ha sagt detta – det måste vara någon annan, som är mindre initierad – men det här sättet att beskriva förhållandena skapar som sagt inte något vettigt samtalsläge.

Vi är beredda att göra omprövningar när det gäller högskola och forskning. Kjell-Olof Feldt är inte den ende socialdemokrat som har sagt det. Det finns andra som gjort det, men jag skall inte citera dem. Vi är beredda att ompröva när vi märker att saker och ting gått snett. Det är ingenting att sticka under stol med.

Jag menar vad jag sade, Pär Granstedt, när jag kallade avslaget på ert förslag om ett tillkännagivande när det gäller anslags- och styrsystemet för ett proceduravslag. Man behöver ju inte ge till känna saker som man på goda grunder vet att regeringen redan känner till. Utskottet har faktiskt varit relativt frikostigt med tillkännagivanden vid några sammanträden, men vi ansåg att detta var litet onödigt. Man skall väl spara tillkännagivandena för punkter där det är mer berättigat – det är vår ståndpunkt. Men, som sagt, ta inte detta för ett avslag i sak! Vi vill verkligen pröva en del av de ting som förs fram bl. a. i de borgerliga motionerna och i vpk-motionen.

Anf. 15 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Fru talman! Socialdemokraterna må kalla det omprövning eller reträtt, likgiltigt vilket. Om bara färdriktningen är den rätta skall vi på alla sätt och vis understödja det.

Anf. 16 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Man gör ju inte ett tillkännagivande bara för att i största allmänhet informera regeringen t. ex. om att det finns linjer på högskolan och att det kan vara bra att titta på dem, utan ett tillkännagivande är en åsiktsyttring från riksdagen. Det är avsikten med vår reservation, där vi tar upp ett antal viktiga frågor. Vi talar om vad vi tycker i dessa frågor och i vilken riktning vi vill att omprövningsarbetet skall gå. Detta har utskottsmajoriteten inte velat ställa upp på. Majoriteten avstår från att redovisa en uppfattning om hur översynsarbetet bör gå till och vad det bör leda fram till. O.K. – det må vara hänt! Jag tycker det är bra att Lars Gustafsson i alla fall inte i sak går emot det vi för fram. Lars Gustafsson får då i sin tur respektera att vi från oppositionen gärna vill tala om för regeringen hur vi anser att den här frågan bör utvecklas.

Anf. 17 LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Till det sista som Pär Granstedt sade vill jag bara göra den kommentaren, att vi inte vill låsa oss nu för några speciella lösningar. Vi vill låta den här översynen fullföljas och att en rad uppslag därvid prövas. I en första omgång om knappt ett år får vi tillfälle att se på detta utan att ha låst oss i några enskildheter och därmed ha ett litet större fält för övervägandena. Det är det som är innebörden i vårt ställningstagande. När vi vet att man i den här översynen håller på med att pröva olika uppslag anser vi att det är onödigt att göra dessa påpekanden.

Anf. 18 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av att vi i januari från de tre borgerliga partierna lämnade in en motion om lokalisering av en datavetenskaplig linje till Stockholm. I utskottets betänkande står det "den datavetenskapliga linjen". Det är inte fråga om att vi här i Stockholm på något sätt skulle ta hand om alltihop. Sådana anspråk har vi aldrig haft, utan det gäller *en* datavetenskaplig linje med 30 platser. Nu blir det totalt 120 nybörjarplatser, och de går Stockholm förbi igen.

Låt mig framhålla att Stockholm flera år i rad har äskat en sådan här linje. Den ingår enligt vår uppfattning – och det lär väl vara allas uppfattning – som en integrerad del i en total datautbildning. Stockholm äskade alltså 30 platser för några år sedan. Uppsala fick platserna med en motivering som vi moderater delvis kunde förstå, nämligen att Uppsala redan hade haft initialkostnaderna när utbildningen började där och att det skulle kosta mer att ge Stockholm platserna. Stockholm äskade året därpå – Umeå fick platserna. Umeå hade inte haft några sådana platser tidigare. Initialkostnader tillkom således. Utbildningen gick Stockholm förbi igen.

Men vi fortsatte att äska. Vi uppuktade departementet i höstas och hade den klara förhoppningen att platserna skulle förläggas till Stockholm. Så

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

Vissa för den grundläggande högskoleutbildningen gemensamma frågor m. m.

skedde inte nu heller.

Jag ser att det står i utskottsbetänkandet att eftersom universitetet i Stockholm utgått från att utbildningen på den datavetenskapliga linjen skall kunna starta läsåret 1987/88 torde det medföra praktiska svårigheter att starta utbildningen redan läsåret 1986/87. Låt mig tala om att universitetet sedan många många år har planerat för detta och har en beredskap. Jag tycker faktiskt att det är ganska svagt av utskottets majoritet att hävda att man på grund av praktiska svårigheter för universitetet inte kan lokalisera de här platserna till Stockholm.

Datautbildningen är ju mycket bred. Det är här inte fråga om att ta platser från några andra universitet. Men vi kan inte undvika att tycka att det åtminstone skall finnas ett minimum av platser även i fråga om denna del av den totala utbildningen. Vi har ju det största universitetet på detta område. Vad det här är fråga om är enbart att den totala datakunskapen i landet går miste om någonting mycket viktigt när inte ens den största utbildningsorten har sådan här utbildning.

Jag yrkar bifall till reservation 6 i utbildningsutskottets betänkande 21.

Anf. 19 PÅR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Med anledning av Bo Hammars märkliga påståenden om förspelet till de betänkanden som vi nu diskuterar känner jag mig tvingad att återigen ta till orda. Vi brukar inte använda kammarens tid till att alltför noga redovisa hur betänkandena bereds inom utskotten. Men eftersom Bo Hammar kommer med direkt felaktiga uppgifter, är jag, dess värre, tvungen att bemöta dessa.

Bo Hammar påstod ju att vpk gjorde upp med socialdemokraterna medan vi på den icke-socialistiska sidan, som han sade, höll på och strulade. Faktum är att vi långt innan någon uppgörelse mellan socialdemokraterna och vpk hade kommit till stånd hade presenterat ett underlag för en gemensam hållning när det gäller resursförstärkningarna på detta område. Även vpk kände till detta gemensamma underlag. Det är ju det som avspeglas i de gemensamma reservationerna.

Vi på den icke-socialistiska sidan enades alltså i praktiken om gemensamma tag när det gällde resursförstärkningarna långt innan vpk och socialdemokraterna hade gjort upp.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Besluten redovisas efter debatten om utbildningsutskottets betänkande 28.)

Anf. 20 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 28 om anslag på tilläggsbudget III.

Anf. 21 BO HAMMAR (vpk):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationen i detta betänkande.

Anf. 22 INGVAR JOHNSON (s):

Fru talman! I betänkandet föreslås att riksdagen skall godkänna vad som förordats i tilläggsbudgeten beträffande de höjningar av statsbidragsbeloppen till undervisning i sfi som föranletts av höjda lönebelopp. Vidare föreslås att riksdagen skall godkänna att 60 000 studietimmar, utöver den ram som riksdagen beslutat om, får användas för sfi under innevarande budgetår. Därmed beräknas 2 500 invandrare få möjlighet att delta i svenskundervisning som omfattar 240 timmar.

I reservationen föreslår vpk att ytterligare resurser anvisas. Dessutom vill man att dessa ytterligare resurser skall få föras över till kommande budgetår, om de inte kan utnyttjas detta budgetår. Utskottet har i detta sammanhang erinrat om att riksdagen tidigare har anvisat medel motsvarande 60 000 studietimmar för att de som påbörjat sfi-undervisning under 1985/86 skall kunna avsluta den under det följande budgetåret.

Vidare har särskilda medel motsvarande 40 000 studietimmar anvisats till påbyggnads-sfi för dem som avslutat sin grundläggande svenskundervisning inom det gamla systemet.

Jag yrkar avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utbildningsutskottets betänkande 20

Punkt 1

Mom. 1 (översyn av högskolans anslags- och styrsystem)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 149 för reservation 1 av Ylva Annerstedt m. fl.

Mom. 2 (en organisation för att tillgodose regionala behov på högskolans område)

Först biträdades reservation 2 av Ylva Annerstedt m. fl. – som ställdes mot reservation 3 av Jan Hyttring och Marianne Andersson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 154 röster mot 114 för reservation 2 av Ylva Annerstedt m. fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (en strukturplan för högskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 268 röster mot 38 för reservation 4 av Jan Hyttring och Marianne Andersson.

Mom. 4 (tidigare beslutade besparingar inom högskolan budgetåret 1986/87)

Utskottets hemställan bifölls med 263 röster mot 43 för reservation 5 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg.

Mom. 5 och 6 (rätt att till regeringen överklaga vissa beslut av lokal högskolemyndighet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (en högskola för södra delen av Stockholms län)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Jan Hyttring och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (omfördelning av medel från det regionalpolitiska stödet till universitet i Umeå)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (uttalande om de mindre högskolornas betydelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Jan Hyttring och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (en lågutbildningsutredning)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för reservation 10 av Björn Samuelson.

Mom. 16 (tillträde till läkarutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (tillgodoräknande av betyg från behörighetskomplettering vid tillträde till högre utbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Birgitta Rydle m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (andelen direktantagna studerande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ylva Annerstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 3 (anslag till Regionstyrelserna för högskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Ylva Annerstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 1 (ökad internationalisering inom högskolan m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Jan Hyttring och Marianne Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (anslag till Vissa särskilda utgifter inom högskolan m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1985/86:144

16 maj 1986

Utbildningsutskottets betänkande 21

Mom. 1 (resursförstärkningar avseende civilingenjörsutbildningen)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 151 för reservation 1 av Pär Granstedt m. fl.

Mom. 11 och 12 (planeringsramar för yrkesteknisk högskoleutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Göran Allmér m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (planeringsramar för nautiska utbildningslinjer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Pär Granstedt och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (yrkeshygienikerutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (decentralisering av ingenjörsutbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Pär Granstedt och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 23 och 24 (planeringsramar för datavetenskapliga linjen samt övriga matematisk-naturvetenskapliga utbildningslinjer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 6 av Pär Granstedt m. fl., *dels* reservation 7 av Ylva Annerstedt och Lars Leijonborg – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 26

Mom. 1 (införande av en ny ordning för individuella linjer, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 152 för reservation 1 av Pär Granstedt m. fl.

Mom. 2 (högskolestyrelsens beslut om individuell linje)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (planeringsramar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Per Unckel m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (en generell resursförstärkning)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 152 för reservation 4 av Pär Granstedt m. fl.

Mom. 9 (särskilda medel till mindre högskolor)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 39 för reservation 6 av Pär Granstedt och Jan Hyttring.

Mom. 14 (vissa insatser för högskolan i Karlstad, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Björn Samuelson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 28

Mom. 1-3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (ytterligare höjning av timramen för undervisning för invandrare i svenska språket m. m. budgetåret 1985/86, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 17 för reservationen av Björn Samuelson.

3 § Transportrådet

Föredrogs ånyo trafikutskottets betänkande 1985/86:23 punkt 1 om Transportrådet (prop. 1985/86:100 delvis) (förnyad behandling; ärendet bordlagt 1986-05-15 på grund av lika röstetal).

Anf. 23 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! Med hänvisning till gårdagens debatt avseende trafikutskottets betänkande 23 yrkar jag bifall till reservation 1 i betänkandet.

Anf. 24 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (utredning om avveckling av transportrådet)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 153 för reservation 1 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Föredrogs

Utbildningsutskottets betänkande

1985/86:30 Följdlagstiftning till den nya skollagen, m. m. (prop. 1985/86:117)

Konstitutionsutskottets betänkande
1985/86:24 Anslag till Riksdagen och dess myndigheter m. m. (prop.
1985/86:100 delvis och förs. 1985/86:13)

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

Kriminalvården, m. m.

Vad utskotten hemställt bifölls.

5 § Föredrogs

justitieutskottets betänkanden

1985/86:30 om anslag till kriminalvården, m. m. (prop. 1985/86:100 delvis)
och

1985/86:31 om decentralisering av beslutsfunktioner inom kriminalvården
(prop. 1985/86:147).

Anf. 25 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Justitieutskottets betänkanden 30 och 31 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså justitieutskottets betänkande 30 om anslag till kriminalvården, m. m. I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Kriminalvården, m. m.

Anf. 26 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! I betänkande 30 behandlar justitieutskottet budgetpropositionens anslag till kriminalvården och ett antal motioner som har väckts i anslutning härtill. Vi är i utskottet som vanligt i vissa delar eniga. Det gäller t. ex. anslaget till kriminalvårdsstyrelsen och frågor om utrustning och inventarier på anstalterna. Vi är också eniga i fråga om motioner som har väckts. Vi ser t. ex. inte några skäl att förespråka privata anstalter inom kriminalvården, och vi anser att kvinnor skall ha samma rätt till anstaltsplacering i närheten av hemmet som män har. Den saken måste ägnas särskild uppmärksamhet vid utbyggnaden av kriminalvårdsanstalterna.

Däremot är vi inte ense om medelsberäkningen till kriminalvårdsanstalterna. Från folkpartiets sida är vi starkt kritiska till den nuvarande halvtidsfrigivningen som mer eller mindre hade sin grund i att det var ont om anstaltsplatser för fångar. Vi tycker att det är absurt att antalet fängelseplatser skall styra strafftiden. Det måste vara precis tvärtom. Därför har vi i motion 606 begärt en återgång till villkorlig frigivning efter två tredjedelar av strafftiden. Vi har i samma motion begärt en skärpning av straffet för förmögenhetsbrott som riktas mot enskild. Skälet till denna begäran är att vi numera vet att 1983 års reform med halvtidsfrigivning medförde en kraftig ökning av antalet anmälda brott. De som var tidigare frigivna återföll – väldigt många av dem i varje fall – snabbt till brottslighet, och enskilda medborgare har fått sota för det.

Riksdagen har ännu inte tagit ställning till folkpartiets yrkande i denna motion. Men vi måste vara konsekventa. Vi inser att beläggningen på

anstalterna kan komma att öka om våra yrkanden om längre verkställighet bifalls, och då behövs fler platser. Det kostar pengar. Det är därför vi vill anslå ytterligare 15 miljoner till kriminalvårdsanstalterna. Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 3 som är avgiven av mig och Lars Sundin.

Folkpartiet står tillsammans med moderaterna och centern bakom reservation 1 angående ett åtgärdsprogram mot narkotika på anstalterna. I Dagens Nyheter i dag finns det en fet rubrik som lyder: "Äntligen knarkförbud?" Rubriken fortsätter: "Regeringen tycks beredd till uppgörelse om narkotikastrafflagen, skriver Nils Bejerot."

Det låter, fru talman, som ljuv musik, men tyvärr är risken större än Nils Bejerot är medveten om, att det återigen blir en ofullbordad symfoni. Regeringen vill bara förhandla på sina villkor och är mer mån om sin egen prestige än om att bekämpa narkotikan. Jag tvivlar alltså på att det finns en genuin vilja hos regeringen att förbjuda allt narkotikabruk. Däremot tvivlar jag inte på att regeringen i och för sig vill rensa ut narkotikan på våra fängelser. Alla är ense om att narkotikamissbruket på fängelserna sedan länge är ett svårt och allvarligt problem. Ingen vet med säkerhet hur stort missbruket är eller hur mycket knark som smugglas in. Vi tror på ganska goda grunder att det finns ca 1 000 missbrukare inom våra fängelser, och att det alltså finns missbrukare samt att det är mycket svårt att komma till rätta med problemen. Härtill kommer att sjukdomen aids och HTLV-III-viruset har medfört nya problem.

Vi har från de borgerliga partierna motionerat om att det skall göras ytterligare ansträngningar för att bekämpa narkotikan på fängelserna och även visat på olika möjligheter, som kan prövas, när det gäller hur man skulle kunna gå till väga. Majoriteten är inte intresserad av att gå oss till mötes, vilket vi naturligtvis måste beklaga. Till stor del hänger man upp försvaret på den s. k. aidsproposition som kom för några månader sedan, där regeringen tack och lov i stora delar har följt folkpartiets krav som framfördes redan under den allmänna motionstiden.

Nu handlar det faktiskt inte bara om aids, det handlar om narkotikafria fängelser. Där krävs det ett samlat åtgärdsprogram, som dessutom måste vara tidsreglerat.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 1 från representanter för folkpartiet, moderaterna och centern och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 27 BJÖRN KÖRLOF (m):

Fru talman! Den fortsatta hanteringen av narkotika inom kriminalvården är något av det mest beklämmande och upprörande som justitieutskottet år efter år konfronteras med. Sedan flera år tillbaka gör kriminalvårdsstyrelsen beräkningar av hur många av de intagna som fortsätter med sitt missbruk även efter det att de intagits på anstalt. Siffran har länge varit över 30 %. Som ordföranden i justitieutskottet underströk finns det säkert både stora och svårbemästrade mörkertal här. Men om vi håller oss till siffrorna är det i varje fall en tredjedel, säkerligen fler, som fortsätter med sitt missbruk. Den senaste tillgängliga siffran är 37 %. Det är säkert för tidigt att enbart på

grund av siffermaterialet göra några uttalanden om att situationen blivit sämre. Däremot vet vi, fru talman, att kriminalvården de senaste åren har tagit emot ett ökande antal interner dömda för grova narkotikabrott och våldsbrott med långa eller mycket långa strafftider. Det utländska inslaget bland dessa intagna är påfallande stort.

Detta kan tolkas som att en del av narkotikapolitiken, nämligen den som bedrivs utanför kriminalvården, har effektiviserats och blivit bättre genom bättre polisspaning och kraftiga straffskärpningar mot de grova narkotikabrottslingarna.

Men situationen inom anstalterna är alltså helt otillfredsställande. Narkotika förs in på anstalterna och nyttjas i en utsträckning som gör det möjligt för över en tredjedel av de intagna att aktivt fortsätta sitt missbruk.

Fru talman! Jag skall inte förstöra kammarledamöternas matlust inför lunchen med att i detalj redogöra för alla de insmugglingsmetoder som vi i justitieutskottet, när vi besöker kriminalvårdsanstalter, tvingas att ta del av. Hanteringen ger upphov till en fysisk och psykisk miljö för de intagna och den anställda personalen som tidvis kan betecknas som rena terrorn. Uteblivna leveranser, uteblivna betalningar och misskötta permissioner slutar inte sällan för en del av de intagna med fysiskt våld. Situationen är sådan på vissa anstalter att fler intagna, fru talman, begär att få sitta i isoleringscell för att slippa sina plågoandar än sådana som borde sitta där av disciplinära skäl.

Förhållandena är sådana att politiken och lagstiftningen för att få bort narkotikan på anstalterna måste skärpas. De intagna måste medvetet och effektivt differentieras med hänsyn till narkotikabelastning. Langare utan eget missbruk måste avskiljas från missbrukarna och övriga interner, som inte befattar sig med narkotika. De senare kategorierna måste i sin tur hållas åtskilda, så att ingen som inte vill ha med narkotika att göra skall tvingas månadsvis umgås med missbrukarna och deras langare. Vi har flera exempel på att det förekommit att interner som inte har haft med narkotika att göra blivit narkomaner under sin fängelsevistelse. Det är ett misslyckande, från statens och samhällets sida, som är mycket upprörande.

Det program som vi reservanter kräver för att få bukt med narkotika på anstalterna är nödvändigt om narkotikapolitiken i stort skall fungera. I själva verket är de omfattande och fortgående narkotikaproblemen inom anstaltsvården för närvarande en av de mest uttalat svaga länkarna i narkotikapolitiken. Flertalet missbrukare och många langare åker in i och ut ur kriminalvården och anstalterna under många år. Att staten inte ens på de slutna riksanstalterna kan sätta stopp för langning, insmuggling och därmed fortsatt missbruk är ett tragiskt och uppenbart misslyckande för hela narkotikapolitiken.

Fru talman! Det program vi reservanter kräver för att eliminera narkotika på anstalterna är på vissa punkter långtgående men nödvändigt. Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till reservation 1 i detta betänkande.

Fru talman! Det här programmet kommer också att kosta en hel del pengar. Det kommer att kräva fler anstaltsplatser och sannolikt också utökade resurser i form av personal. Inledningsvis har vi moderater avsatt 15 milj. kr. mer än regeringen för nästa budgetår för att kunna finansiera ett effektivt och mera åtgärdsinriktat program på detta område. Detta framgår

av reservation 2, som jag nu också vill yrka bifall till.

Slutligen anvisas i reservation 4 från oss moderater ytterligare pengar inom frivården. Även en tid efter det att man har avslutat en anstaltsvistelse finns det ju behov av nära kontakt med kriminalvården. Det är viktigt för frivårdens personal att greppet om narkotikaproblemen inte släpper bara därför att man kommer ut ur anstalten. Också frivården har ett stort behov av att kunna följa upp narkotikasituationen efter en frigivning.

Vi tycker att den besparing som regeringen driver fram inom frivården mot denna bakgrund inte är acceptabel, om politiken skall bli trovärdig och kunna genomföras fullt ut. Moderaterna har därför beräknat ytterligare en del medel inom frivården – ca 7 milj. kr. utöver regeringens förslag – för att fullfölja en effektiv narkotikabekämpning också efter frigivning från anstalt.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 4 i förevarande betänkande.

Anf. 28 GUNILLA ANDRÉ (c):

Fru talman! Våra fängelser måste bli drogfria. För att skydda dem som inte missbrukar droger och samtidigt ge missbrukare möjlighet att komma ifrån sitt beroende, bör kontrollinsatser inom anstalterna accepteras även om det i enskilda fall upplevs som intrång i den personliga integriteten. Upptäckt av droger hos intagna eller besökare till intagna bör leda till kännbara åtgärder från kriminalvårdens sida. Indragning av förmåner är ett medel att avhålla från att i anstalt föra in droger. Drogfria anstalter kräver ett planerat agerande för drogbekämpning inom kriminalvården totalt.

Vi har därför från centerpartiet krävt att ett åtgärdsprogram för narkotikafria anstalter skyndsamt arbetas fram och presenteras för riksdagen. Vi anser att det inte är tillräckligt att som för närvarande ha narkotikafria avdelningar endast på vissa anstalter. För oss är det en självklarhet att alla avdelningar skall vara narkotikafria. Jag vill med det anförda yrka bifall till reservation nr 1.

Frivården är en viktig del av kriminalvården. Det är inom denna sektor som det huvudsakliga arbetet sker med att anpassa människor till ett normalt samhällsliv.

Hjälp till arbete, bostad och positiva sociala kontakter kan ge klienterna självförtroende och egenvärde tillbaka. Genom sådana insatser kan många bryta en påbörjad brottskarriär. Frivården är också viktig för att stödja dem som nyligen avtjänat fängelsestraff. För att frivården skall fungera och ge resultat krävs ett ökat samarbete mellan sociala myndigheter och kriminalvårdsmyndigheter. Det är också angeläget att frivårdens anpassningsarbete kan sättas in redan under anstaltsvistelsen, så att frigivningen underlättas.

Vi ser därför med oro hur frivårdens resurser reduceras. Allt tyder på att frivårdsorganisationens arbetsuppgifter inte kommer att minska under de närmaste åren. Införande av alternativa frihetsinskränkningar, påföljder som kontraktsvård eller samhällstjänst kommer att ställa krav på ökade insatser inom frivårdsorganisationen.

Enligt vår uppfattning kräver en väl fungerande organisation de tjänster som i dag finns. Till följd härav anser vi att anslaget bör räknas upp med 5 milj. kr. utöver regeringens förslag.

Jag vill med det anförda yrka bifall till reservation nr 5 i justitieutskottets betänkande nr 30.

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

Kriminalvården, m. m.

Anf. 29 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Fru talman! Vi kan konstatera att antalet inskrivna på kriminalvårdsanstalterna i medeltal har minskat sedan reformen med villkorlig frigivning genomfördes den 1 juli 1983. Den ändrade lagstiftningen har också inneburit att antalet klienter inom frivården har minskat med nära en tredjedel.

Målsättningen för en väl fungerande anstaltsvård är att den genomsnittliga beläggningen på en anstalt inte skall överstiga 85 % av antalet platser. Inom frivården anses 30 ärenden per handläggare vara ett lämpligt mått för en väl fungerande frivård. Med anledning av belägningsnedgången föreslår departementschefen ytterligare indragningar av platser, något som skulle innebära en besparing på 15 milj. kr. på anstaltssidan. Dessutom föreslås en besparing på 7,7 milj. kr. när det gäller löne-medel inom frivården.

Utskottsmajoriteten ställer sig bakom de föreslagna medelstillelningarna inom kriminalvården.

Till utskottsbetänkandet har fogats fem reservationer.

I reservation 1 krävs ett åtgärdsprogram mot narkotika på anstalter. Jag vill först redovisa att utskottet vid ett flertal tillfällen har uttalat att utskottet i princip ställer sig positivt till fortsatta kraftfulla satsningar mot narkotikan inom anstalterna. Narkotikasituationen utgör ett allvarligt problem. De intagna använder olika mer eller mindre raffinerade metoder för att skaffa narkotika till sig själva och ibland också till kamraterna. Det är angeläget att sådana intagna som inte har narkotikaproblem eller de som vill bli av med ett narkotikaberoende inte skall utsättas för risken att komma i kontakt med narkotika.

Ett sätt att komma till rätta med problemet och få fullständigt narkotikafria anstalter hade varit att hålla anstalterna helt slutna. Om de intagna inte hade fått permissioner eller inte deltagit i fritidsverksamhet eller inte tagit emot några besök och inte heller getts frigång till arbete och utbildning – över huvud taget avskärmats från all kontakt med yttvärlden – hade det inte varit något problem på detta område.

Men denna typ av kriminalvård är det ingen som önskar. Den kriminalvårdsreform som antogs i början av 1970-talet innebär en human kriminalvård med insatser både inom och utanför anstalten under strafftiden för att den intagne skall kunna fungera som vilken medborgare som helst den dag han lämnar anstalten. Möjligheter till kontakter med omvärlden är ytterst viktiga för att förhindra återfall i brott.

Det vidtas åtgärder inom främst tre områden för att komma till rätta med narkotikasituationen på anstalterna: differentiering, kontroll och behandling. Det krävs åtgärder inom alla tre områdena samtidigt för att nå resultat.

Tack vare den minskade beläggningen på anstalterna har det varit möjligt att differentiera de intagna. Utbyggnaden av lokalanstalter och mindre avdelningar är också ett led i arbetet på att förbättra möjligheterna till en differentiering. Utskottsmajoriteten menar att den situation som nu råder gör det möjligt att differentiera de intagna.

Även på lagstiftningssidan har flera åtgärder vidtagits. Det har bl. a. getts

möjligheter till urinprovskontroller och visitationer. Det görs också åtskilligt för att de intagna skall ta itu med sitt missbruk och påbörja behandling.

Kriminalvårdsstyrelsen har också en särskild grupp för samordning av verkets insatser mot narkotikamissbruket. Denna grupp har även till uppgift att föreslå åtgärder.

I utskottsbetänkandet lämnas en fyllig redogörelse över dessa insatser. Jag ämnar inte ta upp tid med att här räkna upp alla de olika åtgärder som under 1970- och 1980-talen har gjorts för att angripa narkotikaproblemen på anstalterna.

I samband med beslutet om en samordnad och intensifierad narkotikapolitik beslutade riksdagen också om insatser inom kriminalvården. Bl. a. anslogs resurser till en antidrogkampanj och till utbildning av kriminalvårdens personal i narkotikafrågor.

Fru talman! I propositionen om särskilda medel för bekämpningen av aids föreslås insatser inom narkomanvården, vilka i praktiken innefattar ett åtgärdsprogram för att man skall komma till rätta med narkotikasituationen på anstalterna. Särskilda resurser föreslås bli avsatta för narkotikamissbrukare inom kriminalvården.

För att möta de problem som kan uppstå i samband med HTLV-III-smittan och sjukdomen aids har kriminalvårdsstyrelsen utarbetat ett åtgärdsprogram, som bygger på förslag och erfarenheter från regionerna och riksanstalterna.

Med de insatser som görs och som kommer att göras inom det här området anser utskottsmajoriteten att det har skapats möjligheter för att vi skall komma till rätta med narkotikasituationen. Jag yrkar därmed avslag på reservation 1.

I reservation 2 kräver moderaterna 15 milj. kr. till kriminalvårdsanstalterna för att de skall kunna genomföra åtgärder mot narkotikabruket på anstalterna. På denna punkt råder det emellertid ingen enighet på den borgerliga kanten. Folkpartiet kräver i reservation 2 också en ökad medelstillelse, men av andra skäl.

I folkpartireservation 3 framförs krav om slopande av halvtidsfrigivningen och skärpta straff för stöld. Detta är motiveringen till behovet av ökad medelstillelse. Utskottet kommer att behandla dessa frågor i ett senare betänkande. De budgetmässiga konsekvenserna får beaktas i det sammanhanget. Jag yrkar därmed avslag på reservationerna 2 och 3.

Fru talman! Om frivårdens betydelse som ett led i det brottsförebyggande arbetet råder ingen oenighet. Frivården är en mycket viktig del inom kriminalvården. Däremot godtar utskottsmajoriteten den föreslagna reduktionen av löneandel motsvarande 20 tjänster. Ärendemängden har minskat de senaste åren och understiger nu de 30 ärenden per handläggare som är målsättningen för frivården.

Vi bedömer att en minskning av personalstyrkan ändå inte resulterar i en ärendebelastning som gör det omöjligt att ge det stöd och den hjälp som är så värdefull för klienterna.

I den föreliggande propositionen om särskilda medel för bekämpning av aids har dessutom pekats på att frivårdens personal kommer att få den viktiga uppgiften att motivera missbrukare till behandling. För detta arbete kommer

särskilda resurser att ställas till kriminalvårdens förfogande. Utskottet menar att de medel som kan komma frivården till del även skall kunna användas till assistentpersonal, om man finner detta lämpligt.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande 1985/86:30.

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

Kriminalvården, m. m.

Anf. 30 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Med anledning av vår motion om ett höjt anslag på det här området började Birthe Sörestedt mycket flott med att påpeka att beläggningen minskat på kriminalvårdsanstalterna och att man därför inte behöver några 15 miljoner extra. Minskningen i antalet intagna är en följd av halvtidsreformen, som vi kallar den. Men Birthe Sörestedt undvek mycket noga att berätta vad som sker utanför kriminalvårdsanstalterna på grund av halvtidsfrigivningen. Sanningen är ju också den att vi har fått ett större antal anmälda brott sedan andra halvåret 1983. Som redovisas i folkpartiets motion har utredningar som BRÅ har gjort bl. a. visat att en följd av reformen har blivit en ökning med 1 200 grova stölder, 3 300 stölder, 300 bedrägerier och 160 fall av misshandel eller rån. Det ger oss i folkpartiet, Birthe Sörestedt, skäl att tänka om i den här frågan.

Birthe Sörestedt talade också om narkotikamissbruket på anstalterna, och vi fick höra – vilket vi är medvetna om – att regeringen och socialdepartementet lagt fram en proposition om ett åtgärdsprogram med anledning av sjukdomen aids och HTLV-III-smittan. Men det handlar då om dem som har aids eller bär på smittan. Från de borgerliga partiernas sida tycker vi att man inte bara skall skydda sig mot det. Man skall skydda de intagna och människorna utanför fängelserna mot knark över huvud taget. Det kan man bara göra om man verkligen går in för ett samlat program.

Vidare sade Birthe Sörestedt att man har en kontroll och en differentiering och att det finns knarkfria fängelser och avdelningar. Jag vill säga att vi på den borgerliga sidan vill ha det knarkfritt överallt, vilket faktiskt är en stor skillnad.

Birthe Sörestedt slutade med en gammal socialdemokratisk mening, som många av oss har hört många gånger, nämligen att det inte finns någon enighet på den borgerliga kanten. Jag kan försäkra Birthe Sörestedt, att om vi skulle komma till regeringsmakten 1988, kommer vi nog att kunna enas om hur vi skall använda de extra 15 miljonerna.

Anf. 31 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Fru talman! Birthe Sörestedt sade att man i 1974 års kriminalvårdsreform, som genomfördes i betydande enighet i riksdagen, satsade på ett antal principer om att man skulle sträva efter största möjliga öppenhet inom anstaltsvården och efter att så långt som möjligt ge de intagna en chans – genom permissioner, arbete, studier osv. – att så snart som möjligt komma ut i samhället och i arbetslivet och få ett bra socialt liv. Men vi måste ändå konstatera att man när 1974 års kriminalvårdsreform genomfördes inte ens i sin vildaste fantasi kunde förutse vilken utveckling brottsligheten skulle få, framför allt den grova narkotikabrottsligheten med de inslag av internationell maffiaverksamhet och våld som förekommer.

Vi vet att de grova narkotikaförbrytarna och langarna utnyttjar öppenheten inom kriminalvården, som egentligen är till för att anpassa internerna så snabbt som möjligt till samhällslivet, till fortsatt brottslighet. Vi vet att permissioner utnyttjas för brottslighet, att besök utnyttjas för brottslighet och att möjligheterna till telefonsamtal, brev osv. utnyttjas för en kontinuerligt fortsatt grov narkotikabrottslighet, syftande både till narkotikaverksamhet ute i samhället och till att ta in narkotika på anstalterna. Då kan man inte med öppna ögon säga att vi alltså måste hålla fast vid de principer som gällde 1974. Där har vi ändrat uppfattning. Vi menar att situationen är så allvarlig att vi inte kan låta detta fortgå.

Jag tycker att det är ett mycket fyrkantigt sätt att resonera när man säger att de bästa resultaten inom frivården uppnås när man har 30 ärenden per handläggare och att man genast skall dra in ett antal handläggartjänster om det blir något färre ärenden. Alla vi som har arbetat med de här frågorna vet, att om den personal som arbetar inom frivården med detta svåra klientel skall lyckas, krävs det en lång kontinuitet, närhet och intensitet i kontakterna mellan frivårdens personal och de intagna. Det är snarast bättre om de får något färre ärenden per handläggare, så att de kan uppnå större närhet och kontinuitet i arbetet. Särskilt viktigt är detta naturligtvis när det gäller interner som har drogproblem av olika slag.

Jag tycker det är ett mycket fyrkantigt sätt att resonera att säga att det normala skall vara 30 ärenden per handläggare. Det är väl bara bra om man kan ha så få ärenden per handläggare som möjligt och skapa en ordentlig kontinuitet, intensitet och närhet i arbetet med detta svåra klientel!

Anf. 32 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! Birthe Sörestedt säger att socialdemokraterna bedömer att inga olägenheter uppstår med de minskade anslagen till frivården. Men det har kommit olika propåer från dem som arbetar ute på fältet – frivårdstjänstemännen – om att de för sin del är mycket oroade över den minskade penningtilldelningen. De har alltså en annan inställning än socialdemokraterna, och jag är faktiskt beredd att hysa större tilltro till deras bedömning, eftersom de har möjlighet att se hur utvecklingen är ute i verkligheten.

Så till narkotikasituationen på våra kriminalvårdsanstalter. Birthe Sörestedt säger att alternativet vore att vi helt skulle stänga anstalterna, att de skulle vara slutna och inga besökare skulle komma in, osv. Men det är ju ingen fråga från vår sida – i varje fall inte från centerpartiets sida – som har föreslagit att vi skulle ha en sådan form av kriminalvård.

Däremot har vi föreslagit att man borde få till stånd ett åtgärdsprogram, där vi klart gick igenom vad vi skulle behöva göra ytterligare på lagstiftningsområdet och när det gäller situationen på anstalterna som sådana, för att ytterligare begränsa narkotikasituationen på våra anstalter. Jag tycker att detta inte är för mycket begärt av oppositionen. Regeringen kunde väl förelägga riksdagen ett sådant åtgärdsprogram.

Anf. 33 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Först till Karin Ahrland: När det gäller halvtidsfrigivning och ändrade straffskolor har fängelsestraffkommittén, som behandlat de frågor-

na, avlämnat ett betänkande, och vi kommer så småningom att ta ställning till de frågorna här i riksdagen.

En grupp inom kriminalvårdsstyrelsen har till uppgift att göra ett åtgärds paket mot aids. Det är i praktiken ett led i arbetet att få bort narkotikamissbruket från anstalterna. Alla narkotikamissbrukare är i riskzonen när det gäller aids och HTLV-III-smitta, och därför blir hela den gruppen berörd av detta åtgärds paket.

I fråga om långtgående åtgärder vill jag betona att fängelsestraff i sig är ett djupt ingripande i en människas liv – människan fråntas beslutanderätten över sitt liv och sina förhållanden. Reservanterna menar att de åtgärder som skall vidtas för att komma till rätta med narkotikasituationen på anstalterna skall vara så långtgående att man inte helt kan garantera de intagnas personliga integritet. Jag undrar då: Var går gränsen? I andra sammanhang brukar ju de borgerliga partierna säga sig vilja värna om den personliga integriteten. Men det är tydligen inte lika angeläget när det gäller människor som har hamnat på samhällets skuggsida och deras anhöriga och vänner, som besöker dem under anstaltstiden. Vi skall vara väl medvetna om att det med dessa ingripande åtgärder blir många oskyldiga som drabbas.

Till Gunilla André: Inom frivården har vi haft som måttstock 30 ärenden per handläggare. Det ärendeantalet har vi hävdat tidigare är, när vi diskuterat anslaget till frivården, för att inte få några nedskärningar enligt huvudförslaget. De eventuella åtgärder som kan komma att belasta frivårdspersonalen – kontraktsvård o. d. – får vi ta ställning till när det föreligger förslag i den frågan.

Anf. 34 KARIN AHR LAND (fp) replik:

Fru talman! Helt kort: Birthe Sörestedt hänvisade till att fängelsestraffkommittén har avlämnat sitt betänkande och att vi "så småningom" får ta ställning till ett förslag här i riksdagen. Det gäller just uttrycket "så småningom". På den punkten tror jag vi är ense – det kan dröja mycket länge. Det är därför som vi har motionerat om att slopa halvtidsfrivgivningen redan nu.

Vi är alla ense om att fängelsestraff är ett djupt ingripande mot en människa. Vi är alla ense om att vi måste vara mycket försiktiga när vi över huvud taget diskuterar ingrepp i den personliga integriteten. Men vi är faktiskt också ense om, Birthe Sörestedt, att vi kan göra ingripanden mot den personliga integriteten i de här fallen. Det sker redan nu – efter beslut som har fattats här i riksdagen.

Ifrån borgerligt håll anser vi att vi måste se på den här frågan och ta ställning till om vi skall gå ännu längre och i så fall var gränsen skall dras – just det som Birthe Sörestedt efterlyste.

Anf. 35 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Fru talman! Det är naturligtvis rätt som Birthe Sörestedt säger, nämligen att för en människa som ådöms fängelsestraff och intas på anstalt är detta ett djupt ingrepp i hennes liv, eftersom hon fråntas möjligheten att bestämma över sin frihet. Desto mer angeläget och desto mer uppenbart är det då att staten, som vidtar den här åtgärden, måste kunna svara för att en sådan

människa inte behöver utsättas för våld eller komma i närheten av narkotika – en människa i en sådan situation är mycket utsatt. Men vi kan i dag inte garantera den personliga integriteten för internerna på anstalterna. De utsätts redan i dag för våld och hot om våld av andra interner. Som jag sade: Det är så många som begär att få sitta i isoleringscell för att komma ifrån sina plågoandar att det är fler i isoleringscell än de som egentligen borde sitta där av disciplinära skäl. Det är detta som är det upprörande tillståndet! Då tycker jag att ett resonemang om den personliga integriteten får litet annan vikt.

Det väsentliga tror jag är – jag upprepar vad jag sade i mitt inledningsanförande – att vi skall ha en så noggrann differentiering att vi kan hålla de icke narkomaniserade langarna borta från dem som har ett aktivt missbruk. Det är det första – att de två grupperna inte kommer i kontakt med varandra. Det andra är att de som över huvud taget inte sysslar med narkotika eller har några drogproblem kan hållas borta från langarna och dem som har ett aktivt missbruk.

Om man genomför en sådan differentiering mycket medvetet och mycket hårdhänt, tror jag att man har löst ett mycket väsentligt problem som vi nu brottas med.

Sedan gäller det: Vad skall vi göra med dem som fortsatt försöker ta in narkotika på anstalterna, efter dessa åtgärder? Det handlar framför allt om dem som har ett aktivt missbruk. Där tror jag att vi måste vara ganska hårdhänta och se till att permissioner, besök och andra kontakter inte utnyttjas för en fortsatt drogtillförsel. Men det sker ju då i omsorg om internerna själva och för att man skall komma till rätta med deras missbruk. Det sker därför att de efter anstaltsvistelsen skall kunna komma ut fria från ett aktivt missbruk. Vi skall inte underhålla deras missbruk genom slapphet under anstaltsvistelsen. Jag tror att svenska folket intensivt väntar på att åtgärder mot missbruket på anstalterna sätts in.

Anf. 36 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! När det gäller medel till frivården upprepar Birthe Sörestedt att det skall vara 30 klienter per frivårdstjänsteman och ingenting annat. Men som jag sade i min tidigare replik har vi fått uppvaktningar utifrån fältet; många som arbetar inom denna sektor är mycket oroade över utvecklingen. Måhända finns det alltså skäl att ompröva ställningstagandet när det gäller det exakta antalet 30.

I fråga om den personliga integriteten på kriminalvårdsanstalterna har både Karin Ahrlund och Björn Körlof utvecklat vår syn. Jag vill bara understryka vad de sagt. Som jag framhöll i mitt första inlägg är vi beredda att i enskilda fall göra insatser som av vissa personer kan upplevas som intrång i den personliga integriteten, men måhända kan man därmed hjälpa personer i samma situation.

Anf. 37 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Fru talman! Det var det jag misstänkte – att man ville gå längre när det gäller ingrepp i den personliga integriteten. Jag undrar fortfarande: Var går gränsen och vilka skall det gälla?

När det gäller insatser för dem som är dömda för narkotikamissbruk eller

insatser för missbrukare finns det i dag. Björn Körlof, möjligheter att differentiera dessa personer på olika anstalter och på olika avdelningar. Vi har narkotikafria avdelningar, och vi har särskilda anstalter som tar emot dem som har grava narkotikaproblem. Vi har också anstalter, där man tar emot unga personer som just har påbörjat en missbrukarkarriär. På dessa anstalter görs insatser genom fritidsverksamhet och på annat sätt, för att de intagna skall få möjligheter att sluta med sitt missbruk.

Avsikten med 34 § och frigång är också att de som vill ta itu med sitt missbruk skall få möjligheter att göra det.

Det görs insatser på flera olika områden. Vi kan inom ramen för den lagstiftning vi har särskilja dem som är dömda för narkotikabrott.

När det gäller frivården har antalet 30 ärenden varit målsättningen. Det är i och för sig inte bara antalet ärenden som är avgörande – det är helt riktigt, Gunilla André. Man gör också andra insatser på frivårdssidan. I propositionen föreslås en höjning av lekmanövervakarnas ersättning. Detta är en angelägen åtgärd, och den har vi i flera år väntat på att få vidta. Just lekmanövervakare är något som vi vill ha mer av inom frivården.

Även andra insatser kan göras i form av fritidsverksamhet och liknande för att ge stöd och hjälp åt dem som är dömda till skyddstillsyn.

Förste vice talmannen anmälde att Karin Ahrland, Björn Körlof och Gunilla André anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 38 JERRY MARTINGER (m):

Fru talman! De som anser att det inte finns anledning att vidta några ytterligare åtgärder mot narkotikan på kriminalvårdsanstalterna brukar framhålla att det beslagtogs förhållandevis litet narkotika på anstalterna. Men vi skall då ha klart för oss att kriminalvårdsstyrelsen brukar räkna med att det bara är ca 5 % av all narkotika som hanteras på anstalterna som upptäcks och tas i beslag.

I justitieutskottets betänkande 1985/86:30 säger majoritetén att det för närvarande inte finns någon anledning för riksdagen att initiera några ytterligare åtgärder när det gäller narkotikan på kriminalvårdsanstalterna. Såsom skäl härför anger man bl. a. att antalet missbrukare på anstalterna under den senaste tioårsperioden legat ganska konstant på drygt 1 000 personer, dvs. omkring 30–35 % av antalet intagna.

Jag vill då understryka att de åtgärder som de borgerliga partierna menar bör vidtas mot narkotikan på fängelserna inte bara avser *bruket*, utan *alla former av befattning* med narkotika. Vi vet ju att många intagna, som inte själva använder narkotika, sköter sina narkotikaaffärer från fängelserna.

Andra intagna gör huvuddelen av sina affärer under permissionerna. Men dessa typer av verksamhet har i många fall inte något som helst samband med hur stor mängd narkotika som beslagtogs inne på anstalterna eller hur många missbrukare som finns där.

Utskottsmajoritetén uttrycker sin tillfredsställelse över att vi numera har möjlighet att ta urinprov på de intagna även om någon misstanke om narkotikabruk inte föreligger.

Javisst! Urinprov är en bra kontrollform, men den metoden kan ju bara avslöja den som använt narkotika. Den som enbart ägnar sig åt försäljning utan att själv missbruka kan inte avslöjas med aldrig så många urinprov. Det är därför utomordentligt viktigt att urinproven kombineras med andra åtgärder om vi skall ha en chans att komma till rätta med narkotikan på anstalterna.

Personer som dömts för grovt narkotikabrott – och det är många gånger just personer som inte själva använder droger – bör exempelvis vara underkastade mycket skärpta regler vad gäller möjligheterna att skicka och ta emot brev, utnyttja telefon och ta emot besök. Permissionsreglerna för denna typ av brottslingar måste också skärpas väsentligt. Alla former av narkotikahandling under verkställigheten bör medföra avsevärd förlängning av strafftiden, begränsad rörelsefrihet och minskade besökskontakter. Ordentliga åtgärdsprogram i enlighet med vad som föreslagits i de ifrågavarande motionerna måste utarbetas.

Herr talman! Samhället måste anses ha en särskild skyldighet att garantera de intagna en narkotikafri miljö under anstaltstiden. De intagna får aldrig, frivilligt eller genom påverkan från andra intagnas sida, bli missbrukare under fängelsetiden. För många människor skall ju anstaltsvistelsen faktiskt innebära en vändpunkt i livet. Det krävs därför särskilt kraftfulla åtgärder för att vi skall komma till rätta med narkotikan på fängelserna. Som Björn Körlof mycket riktigt påpekade måste på sina håll intagna som inte vill komma i kontakt med narkotika begära att få bli inlåsta i isoleringscell. Och det är ju verkligen upphöjda världen att de som vill sköta sig också måste låsa in sig. Det skall väl i rimlighetens namn inte vara fler lås på den skötsammes än på den misskötsammes dörr.

Det är, herr talman, enligt min mening rent ut sagt löjligt att kriminalvårdens anstalter inte skulle kunna hållas fria från narkotika. Kontroll- och sanktionsmöjligheter finns – bättre än på någon annan plats i världen! Det är därför uppenbart att det är vilja, initiativ och kurage från de styrandes sida som fattas.

Jag yrkar bifall till den borgerliga reservationen nr 1.

Med detta anförande, under vilket talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om justitieutskottets betänkande 31.)

Anf. 39 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera justitieutskottets betänkande 31 om decentralisering av beslutsfunktioner inom kriminalvården.

Decentralisering av beslutsfunktioner inom kriminalvården

Anf. 40 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det här ärendet gäller bl. a. frågan om beslut i disciplinärenden inom kriminalvården fortsättningsvis skall kunna delegeras på sådant sätt att de inte längre underställs kriminalvårdsstyrelsen utan i bästa fall

handläggs av en högre tjänsteman, chefen för kriminalvårdsregionen. Från vpk:s sida är vi motståndare till denna typ av delegering. Det är inte så att vi inte anser att det inom den offentliga administrationen finns många ärenden som i och för sig skulle kunna delegeras ned – även om man skall vara försiktig med detta – men det rör sig här om en typ av beslut där det enligt vår mening är avsevärda nackdelar förenade med en sådan neddelegering.

Vi har framför allt tre argument mot det som föreslås.

Det första argumentet är att kriminalvårdsstyrelsen när den inte längre har befattning med dessa ärenden förlorar översikten över hur disciplinstraff används inom kriminalvården. Vi skall påminna oss att de påföljder som det kan handla om inte är små – det gäller ju här förlängningar av frihetsberövanden. Det är inte fråga om vilka administrativa ärenden som helst utan om ärenden med rätt allvarliga konsekvenser för den som berörs.

Den föreslagna ordningen innebär att kriminalvårdsstyrelsen inte kommer att ha den insyn och kontroll som den tidigare har haft över hur praxis utvecklas på det här området. Det hela blir alltså en tjänstemannaangelägenhet. Den övervakning av praxis, mot bakgrund av lagstiftarnas intentioner, som kriminalvårdsstyrelsen har kunnat stå för kommer mer eller mindre att försvinna, och det anser vi är helt fel.

Det andra argumentet, som är en utveckling av det första, är att man genom denna delegering inte bara flyttar ned en befogenhet från en övergripande instans till en lägre nivå, utan också flyttar ned den från en förtroendevald instans, med parlamentariskt inflytande, till en ren tjänstemannanivå. Också detta anser vi, av principiella skäl, vara något som man inte onödigtvis bör göra.

Det tredje argumentet är att justitieutskottets ansvarsområde icke är – låt mig uttrycka det så – världens centrum. Det är på sin höjd en liten pusselbit i den större samhälleliga bilden. Därför skall man också sätta in denna åtgärd i ett sådant större sammanhang. Det förekommer på område efter område inom den offentliga administrationen en tendens att förtroendevalda instanser kopplas bort och att befogenheter delegeras ned till tjänstemannanivå. Det kan i vissa fall vara harmlöst och t. o. m. ibland vara fördelaktigt, någonting som man inte behöver invända mot, men i alltför många fall innebär denna tendens, om den får starkare genomslag på sikt, en försvagning av de förtroendevaldas inflytande på och av den parlamentariska kontrollen över administrationen och en förstärkning av de rent byråkratiska och subjektiva momenten i maktutövningen. Också det bör beaktas i detta sammanhang.

Tillsammans, herr talman, leder dessa synpunkter oss till slutsatsen att vi skall yrka bifall till motion 522.

Anf. 41 KARIN AHRAND (fp):

Herr talman! Jag yrkar på ett enigt utskotts vägnar bifall till utskottets förslag, vilket också innebär bifall till regeringens proposition nr 147.

Jörn Svensson redovisade vissa skäl, som jag mycket hastigt skall bemöta. Han började med att redogöra för vad ärendet handlar om och sade att förslaget innebär att besluten fortsättningsvis kommer att handhas på lägre nivå. Jag måste vara mycket byråkratisk och rätta Jörn Svensson genom att

säga att det enligt propositionen och vad som framgår av utskottets betänkande här är fråga om en försöksverksamhet. Vi vet inte om den kommer att permanentas eller inte – sannolikt blir ändå detta fallet.

Jörn Svensson säger att när kriminalvårdsstyrelsen inte längre har befattning med ärendena förlorar den översikten över deras handläggning, och hans andra argument är att det parlamentariska inflytandet försvinner. Jag skulle vilja råda Jörn Svensson att slå upp s. 9 i propositionen. Där framgår nämligen att de beslut som vi talar om i dag fattas av en byrådirektör på kriminalvårdsstyrelsen.

Förslaget går ut på att besluten skall kunna fattas av styresmän ute på rixanstalterna, alltså personer i högre tjänsteställning – om den ene sedan är duktigare än den andre är en annan fråga. Detta innebär alltså, Jörn Svensson, att ärendena redan är delegerade inom kriminalvårdsstyrelsen. Det hindrar naturligtvis inte att de valda ledamöterna i styrelsen när som helst kan begära att få se på besluten och – vilket man alltid kan när det gäller delegering – riva upp dem.

Det skälet, Jörn Svensson, tycker jag inte är nog för att man skall gå emot förslaget. Man skall kanske i stället komma ihåg att de som nu får beslutsbefogenheten har varit med längre och har en större erfarenhet.

Jag skulle vilja lägga till något som Jörn Svensson inte tog upp.

Det är ju alltid hedervärt att slå vakt om rättssäkerheten, att värna om rättigheterna för dem som tyvärr, liksom justitiekottet, inte heller finns i världens centrum. Men kom ihåg att det finns och även efter genomförande av propositionens förslag kommer att finnas all möjlighet i världen för den som eventuellt får disciplinstraff att överklaga beslutet hos kriminalvårdsstyrelsen.

Anf. 42 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det var ju inga särskilt starka sakargument som nyss anfördes. Det var ett försvar som visade att Karin Ahrland är medveten om att hennes position egentligen är litet tvivelaktig. Det var väl därför tonvikten i Karin Ahrlands anförande låg så mycket på den mästrande och docerande sidan, vilket för övrigt är ett vanligt drag i hennes sätt att debattera. Jag har dock ingen anledning att ta åt mig – jag har faktiskt läst in handlingarna, vet vad ärendet handlar om och behöver ingen undervisning av någon annan i det stycket.

Var och en som har litet erfarenhet av att sitta i en förtroendevald församling som utgör en verkställande instans i ett ämbetsverk vet att man där får föra en ständig kamp för att få insyn. Byråkratin slår mycket svartsjukt vakt om sina befogenheter och sin makt, och den försöker gång på gång undanhålla de förtroendevalda saker och ting. Det finns en sådan allmän stämning. I den hittills gällande ordningen har ärendena i praktiken skötts av en eller annan tjänsteman på kriminalvårdsstyrelsen. Men i och med att ärendena ändå varit underställda kriminalvårdsstyrelsen har det funnits helt andra möjligheter för de förtroendevalda att gripa in än vad som nu föreslås. Det är dessa möjligheter som Karin Ahrland och hennes meningsfränder vill reducera. Det är ett obestridligt faktum. Ni vill reducera de förtroendevaldas inflytande och öka byråkratins inflytande. Vi anser inte

att man skall göra det i denna typ av ärenden, eftersom det är viktigt att de förtroendevalda, som kommer från riksdagen, kan följa upp verksamheten på ett så enkelt och direkt sätt som möjligt.

Anf. 43 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Det var intressant att Jörn Svensson och jag har ungefär samma åsikter om varandras sätt att debattera. Vi bör kanske också kunna vara helt eniga om att vi har det därför att vi båda två är länsstyrelsetjänstemän och byråkrater. Vi vet hur man lurar politiker. Det är kanske därför vi är litet misstänksamma ibland – jag säger ibland – mot byråkrater. Vi har lärt oss att byråkratin också slår vakt om sina intressen. Men vi har faktiskt också lärt oss i Sveriges riksdag att den parlamentariker som vill ta reda på någonting kan göra det. Den folkvalde som sitter i kriminalvårdsstyrelsens styrelse har fortfarande alla möjligheter i världen att ta reda på hur dessa regler har tillämpats. Den folkvalde har dessutom, herr talman, alla möjligheter i världen att ändra på byråkraternas beslut om han eller hon vill.

Anf. 44 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Ja, visst har en energisk förtroendevald större möjligheter än den som tar sitt uppdrag mera på rutin, men den allmänna tes som Karin Ahrland här utvecklade borde leda henne till den motsatta slutsatsen, nämligen den att man *inte* skall göra det svårare än nödvändigt för den ansvarsmedvetne förtroendevalde att ta reda på saker och ting. Men det är ju precis vad *ni* gör i det här fallet. Ni kan aldrig komma ifrån att saker och ting flyttas så att de blir svåråtkomliga, att det fordras mera möda för att ta reda på, få insyn i och överblick över vad som händer när det gäller utveckling av praxis på det här området – det är ett obestridligt faktum. Och jag märker ju av Karin Ahrlands argumentering att detta kan hon egentligen inte försvara.

Till sist detta med ämbetsmän och tjänstemän som lurar politiker. Jag har aldrig som civil tjänsteman lurat någon politiker. Om Karin Ahrland har gjort det får hon svara för sig själv.

Anf. 45 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag sade inte det, Jörn Svensson. Jag sade att jag vet hur det går att göra det. Jag har faktiskt inte beskyllt Jörn Svensson för att ha lurat politiker, och jag har naturligtvis aldrig själv gjort det – åtminstone inte medvetet.

Herr talman! Jag måste be Jörn Svensson tänka på att det redan i dag är en byrådirektör på kriminalvårdsstyrelsen som fattar de här besluten. Jag har inte någon stor misstänksamhet mot byråkrater. Det tycker jag inte Jörn Svensson skall ha heller. Om det är en byråkrat i kriminalvårdsstyrelsen eller en byråkrat ute på en sluten anstalt som fattar besluten kan inte göra någon större skillnad – möjligen den att parlamentarikerna i kriminalvårdsstyrelsens styrelse får större möjlighet att ägna sig åt de övergripande frågorna, vilket också kan ha sina fördelar.

Anf. 46 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Av Karin Ahrlands sista yttrande kan man utläsa att hon inte anser att utvecklingen och översikten av praxis när det gäller dessa många gånger stränga disciplinstraff inte är någon övergripande fråga som förtroendevalda behöver syssla med. Det är en människoställning som är oerhört avslöjande.

Anf. 47 KARIN AHIRLAND (fp):

Herr talman! För bara två eller tre repliker sedan sade jag att styrelsen på det här sättet verkligen kan ingripa i varje enskilt ärende. Det är självklart att man i och med att det är en försöksverksamhet, som skall utvärderas, kommer att få en mycket god överblick över hur denna beslutsordning i verkligheten tillämpas.

Anf. 48 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag får vördsamt föreslå att Karin Ahrland inte begär fler repliker, för nu har hon definitivt slut på argumenten. Nu bara upprepar hon sig själv.

Överläggningen var härmed avslutad.

Justitieutskottets betänkande 30

Punkt 2

Mom. 1 (åtgärdsprogram mot narkotika på anstalterna m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 149 för reservation 1 av Karin Ahrland m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (anslag till Kriminalvårdsanstalterna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Karin Ahrland och Lars Sundin – bifölls med acklamation.

Punkt 3 (anslag till Frivården)

Först biträdades reservation 4 av Björn Körlof m. fl. med 76 röster mot 40 för reservation 5 av Gunilla André och Elving Andersson. 190 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 199 röster mot 72 för reservation 4 av Björn Körlof m. fl. 36 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 31

Mom. 1 (beslut om disciplinärt tidstillägg)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 15 för motion 522 av Lars Werner m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Föredrogs
Justitieutskottets betänkande
1985/86:32 Anmälningar mot polismän (prop. 1985/86:100 delvis)

Utskottets hemställan bifölles.

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

*Vissa personalfrågor
för det militära
försvaret*

7 § Vissa personalfrågor för det militära försvaret

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1985/86:9 om vissa personalfrågor för det militära försvaret – med frågan om värnpliktigas fria resor (prop. 1985/86:100 delvis och skr. 1985/86:156).

Anf. 49 TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter.

Anf. 50 LENNART BLOM (m):

Herr talman! De ärenden som nu står närmast på föredragningslistan är ett par ärenden som av tidsskäl har givits en separat behandling. I och för sig sammanhänger de nära med det beslut om huvudtiteln som vi fattade för några veckor sedan, men det är goda skäl som har föranlett en separat behandling av dem.

När det gäller personalfrågorna, inbegripet frågan om de värnpliktigas fria resor, har särskilt pilotfrågan varit föremål för stort intresse. Underlaget för den har först på ett sent stadium kommit fram i beslutsmissigt skick. Jag tror emellertid att det är viktigt att understryka att den försvarsdebatt vi hade i anslutning till huvudtiteln av det här skälet inte tog upp särskilt mycket om personalfrågorna. Men de är väsentliga och viktiga. Det råder nog inget tvivel om att av de många problem som försvaret generellt sett har i dag är den förtida avgången och övriga angränsande personalfrågor det mest akuta och mest pressande problemet.

Detta belyses också av att utskottet enhälligt och i praktiken, i anslutning till mycket detaljerade och välmotiverade förslag i oppositionens motioner, har enats om ett tillkännagivande om personalfrågornas stora betydelse. Det sägs uttryckligen att utskottet förutsätter att den positiva synen på de här frågorna skall komma att prägla både försvarsmyndigheternas och regeringens förslag till ett nytt långsiktigt försvarsbeslut nästa år. Den prioritering av dessa frågor som nu måste komma har ett hundra procentigt stöd i utskottet och förhoppningsvis även i riksdagen.

Vad pilotfrågan beträffar är det på den punkten motiverat att uttrycka stor tillfredsställelse och även uppskattning av det arbete som har lagts ned inom departementet och på avtalsverket för att få till stånd en lösning av denna mycket betydelsefulla fråga. Det säger sig självt att det för tilltron till svensk neutralitetspolitik och svensk incidentberedskap är absolut nödvändigt att inte komma i den situationen att flygplanen inte kan fungera därför att piloterna inte finns.

Den uppgörelse som har träffats har kommit till stånd under ganska svåra

förhållanden. Det föreligger en viss splittring på den fackliga sidan. Men vi i utskottet har kommit till den uppfattningen att man genom beslutsamt och konstruktivt arbete i departement och på avtalsverk verkligen fått fram en lösning, som naturligtvis inte är idealisk, men som ändå har betydande förtjänster. På några punkter är den måhända inte riktigt godtagbar för vissa berörda grupper, men i allt väsentligt löser den ändå, förhoppningsvis även på sikt, de här svåra problemen. Det innebär dessutom det välkomna faktum – litet vårdslöst uttryckt i och för sig – att det s. k. yrkesförbudet kan upphävas fr. o. m. 1987. Samtidigt är det självklart att man fortlöpande måste ha dessa frågor under bevakning. Vi kan inte änyo komma i det läget att rekryteringen till den civila luftfarten innebär att landets försvarskraft på detta viktiga område sätts i fara.

Det skall emellertid understrykas att det när det gäller personalfrågorna finns stora bekymmer även på andra men kanske inte lika spektakulära och lättbegripliga avsnitt som just pilotfrågan utgör. Som jag tillät mig säga redan i debatten om huvudtiteln tappar försvaret faktiskt redan i dag ett stort antal kompetenta officerare på olika nivåer utöver vad som är "naturlig avgång". De senaste två fullbordade budgetåren har ungefär 1 200 officerare varje år gått i pension och 1 200 nya har kommit till. Men nettoförlusten under vart och ett av dessa år har varit uppemot 800. Det är andra kompetenta personalkategorier än just flygförarna som då är aktuella. Det är bl. a. litet äldre officerare med en mycket kvalificerad teknisk utbildning – försvarsmakten utbildar faktiskt själv sitt folk i ovanligt hög grad och ofta på en mycket hög nivå. I den arbetsmarknad som har förelegat, inte minst på den tekniska sidan, har det varit lockande för åtskilliga att av olika skäl ta steget över till den civila sidan. Försvaret har alltså förlorat ett betydande antal nyckelpersoner under de två åren. Utvecklingen fortsätter under det nu löpande budgetåret. Till detta kommer att försvaret också gör stora förluster på det sättet att unga officerare som just fullbordat sin grundläggande utbildning lämnar yrket – dessutom också unga officerare som har varit ute några år och som fänrikar konstaterat en rad olika nackdelar och bekymmer, som gör att den bana de valt inte längre är lockande. Det får omedelbara följdverkningar på kvaliteten i utbildningen. Det omvittnas allmänt att de värnpliktiga som kommer in är mycket positiva och att det har skett en glädjande förstärkning och förbättring i attityderna, men att det sedan till följd av brister – materiellt och personellt – under utbildningstiden ofta sprider sig en viss defaitism och en viss negativ inställning, därför att man finner att man inte får tillfälle att lära sig det som man hade hoppats få göra.

Det blir en snöbollseffekt av detta. De unga officerare som kommer ut för att vara trupputbildare är för fåtaliga – och alla vet vad för stora klasser betyder i fråga om kvaliteten på undervisningen. Här har vi ett besvärligt problem som ändå bör markeras.

Jag vill erinra om det särskilda yttrande som finns från de tre borgerliga partierna i vilket man funnit det angeläget att understryka dessa frågor ytterligare, utöver det enhälliga uttalande som gjorts i utskottet, av det skälet att detta problem kräver omedelbara åtgärder. Man kan inte avvakta mer än till en del vad försvarskommittén kan komma att föreslå, därför att det är en stor fara i dröjsmål.

Vi har också erinrat om att de ekonomiska konsekvenserna inte kan spela någon avgörande roll. För övrigt hade vi ett säryrkande, som blev nedvoterat, om ett utökat anslag till försvaret. Det hade *väl* kunnat användas för de marginalinsatser som här behövs. Man kan naturligtvis säga att dessa pengar inte räcker till allt, men de hade i varje fall räckt till viktiga marginalinsatser plus en genomgående förbättring och förhöjning av kvaliteten på grundutbildningen.

Jag vill särskilt omnämna en intressant motion från Margareta Winberg och ett par andra socialdemokrater som pekar på ett för de individer som är berörda mycket stort problem, men som naturligtvis ekonomiskt och i övrigt inte är särskilt betydelsefullt i det stora hela, nämligen det som drabbar dem som kommenderas till andra tjänstgöringsorter än där de först placerats och som får bekymmer med att lösa sin bostadsfråga. Vi har i utskottet funnit att motionen får anses besvarad med det positiva uttalande som vi enhälligt har gjort. Men det är alldeles uppenbart att man här inte bör vara så byråkratisk – som man i praktiken är i dag – att man inte håller fast vid att ersättning för dubbél bosättning bara kan ges under ett eller ett par år. Man måste vara litet flexibel och se till att de problem som är förenade med förflyttningar avhjälpas. Det är väl egentligen i fråga om denna punkt som det hade varit särskilt värdefullt om försvarsministern hade kunnat närvara. Försvarsministern har meddelat att han på grund av ett annat engagemang, som inte gick att ändra på, tyvärr inte kan vara här. Men vi får väl finna ett annat tillfälle att diskutera med honom. Om något skall göras, måste det ske genom direkta insatser av departementet. Regeringen måste fatta beslut som tillför maskineriet litet mer olja.

När man talar med företrädarna för officerare på olika nivåer, framgår att lönefrågan helt klart är bekymmersam, men att denna får överlätas på facket. Det är emellertid en rad andra, små åtgärder som spelar in. Det handlar om att få tecken på att man är uppskattad, en demonstration av att saker kan ordnas på ett smidigt sätt. Det handlar naturligtvis också om en kanske radikal, eller i varje fall betydande, omläggning som innebär att det inte på samma sätt som för närvarande krävs cirkulationstjänstgöringar, med kommenderingar till skilda delar av landet. Dessutom spelar den omständigheten otvivelaktigt in som jag i förbigående berörde, nämligen att brist på resurser under grundutbildningen får till följd att officerarna finner sin verksamhet mindre meningsfull. Det är också karakteristiskt att åtskilliga officerare på den nivån nu lämnar försvaret i förtid.

Jag skall inte kritisera försvarsministern när han är frånvarande. Jag konstaterar emellertid att det är väldigt många vackra ord som sägs och många utredningar som har igångsatts. Häromdagen offentliggjordes att FOA skulle gå igenom och göra en undersökning av vad som är motiven till avhoppet. Men det är alldeles överflödigt, för det vet vi redan. Det väsentliga nu är att något sker omedelbart. Det är ett krav som bör föras vidare till försvarsministern, eftersom det ligger fara i dröjsmål.

Reservation 1 från oss moderater ligger i linje med det resonemang som jag här har fört och som tar sikte på tillstyrkan av marinens och överbefälhavarens begäran om att successivt under ett antal år få inrätta 125 nya officerstjänster inom den nuvarande ramen. Det krävs alltså inte beslut om

extra anslag. Ett beslut i enlighet med förslaget skulle för marinens del kunna bidra till att lätta trycket på den befintliga personalen, eftersom man naturligtvis har en besvärlig övertidssituation på grund av insatserna på ubåtsjaktens område.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till reservation 1 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 51 CARL-JOHAN WILSON (fp):

Herr talman! Med vårt försvar skall vi visa att Sveriges folk bokstavligen talat vill vara i fred och att vi *har* resurser att hävda vårt oberoende.

Vi försöker utrusta vårt försvar med förstklassig materiel. Vi utbildar ledare, som med kunnighet och frimodig auktoritet skall instruera, öva och leda värnpliktiga – och andra som ingår i försvaret – så att materielen utnyttjas och värdas rätt. Summan skall bli ett starkt försvar.

Sveriges försvar har tydligen lyckats synnerligen väl med att utbilda yrkesmilitärer av olika slag. Det har gått så bra, att de i högsta grad är attraktiva på den allmänna arbetsmarknad som finns utanför försvaret – och de "flyr" dit i en för försvaret oroande utsträckning.

Ett försvar utan ledare är givetvis inte mycket att ha. Det uppskattas endast av eventuella angripare ...

En av vår försvarslednings allra viktigaste uppgifter nu är att föra en sådan personalpolitik att trivseln i arbetet blir så stor att våra tekniker, piloter och andra yrkesofficerare stannar kvar i de försvarsuppgifter för vilka de utbildats.

Folkpartiet har i en motion önskat att regeringen skall redovisa ett program för hur personalfrågorna skall hanteras. Enigheten om de här frågorna är mycket stor i försvarsutskottet. Folkpartiet anser att utskottets formuleringar tillgodoser våra önskemål när det gäller ökade ambitioner i personalpolitiken. Därför yrkar jag bifall till försvarsutskottets hemställan på denna punkt.

Det är svårare att känna sympati för utskottsmajoritetens slutledningsförmåga vid behandling av folkpartiets motion 1985/86:Fö316. I den motionen föreslår folkpartiet att samlevnadsundervisning skall ingå i den militära befälsutbildningen. Folkpartiet vill uppmuntra samtal om och ifrågasättande av de traditionella könsrollsmönster som lätt sprids i stor omfattning under värnpliktstiden. Ett första steg i denna riktning vore att föra in samlevnadsundervisning och könsrollsfrågor i befälsutbildningen, skriver vi bl. a. i motionen.

Av försvarsutskottets behandling av motionen kan man förstå att hela utskottet egentligen tycker som folkpartiet i det här ärendet. Överbefälhavaren har sagt att könsrollsfrågor och därmed sammanhängande attityder och värderingar kommer att beaktas och ingå i ledarskapsutbildningen. Då är allt gott och väl, tycks utskottsmajoriteten tro. Därför tycker inte utskottets socialdemokrater, moderater och centerpartister att riksdagen behöver uttala sig i denna fråga.

Det här är ett bra exempel på politiskt handlingsätt som folk i allmänhet har svårt att förstå. Genom sina formuleringar låter utskottsmajoriteten som om den tycker att det vore bra med samlevnadsundervisning för blivande

yrkesmilitärer. När man skriver den s. k. hemställan – och verkligen skall visa vad man vill – föreslår man att riksdagen avslår motionen!

Om riksdagen tycker att det är viktigt med samlevnadsundervisning och om man tror att ÖB kommer att ordna den undervisningen, vore det mest logiskt att man gav ÖB uppmuntran i samlevnadsundervisningsambitionerna genom att bifalla motionen från folkpartiet.

Yrkesofficerarnas insats är avgörande för värnpliktsutbildningen. Deras attityder får stor betydelse för unga värnpliktiga. Det är därför viktigt att frågor om samlevnad och könsroller förs in i utbildningen till officer.

Det räcker inte som undervisning i samlevnad att en militär får lära sig att han skall gå på höger sida vid promenad med en kvinna för att han skall kunna göra honnör med rätt hand utan att köra armbågen i örat på kvinnan vid sin sida.

Utbildningstiden för blivande yrkesmilitärer är ett unikt tillfälle. Då utbildar man ledare som skall vara lärare och föredömen för nästan alla "manna-gryn" i varje generation. Det är en jättechans till värdefull medmänsklig utbildning.

Det är självklart att vi skall inpränta i våra pojkar att en människa står vid sitt ord. Det borde också vara självklart att en människa menar olika saker, om hon säger ja eller nej.

Samlevnadsundervisningen måste innehålla samtal om ödmjuk respekt mellan män och kvinnor. Vi bör alla lära oss att våra roller måste innehålla ömhet, hänsyn och glädje för alla parter. Ansvar för ett hems skötsel och för fostran av barn skall delas av dem som delar samlevnadens villkor.

Folkpartiet tycker att varje tillfälle till sådan här undervisning skall utnyttjas, och vi tycker att utbildning till yrkesofficerarnas ledarskap är ett gott sådant tillfälle. Det vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna. Tyvärr tycker inte försvarskommitténs majoritet detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till folkpartireservationen av Kerstin Ekman och Hans Lindblad.

Anf. 52 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! I försvarskommitténs betänkande tas frågor upp bl. a. om piloter och om personal i ett vidare sammanhang.

När det gäller pilotfrågan finns i det betänkande som vi nu behandlar inte några motioner. Det innebär att vi är eniga i utskottet, och det kan vara en viktig markering att utskottet ställer sig bakom regeringens agerande i denna fråga.

Personalfrågorna i stort är i dag mer brännande än på länge. Det gäller här antalet piloter – som är för litet – och det gäller befälen på det marina området, det gäller tekniker inom hela försvarsmakten och det gäller armén, där ett stort antal officerare i dag saknas. Det finns anledning att vara litet kritisk mot den politik som regeringen för på det här området. Det är viktigt att regeringen tar sitt arbetsgivaransvar mer på allvar än den har gjort hittills. Man kan inte flytta personal på samma sätt som man har kunnat göra tidigare, och det är viktigt att tänka om när det gäller dessa frågor. Men kanske skulle försvarsgrenscheferna få större befogenheter än de har i dag. Man måste se till att lösa personalfrågorna på ett mer obyråkratiskt sätt än

nu. Staten måste rent allmänt bli en bättre arbetsgivare än den är i dag.

Det räcker inte att bara sitta och vänta på försvarsbeslutet, utan en del problem måste lösas dessförinnan. Regeringen får inte i avvaktan på försvarsbeslutet avstå från att ta initiativ för att förbättra personalförhållandena. Regeringen får inte fortsätta, som den har gjort hittills, att slå sig till ro i de här frågorna med hänvisning till att försvarskommittén arbetar med dem.

Vi har i ett särskilt yttrande från de icke-socialistiska partierna påpekat att ett bifall till vårt tidigare förslag om mer resurser – som en majoritet i riksdagen avlog – hade inneburit att det hade funnits mer pengar till försvarsmakten. De 240 miljoner mer som vi hade velat anslå skulle självfallet ha kunnat betyda en hel del på personalområdet.

Det är, herr talman, viktigt att konstatera att de icke-socialistiska förslagen ur personalsynpunkt skulle vara bättre för de anställda inom försvarsmakten än regeringens. Den ekonomiska nivå som socialdemokraterna föreslår är dålig för de anställda i försvarsmakten.

Anf. 53 BARBRO EVERMO (s):

Herr talman! Försvarsutskottets betänkande nr 9, som vi nu behandlar, gäller som tidigare har sagts i huvudsak vissa personalfrågor för det militära försvaret samt frågor om de värnpliktigas fria resor.

Låt mig börja med att yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på de båda reservationerna.

Roland Brännström kommer litet senare att beröra de värnpliktigas fria resor. Därför skall jag ägna mig åt personalfrågorna.

Jag vill inledningsvis säga något allmänt om personalen, innan jag går in på utskottets hemställan i betänkandet.

Försvarets personal, både de civilt och de militärt anställda, har fått vänja sig vid genomgripande omstruktureringar. De är i och för sig inte ensamma om det, men nu talar vi om försvarets personal, och det är viktigt att framhålla detta. Personalramarna på vissa områden har alltför länge varit för låga. Ansvaret för det får vi dela gemensamt här i kammaren. Ramarnas storlek beror ju på de beslut som vi har fattat.

Effekten har blivit att personalen har tvingats att åsidosätta kvaliteten i sitt arbete. Det är inte heller uteslutet att vissa personalinskränkningar har lett till sämre effektivitet i vårt försvar. Nya brister har således uppstått i organisationen, som vi helt enkelt inte har förutsett.

Det är därför dags att lyfta fram personalfrågorna. Jag behöver bara understryka vad som sagts här tidigare, nämligen att det råder bred enighet när det gäller uppfattningen att personalen är en viktig resurs. Vad som nu är angeläget är att dessa uttalanden får en praktisk tillämpning även bland oss som uttalar dessa ord.

Oavsett om man är civilt eller militärt anställd, arbetar med förrådsverksamhet eller är flygare, skall man känna att ens kunnande värderas och tas i anspråk samt att det finns möjligheter till stimulans och utveckling.

Problem som jag här har berört har till viss del bidragit till alltför tidiga personalavgångar, och de har dessutom inte underlättat vare sig vakansbesättning eller rekrytering till yrket.

Ett större problem då det gäller de förtida personalavgångarna utgör de

särskilt konkurrensutsatta yrkeskategorierna.

Utskottet har i betänkandet behandlat vad regeringen anfört om åtgärder för att säkerställa behovet av civila och militära piloter.

Flygbolagen har av säkerhetspolitiska skäl ålagts att begränsa sin rekrytering av flygvapenpiloter. I förhandlingarna inför det avtal om vissa löne- och andra anställningsvillkor som parterna har slutit har regeringens restriktioner mot flygbolagen varit en dominerande fråga. Problemet har lösts på så sätt att parterna hemställt om att regeringen anmäler till riksdagen att den begränsning av rekryteringen av flygvapenpiloter som flygbolagen har ålagts för 1987 upphävs.

Mot bakgrund därav har parterna enats om följande:

- Tillgången på flygvapenpiloter måste bestämmas från säkerhetspolitiska utgångspunkter.
- Avtalet skapar förutsättningar för att ett från säkerhetspolitiska utgångspunkter tillräckligt antal piloter kommer att välja att stanna kvar i flygvapnet.

Vi har fått reaktioner som tyder på att så har blivit fallet. Flygvapenchefen har berättat att en del av dem som har valt att gå från flygvapnet har tagit kontakt och bett om att få komma tillbaka.

Jag tänker inte gå närmare in på vad avtalet innebär i detalj. Men jag tror att det för den som lyssnar är värdefullt med ett exempel.

För en divisionschef i flygvapnet medför en tillämpning av det nya avtalet att lön, flygtillägg och särskild flygförarpremie uppgår till sammanlagt ca 19 000–22 000 kr. per månad. Härtill kommer den särskilda krigsplaceringspremie som regeringen tidigare har beslutat om och som under vissa omständigheter utgår till flygförare i flygvapnet som stannar kvar i försvarsmakten till minst 38 års ålder.

Utskottet ser liksom tidigare allvarligt på de omfattande avgångarna bland militära flygförare, vilket har verifierats av andra talare här.

Det råder bred enighet i utskottet, och vi delar regeringens uppfattning att det har utkristalliserats en väg när det gäller att lösa denna svåra fråga.

Vi har dock sagt att det ändå finns skäl att noga följa utvecklingen.

Det kan bli nödvändigt för staten att medverka i den civila pilotutbildningen också i andra former än vad som för närvarande är fallet. Det är ju på grund av de nuvarande förhållandena som avgångarna i flygvapnet har skett. Därför måste utbildningen förstärkas.

Utskottet anser att förslagsanslag DI Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet under nästa år vid behov bör få utnyttjas även för annan civil pilotutbildning än sådan som bedrivs vid Trafikflygarhögskolan i Ljungbyhed. Utskottet anser det, som försvarsministern uttalar, nödvändigt att flygbolagen aktivt bidrar till utbildningen av trafikpiloter.

Utskottet föreslår i enighet att riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

Jag övergår därmed till övriga frågor som gäller den anställda personalen. Här råder det också enighet i utskottet om vad försvarsministern har uttalat framför allt om försvarsmaktens reservstater. Det finns därför inte någon anledning att gå in på detta.

Chefen för marinen och ÖB har föreslagit en ökning av marinens

personalram för militär personal successivt fram till budgetåret 1991/92 med 125 personår. Jag vill i detta sammanhang återropa vad försvarsministern har sagt, nämligen att detta förslag skulle medföra en beredskapshöjande effekt först på lång sikt. Det är väldigt viktigt att komma ihåg detta.

Vid bedömningen av det totala personalbehovet måste enligt vad försvarsministern uttalat – och enligt vad utskottsmajoriteten tycker – förslagen från befälsbehovsutredningen om utnyttjande av befäl i krigsorganisationen beaktas. Vidare måste man fastlägga bl. a. en långsiktig inriktning av ubåtsskyddet. Försvarsministern anser vidare att frågan – liksom förslaget från chefen för flygvapnet om en ökning av antalet yrkesofficerare i flygvapnet – bör behandlas i samband med försvarsbeslutet 1987.

Mot denna bakgrund anser utskottsmajoriteten att övervägande skäl talar för att marinens personalbehov prövas i samband med försvarsbeslutet 1987, och därmed tillsammans med övriga frågor om personal och personalbehov. Det är grundläggande att riksdagen får en samlad redovisning av de långsiktiga behoven. Fler av förslagen från befälsbehovsutredningen kan då också komma in i bilden.

Gunnar Björk i Gävle menar att vi inte skall avvakta beträffande alla delar. Han hävdar att regeringen ligger still även om det finns behov av åtgärder. Jag behöver bara peka på pilotfrågan. Många har från talarstolen sagt att det var väldigt bra att regeringen löste den. Det är ett exempel på att regeringen inte ligger still.

Vi måste vara medvetna om att långsiktiga beslut om personalminskningar, där vi har ett gemensamt ansvar, måste utredas ordentligt nu när det föreligger andra förutsättningar eller har uppstått brister som vi inte kunnat förutse. Det är viktigt att man seriöst behandlar frågan och då på det viset.

I övrigt skulle jag vilja säga något om personalen som försvarsmaktens viktigaste resurs. Frågan diskuterades för några veckor sedan. Det gäller ett uttalande som man tar till vid sådana här högtidligare sammanhang. Jag tycker det är väsentligt att vi nu när personalfrågan har fått den aktualitet som den fått, vilket är väldigt bra, också visar vad vi menar. Vi framhåller i utskottets betänkande att det är viktigt att frågan bedöms av försvarskommittén. Jag sitter själv i försvarskommittén och har ägnat mig åt dessa frågor bl. a. tillsammans med Hans Lindblad, och jag kan försäkra att det inte på något sätt är enkla frågor. Det tror jag att folkpartiet i det här fallet också kan intyga. Därför behövs det en ordentlig genomgång av frågorna. Vi måste få konsekvenserna och de brister som uppstått belysta.

Avslutningsvis, herr talman, skulle jag vilja beröra två saker. Den ena gäller det som Carl-Johan Wilson talade om, nämligen samlevnadsundervisningen i den militära befälsutbildningen. Vi förutsatte i utskottet att det gäller utbildningen av yrkesofficerare. Det har också konstaterats här. Carl-Johan Wilson säger att det inte är uppmuntrande som utskottsmajoriteten uttryckt sig, framför allt när motionen till slut avstyrks. Jag skulle vilja vända på det hela: Jag tycker det i allra högsta grad uppmuntrande är att överbefälhavaren i flera sammanhang sagt att samlevnadsfrågorna är någonting viktigt och att de tas med i undervisningen. Jag anser att vi skall ägna oss åt sådana frågor här i riksdagen som vi inte har fått gehör för ute i samhället. Så motionen är i allra högsta grad välvilligt behandlad.

Herr talman! En sista fråga som jag skulle vilja beröra är näringsbidraget. Frågan aktualiseras i en motion som väcktes av tredje vice talmannen Anders Dahlgren om tjänstepliktiga som under vissa förutsättningar har rätt till näringsbidrag under plikttjänstgöringen. Det gäller reglerna i familjebidragslagen. Från utskottets sida har vi erfarit att försvarsministern instämmer med motionären i fråga om de problem som han tagit upp, och därför kommer man att vidta åtgärder för att höja näringsbidraget till motsvarande nivå.

Därmed vill jag åter yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 54 LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Låt mig helt kort ge en replik till Barbro Evermo vad gäller ett av de få avsnitt där vi inte har fullständig enighet. Det gäller förslaget om att marinen redan fr. o. m. nästa budgetår skulle kunna få börja inrätta ett antal nya tjänster. Jag tycker att Barbro Evermo gick förbi det som är det relevanta och som anförs som ett motiv i reservationen på den här punkten, formulerat på följande sätt: "Om ett beslut inte fattas nu riskerar man bl. a. att ubåtsskyddsverksamheten försvaras av personalbrist."

Förslaget är för vår del stött mot den bakgrunden att man under så lång tid har haft en så exceptionell påfrestning och att det för rekrytering och annat vore värdefullt att redan nu få besked om att det finns utrymme för personella lättnader på det sättet att man disponerar ett större antal tjänster. Det är alltså sakståndpunkten.

Dessutom hade ärendet kunnat avgöras förra året. Detta är ingenting som man hade behövt skjuta på tills försvarskommittén skulle bli färdig med sina överväganden.

Får jag också säga till Barbro Evermo att den omständigheten att det har skett någonting positivt i pilotfrågan inte på något sätt innebär att kritiken mot att det inte har skett någonting på andra håll inte står sig. Strängt taget är pilotfrågan ett undantag. Vi hävdar från vår kant att man har lagt litet för mycket vikt på utredningar och litet för litet på praktiska åtgärder. Det står nu alldeles klart att stämningen hos vida personalgrupper är sådan, att om inte det nya försvarsbeslutet markerar ett trendbrott så kommer denna utveckling att accelerera, till obotlig skada för försvaret.

Anf. 55 GUNNAR BJÖRK i Gävle (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt som Barbro Evermo säger, att detta är en fråga dels på kort sikt, dels på lång sikt.

När det gäller hennes uttalande om att personalramarna är låga skall man väl komma ihåg att personalminskningsmål inte går att kombinera med resursförsvagningar. Det är ju en sak om man sätter upp personalminskningsmål och håller vad man har lovat i försvarsbeslut, men det är en annan sak om man också försämrar de ekonomiska villkoren i förhållande till försvarsbeslutets löften, som skedde under den socialdemokratiska regeringen. Det är detta som har lett till svårigheterna. Man kan inte kombinera personalminskningsmål med att inte vara ordhållig.

Anf. 56 BARBRO EVERMO (s) replik:

Herr talman! Till Lennart Blom vill jag säga som jag sade i mitt anförande, att det är viktigt att man avvaktar, bl. a. av det skälet att ubåtsskyddet för framtiden nu ses över. Det förslag som ÖB har lagt fram kommer ju ändå inte att få beredskapshöjande verkningar förrän på sikt.

I den motion som moderaterna har väckt och här återopar sägs: "Utökad personal är också en nödvändig förutsättning för att uppnå bättre arbetsförhållanden, hemresemöjligheter och sociala förhållanden för den nu hårt ansträngda och mycket lojala personalen." Det här är uttalanden som lika väl skulle passa på arméns behov. Där visar man också upp brist på befäl. I detta läge finner jag inget skäl till att underlåta att behandla de här frågorna i samband med försvarsbeslutet.

Jag hinner kanske med att säga några ord till Gunnar Björk i Gävle också. Jag tog pilotfrågan som ett exempel på att regeringen har tagit itu med dessa frågor. Det finns personalpolitiska riktlinjer som även redovisas i det här betänkandet och i propositionen. Man har dessutom diskuterat med personalrepresentanterna vilka problem som måste tas upp. Det går ju som bekant inte så snabbt från det att man har börjat diskutera till dess det kommer till verkställighet. Jag tycker nog att det har hänt en hel del på det här området.

När det sedan gäller personalminskningsmålen undrar jag om Gunnar Björk vill smita ut bakvägen från ansvaret för att ramarna på vissa områden är låga. Det har ingenting att göra med ekonomin i övrigt. De anställda är för få helt enkelt.

Anf. 57 LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga till Barbro Evermo att förslaget om en successiv ökning till 125 personår ändå innebär en flexibilitet. Det är ju inte frågan om att tillföra 125 personår omedelbart, men man skall veta att möjligheten finns. Dessutom tycker jag att argumentet är litet svagt, även om Barbro Evermo avstod från att höja rösten när hon drog en parallell med armén. Där har vi faktiskt vakanser, så där behöver vi inte inrätta några nya tjänster.

Anf. 58 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! I försvarsutskottets betänkande nr 9 om vissa personalfrågor för det militära försvaret ingår också frågan om värnpliktigas fria resor.

Kostnaderna för dessa resor har årligen ökat i oroväckande hög grad, och detta var anledningen till det utredningsarbete som genomfördes av försvarrets rationaliseringsinstitut under föregående år. När utredningsresultatet blev känt under hösten och det visade sig att stora förändringar var att vänta började protesterna höras från de värnpliktiga. Av den anledningen interpellerade jag försvarsministern i november 1985.

I budgetpropositionen anför försvarsministern en del förslag till förändringar, där bl. a. stor vikt läggs vid ett lokalt kostnadsansvar för resorna. Ändå är det överbefälhavaren som har tecknat avtalet med exempelvis Rederi AB Gotland efter det att chefen för militärkommando Gotland anvisat färjan som färdmedel. Detta sker alltså i kostnadsbesparande syfte.

När vi behandlade frågan i utskottet hade vi naturligtvis främst att se till dels den ekonomiska situationen inom försvaret, dels den förändrade situationen för de värnpliktiga.

Den uppgörelse som kommit till stånd vad gäller de fjärrekryterade värnpliktiga till Umeå finns inget att erinra emot.

För de värnpliktiga som tjänstgör på Gotland blir det däremot ett helt förändrat resemonster, eftersom flyg kommer i fråga endast för dem som inte når hemorten samma dag som tjänsten slutar. Principen att man skall nå hemmet samma dag har det inte varit några delade meningar om inom utskottet. Den får betraktas som rimlig.

Utskottet har också uttalat vissa farhågor för eventuella negativa effekter, och man avser att följa utvecklingen av det förändrade systemet med resorna. Man skall bl. a. vid besök på Gotland i augusti på ort och ställe informera sig om de erfarenheter som dittills gjorts. Systemet träder nämligen i kraft den 1 juni.

Det finns dock några synpunkter utöver detta som jag anser bör finnas med i den helhetsbild som vi riksdagsledamöter inför varje beslut här i riksdagen bör ha klar för oss. Av den anledningen har Gunnar Björk i Gävle och jag avgivit ett särskilt yttrande till betänkandet.

På goda grunder finns det skäl att anta att värnpliktsresorna med färja från Nynäshamn till Visby med avgång kl. 24 på söndag kväll kommer att få icke önskvärda effekter på civila resenärers behov av hyttplatser, eftersom det inte sätts in några extra resurser i färjetrafiken.

Det finns totalt 1 100 hyttplatser att tillgå, och av dem är mer än hälften, 600, bokade för de värnpliktiga på 17 resor av totalt 30 bokade resor fram till mitten av september. Övriga söndagar är det ett något mindre antal, varierande mellan 400 och 600 hyttplatser till de värnpliktiga.

I praktiken kvarstår dock inte 500 hyttplatser till övriga resenärers förfogande. Ofta vill två som reser tillsammans ha egen hytt, och då försvinner strax två hyttplatser till. Detta kommer, menar jag, att medföra betydande inskränkningar för civila resenärer.

Ur regionalpolitisk synpunkt är denna förändring inte tillfredsställande. Den kommer att bli ytterligare ett störningsmoment i en i dag mycket ömtålig trafiksituation. Riksdagen kommer för övrigt inom någon vecka att få ta ställning till frågan om färjetrafiken till och från Gotland.

I och med denna förändring minskar också underlaget för Linjeflygs verksamhet. Det tidigare avtalet möjliggjorde för studerande ungdomar och övriga pendlare att utnyttja flyget i omvänd riktning till och från Visby fredagar och söndagar.

Risken är nu stor att antalet avgångar blir färre. Linjeflyg AB hade planerat en övergång från 120- till 90-minuterstrafik, men den blir troligen senarelagd enligt Linjeflygs egna uppgifter, om den över huvud taget blir av. Jag vill dock gärna hoppas att sista ordet inte är sagt när det gäller att få flygresorna tillbaka på ett eller annat sätt.

Jag vill också gärna tro att det lokala kostnadsansvaret – jag tycker inom parentes att det var ett riktigt grepp att lägga ut ett lokalt kostnadsansvar – kan innebära ett smidigare hanterande och i slutändan förhoppningsvis även lägre kostnader.

I interpellationsdebatten i januari framförde jag en del synpunkter på den minskade motivation och därmed negativa utbildningseffekter som en försämring av resemöjligheterna och den kortare tiden på hemorten för de värnpliktiga kunde medföra. Dessa frågor finns det anledning för utskottet att speciellt uppmärksamma och så småningom utvärdera.

Med detta, herr talman, har jag velat tillföra debatten i denna fråga en helhetsbedömning som för mig har känts angelägen i detta sammanhang, och jag har inget annat yrkande än bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 59 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottet är, som redan har konstaterats, enigt i synen på de värnpliktigas rätt till fria hemresor. Det som har diskuterats är de fjärrekryterade. Framför allt valet av transportsätt påverkar dels möjligheterna att bereda dem tillfälle att komma hem samma dag som tjänstgöringen slutar, dels de värnpliktigas benägenhet att söka eller godta tjänstgöring på ort långt ifrån hemorten.

Utskottet har naturligtvis anledning att noga följa de förändringar i dessa frågor som kan ske eller redan har skett med utgångspunkt i den översyn av reseverksamheten som försvarets rationaliseringsinstitut, FRI, har bedrivit på ÖB:s uppdrag. Ett mål i denna översyn har självfallet varit att minska den kraftiga kostnadsutvecklingen inom reseområdet men ändå också i fortsättningen ge möjligheter till resor på ett för de värnpliktiga godtagbart sätt. Vi kan konstatera att FRI:s förslag, som enligt departementschefens mening kan leda till att berörda lokala myndigheter får större möjligheter att fatta beslut, har bedömts ge besparingar med 40 miljoner för det första året och därefter något över 60 miljoner per år. Det råder något delade meningar om hur kalkylerna för att uppnå besparingsmålet har utformats. Men låt mig framhålla att det, oavsett hur korrekt eller exakt besparingseffekterna har redovisats, ändock är viktigt att bedriva studier kring målsättningen att hejda kostnadsutvecklingen inom reseområdet.

Men ytterligare ett par saker är enligt min mening viktiga för att över huvud taget få de värnpliktiga att se positivt på sin tjänstgöring.

Det är till att börja med möjligheterna att förbättra för långväga rekryterade att komma hem samma dag som tjänsten slutar. Detta tillmåter utskottet stor betydelse, och det är en av de frågor vi har anledning att följa upp.

Det andra, som kanske glöms i sammanhanget, är de förhandlingsmöjligheter som ges försvarets myndigheter genom att man öppnar dörren för diskussioner med trafikföretagen om alternativa transportsätt. Tidigare har försvarsmyndigheterna när det gällt de långväga värnpliktiga resenärerna varit hårt låsta vid att endast diskutera med Linjeflyg om lediga stolar och priset på dem.

Jag tror att vi från utskottets sida har gjort vad som över huvud taget har varit möjligt i ett läge där det enligt min mening är viktigt att i besparingssyfte se på en del av underlaget, samtidigt som vi fortfarande kan uppfylla målet att bibehålla de värnpliktigas möjligheter att nyttja den rätt de har när det gäller att komma hem i god tid och när det gäller resor veckovis mellan utbildningsort och bostad.

Låt mig sedan till Gunhild Bolander få framföra ett par synpunkter som har att göra med den här reseverksamheten.

Det är klart att det för Gunhild Bolander som gotlänning kan ligga nära till hands att föra in regionalpolitiska synsätt i anslutning till diskussionen om den verksamhet där de värnpliktiga utgör ett reseunderlag. Men den ökade beläggning under viss del av lågsäsong som kan bli möjlig genom att det nu skapas ett fastare förhållande mellan försvaret som beställare och Gotlandsbolaget bör samtidigt vara positiv för den ekonomi som Gotlandsbolaget ofta haft stora bekymmer med. Det som kanske i den andra riktningen påverkar Linjeflyg är att man inte får den tillväxt i underlaget som hade möjliggjort tätare turer mellan fastlandet och Gotland, och det kan naturligtvis betraktas som icke särskilt önskvärt från gotländsk synpunkt.

Men jag tror att man från försvarets och de värnpliktigas sida får se på de öppningar som ändå har funnits i form av alternativa förhandlingsvägar, där två parter har beretts möjligheter att prissätta värdet av transporterna mellan Gotland och fastlandet. Det finns trots allt många värnpliktiga på andra orter i landet som har sämre tidsmässiga resevillkor än gotlänningar eller fjärrekryterade. Både långa avstånd och brist på resemöjligheter gör att de inte utan besvärligheter och stor tidsåtgång kan komma till och från utbildningsorten. Det är mot den bakgrunden viktigt att vi i utskottet har ögonen öppna och nogsam följer utvecklingen inom det här området.

Låt mig till sist ge en liten kommentar till Gunnar Björk i Gävle, även om han lämnat kammaren.

Gunnar Björk antydde i anslutning till diskussionen om personalen inom försvaret att vi som är ansvariga för regeringspolitiken skulle ha lagt våra anslag på en alltför låg nivå för att de skulle kunna påverka personalpolitiken, medan däremot de icke-socialistiska partiernas förslag låg på en annan nivå. Det är inte sant, för det finns inget alternativ i betänkandet. Vad Gunnar Björk har talat om är de 240 miljoner som försvann i anslutning till inflationsuppgörelsen. Man har inte någonstans i utskottets skrivningar eller i minoritetens skrivningar angivit att dessa pengar skulle användas enbart till personalstimulerande åtgärder. Jag menar att det är en felaktig beskyllning av Gunnar Björk när han uttrycker sig på det sätt som han gjort.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 60 GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag kan inledningsvis konstatera att Roland Brännström och jag är överens om det mesta som gäller värnpliktsresorna. Jag förstår att det medför tillskott till rederiets budget att ett ökat antal värnpliktiga får resa med färjan. Detta är självklart. Man har räknat med ett tillskott på 5 milj. kr. Det är då givet att bolaget blir i behov av 5 milj. kr. mindre i transportstöd. Jag kan gott tänka mig att det har spelat in vid överläggningarna med bolaget. I övrigt anser jag att vi har anledning att följa detta.

Jag är klart medveten om att det finns värnpliktiga som gör sin militärtjänst längre från hemorten och som kanske har längre resor och besvärligare sådana än de som tjänstgör på Gotland. Vad jag vill peka på är att det här är fråga om ett begränsat utrymme, som är låst till båtens storlek. Om det gäller ett ökat antal resande som nås av järnväg, har man alltid möjligheten att sätta

in en vagn extra. Man har inte motsvarande möjlighet när det gäller båten till Gotland, utan där är utrymmet begränsat. Vi kommer nog att få erfara att detta får de effekter som jag har påtalat. Jag tror att vi kommer att ha ett ungefärligt besked om hur detta har utvecklats sig, när utskottet ses på Gotland i augusti.

Anf. 61 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! En kort kommentar till Gunhild Bolander.

Om det av trafiktekniska skäl föreligger en ökad resandeström som behöver ökade resurser, torde de två företag som framför allt betjänar Gotland vara intresserade av att ta vara på den kapacitet som detta skulle ge utrymme för.

Anf. 62 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Herr talman! "Något uttalande av riksdagen enligt motion Fö310 är dock inte påkallat", säger försvarsutskottet vid behandlingen av de värnpliktigas fria resor. "Utskottet avser att informera sig om utvecklingen." Med hänvisning till detta avstyrker utskottet min motion. Jag vill säga att jag då är en nöjd motionär, för något uttalande har jag inte eftersträvat. Jag känner mig faktiskt nöjd med att utskottet avser att följa utvecklingen.

Det finns ingen anledning att i detta skede förlänga debatten med en historieskrivning om reglerna för de värnpliktigas fria resor, men jag måste erkänna att det var med oro jag tog del av skrivningarna i årets budget under denna rubrik. Att dra in på "flygrätten" var ingen bra lösning på de ekonomiska problemen, tycker jag.

I realiteten reser inte de värnpliktiga hem varje helg. Det kan bero på vakttjänstgöring, övningar eller det faktum att man helt enkelt *vill* stanna kvar. Personligen kan jag tänka mig ett system där man får två hemresor i månaden men då är garanterad att få flyga. Det ser jag hellre än att man får tillbringa halva dygn på tåg varje helg – eller på båt. Det är inga pigga grabbar som kommer hem till mamma eller flickvännen, men det är heller inga pigga grabbar som inställer sig till övningar på måndagsmorgonen. Nej, det är mycket bättre och mer ekonomiskt med en snabb och direkt hemresa.

Värnpliktsutbildningskommittén – VK-83 – , där jag själv är ledamot, har i sitt betänkande "Värnplikten i framtiden" pekat på hur man i dag disponerar veckoövningstiden. I dag planerar man per vecka – måndag till fredag med helguppehåll. Ett system med en 14-dagarsplanering skulle ge andra möjligheter. Då skulle man kunna arbeta med ett 9/5-system, som innebär att man tjänstgör nio dagar i följd och sedan har en sammanhängande ledighet som omfattar fem dagar.

Ett sådant system har flera fördelar. Det skulle innebära

- möjlighet till längre övningar,
- bättre beredskap,
- större flexibilitet i planeringen,
- bättre utnyttjande av vissa utbildningsanordningar och
- besparingar beträffande resekostnaderna.

Jag är medveten om att detta däremot medför olägenheter för yrkesbefälen, varför vi i utredningen också uttalat att man skulle ta det försiktigt när det gäller dylika förändringar.

Jag har i min motion pekat på andra synpunkter som framförts i VK-83. Vi i värnpliktskommittén nämner behovet av att ha motiverade värnpliktiga. Vi vet, och det har många gånger understrukits, att motivationen sjunker under värnpliktsutbildningen. Detta problem måste vi ta allvarligt på. Motivationen blir inte heller bättre av att man får problem med sina resor.

I januari då jag skrev min motion hade man kommit långt i arbetet med planerna på att dra in flygresorna vad gäller Umeå och Gotland. Det var med stor förvåning som jag tog del av de ekonomiska kalkyler som FRI presenterade i "Transportprojektet 84/85" – för att nu inte tala om idéerna med charterfåget Vildmannen. Nu har vi, som tur är, sluppit en sådan förändring. Det är glädjande att Linjeflyg AB, genom att sänka sina priser, har möjliggjort ett nytt avtal. Men hur blir det med Gotland?

Jag blev litet förvånad när jag hörde Gunhild Bolander tala om centerns särskilda yttrande i Gotlandsfrågan. När hon framställde sin interpellation i januari kändes det bra att veta att det finns någon annan som också strider för de värnpliktigas rätt till flygresor. Men vad blev det av det hela? Jo, det blev en Gotlandsfråga. Nu handlar det mer om Gotlandsresenärer och Gotlandsturister än om de värnpliktigas motivation. Jag känner en viss besvikelse över det. Naturligtvis skall de som reser med färjorna ha möjligheter till en god överfart. Det är viktigt. Men vi vet ju att det har varit problem med t. ex. alkohol på Gotlandsbåtarna. Jag tror därför att försvaret måste ta ett ansvar i detta avseende. Kanske måste man se till att det finns personal på båtarna som också tar ett ansvar när det gäller dessa problem.

Jag tycker inte att vi i detta sammanhang skall diskutera gotländsk regionalpolitik, utan här skall vi diskutera de värnpliktigas resor. I det fallet tycker jag nog att det är viktigt att Linjeflyg ser över sina möjligheter att gå ned i pris och att fortsätta med flygresor för de värnpliktiga även till Gotland.

Det är faktiskt viktigare att fundera över hur de värnpliktiga känner sig på morgonen när de kommer fram efter ha startat sin resa kl. 24.00.

Jag kan inte låta bli att kommentera folkpartiets inlägg om samlevnadsundervisningen. Kanske har man fått smisk på fingrarna efter diskussionerna i VK-83, där Hans Lindblad i första skedet var med. Där verkade det ju nästan som om vi inte skulle ha någon samlevnadsundervisning för de värnpliktiga. Det var ju så viktigt att de värnpliktiga utbildades för sina försvarsuppgifter att allting annat som kunde ta tid i anspråk skulle uteslutas. Nu blev inte skrivningarna så strama. Men jag undrar om inte Hans Lindblad har fått smisk på fingrarna av jämställdhetsgruppen inom folkpartiet. Det är kanske det som har påverkat skrivningen.

Anf. 63 GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Herr talman! Till Margareta Hemmingsson vill jag gärna säga att jag när jag framställde min interpellation hade diverse uppfattningar om de värnpliktigas motivation. Den saken har jag talat om i dag också. Jag har inte ändrat mig från den gången och fram tills nu.

Jag tycker att vi här i riksdagen allt som oftast har en benägenhet att se till

den eller den speciella frågan. Alltför sällan gör vi en helhetsbedömning. Det gäller inte bara i denna fråga utan också i många andra frågor. Jag tycker att vi riksdagsledamöter har ett ansvar när det gäller att försöka se till helheten i de beslut som vi fattar. Det gäller även det beslut som vi i dag skall fatta.

Anf. 64 BARBRO NILSSON i Visby (m):

Herr talman! Jag skall fatta mig kort och instämma i vad Gunhild Bolander har sagt när det gäller de värnpliktigas resor till och från Gotland. Jag har bara ett par ytterligare kommentarer.

Gotland hade under en försöksperiod på ungefär ett år möjlighet att nyttja Herculesplanen för resor till och från Gotland. Denna möjlighet hade en social dimension – som är mycket viktig – och eftersom de värnpliktiga var väl motiverade var de glada över denna möjlighet.

Jag ställde under det aktuella året en fråga till dåvarande försvarsministern om möjligheten att permanenta nyttjandet av Herculesflyget för resor till och från Gotland, men jag fick inget svar just då. En månad senare uttalade sig försvarsministern i Värnplikts-Nytt under rubriken Flexitid och längledighet. Försvarsministern säger i artikeln att Herculesplanen borde kunna nyttjas mera, om det inte var bara på fredagar och söndagar som de värnpliktiga skulle transporteras.

Militären på Gotland tog fasta på detta och har under lång tid försökt motivera både befäl och värnpliktiga för längre utbildningstider och längre ledighet med moroten att de får flyga hem när de är lediga. Detta är nu en chimär, med tanke på det avtal som har träffats mellan överbefälhavaren och Gotlandsbolaget, enligt vilket praktiskt taget samtliga värnpliktiga skall resa hem med båt, utom de 5 % som inte kan komma hem samma kväll. Det finns alltså ingen möjlighet att arbeta vidare på det som tidigare har planerats, och det är synd.

Slutligen kan jag bara nämna att det i betänkandet står att det är viktigt att "följa utvecklingen och göra nödvändiga förändringar". För Gotland och dess försvar är det viktigt att man ser över dessa resor, därför att en utvilad soldat gör ett mycket bättre jobb och utbildningsresultaten blir mycket bättre.

Roland Brännström sade att alternativa transportsätt kunde diskuteras. Vi har i sanningens namn ingen möjlighet att diskutera alternativen på Gotland. Det är en monopolsituation både i luften och på vattnet, och då finns inte de möjligheter till rationaliseringar som finns i andra delar av landet. Försvaret har alltså försökt att minska kostnaderna för transporterna till och från Gotland.

Anf. 65 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! När jag talade om alternativa möjligheter beträffande Gotland avsåg jag valet mellan transporter på sjön och transporter i luften, och de alternativen finns fortfarande kvar. För de värnpliktiga på Gotland är det framför allt fråga om att ställa ett krav som skall tillgodoses, nämligen att de skall ha möjlighet att nå sitt hem samma dag som tjänsten slutar.

Anf. 66 BARBRO NILSSON i Visby (m) replik:

Herr talman! Självfallet skall de värnpliktiga nå sitt hem samma dag som tjänsten slutar. Eftersom det inte finns några alternativ ställer sig både flygresorna och båtresorna dyra. Resan med Herculesplanet kostar 220 kr., med båt kostar det inte under 300 kr. och med vanligt flyg kostar det 770 kr. Vi har alltså ingen möjlighet att nyttja s. k. lokalt kostnadsansvar.

Anf. 67 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Min motion 307 bygger på ett autentiskt fall där den enskilde, i det här fallet en major, har fått utstå mycket personligt lidande på grund av en stelbenthet och en otymplighet i tolkningen av regelsystemet. Han är inte den ende i landet som drabbats av detta. Myndigheter får inte avstå från en förnuftig regeltolkning om detta leder till personliga tragedier för den anställde och ökade kostnader för staten. Det är vad som har hänt och vad som har föranlett motionen.

Motionen har blivit välvilligt behandlad och lett till att utskottet föreslår riksdagen att göra ett tillkännagivande. Men med tanke på att problemet är akut förutsätter jag att ansvariga myndigheter genast handlar med samma generositet som den som kommit till uttryck i betänkandet och i dagens debatt. Det är att värna om personalen, och på det sättet lever man upp till mottot att personalen är försvarsmaktens viktigaste resurs.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 3 a (marinens personalram)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 68 för reservation 1 av Lennart Blom m. fl.

Mom. 3 d (samlevnadsundervisning i den militära befälsutbildningen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Kerstin Ekman och Hans Lindblad – bifölls med acklamation.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Kammaren beslöt att behandlingen av det på föredragningslistan återstående utskottsbetänkandet skulle uppskjutas till ett senare sammanträde.

9 § Svar på interpellation 1985/86:187 om alternativ till det obligatoriska skolväsendet

Anf. 68 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Gullan Lindblad har frågat mig dels hur skollagens regler om godkännande av fristående skola har tillämpats, dels om jag är beredd att

underlätta för föräldrar att välja skola utanför det obligatoriska skolväsendet.

Enligt 34 § skollagen skall en fristående skola godkännas för skolpliktens fullgörande om skolans undervisning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar, och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål.

Beslut om godkännande fattas av skolstyrelsen i den kommun där skolan ligger. Beslutet kan överklagas hos skolöverstyrelsen (SÖ), och SÖ:s beslut hos regeringen.

Enligt min mening är de regler som jag nu redovisat uttryck för en generös inställning till frågan om godkännande av fristående skolor. De torde också väl stå i överensstämmelse med de åtaganden Sverige gjort genom att ratificera olika internationella konventioner.

Under de senaste åren har frågan om godkännande av en skola endast i två fall prövats av regeringen. Överklagande avseende den skola Gullan Lindblad hänvisar till i interpellationen har ännu inte inkommit till regeringen. Jag är mot denna bakgrund inte beredd att kommentera vare sig tillämpningen av lagen i stort eller detta enskilda fall.

SÖ har nyligen till regeringen redovisat en utvärdering om effekterna av statsbidrag till fristående skolor liksom vissa förslag till ändrade regler för statsbidragsgivningen. Jag räknar med att regeringen, sedan förslaget beretts, för riksdagen skall redovisa sin principiella syn på bl. a. frågan om statsbidrag till fristående skolor.

Anf. 69 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Göransson för svaret, men jag måste säga att det varken gör mig särskilt glad eller optimistisk.

Att jag framställde den här interpellationen beror på att jag som moderat anser att föräldrar skall ha alternativ och valfrihet när det gäller sina barns skolgång. Det är ju ändå föräldrarna som bäst kan avgöra vad som är bra för deras barn – inte vi politiker eller myndigheter.

Jag vill citera ur årets moderata partimotion: "Det finns vissa rättigheter som staten aldrig bör kunna ta ifrån de enskilda människorna. Rätten att bestämma över barnens fostran och uppväxt är en av de mest fundamentala av dessa."

När jag fick reda på behandlingen av Livets ords kristna skola i Uppsala upprördes jag faktiskt, därför att jag i likhet med många andra ifrågasätter om beslutet att vägra godkänna denna skola inte strider mot svensk grundlag och internationella konventioner. Även om överklagandet i fråga ännu inte har nått regeringen, anser jag att ärendets handläggning hittills är talande nog – och nog borde det kunna föranleda *någon* liten kommentar från statsrådets sida.

Det handlar alltså om en kristen skola, som har mycket kompetenta lärare, som tidigare tjänstgjort inom det kommunala skolsystemet. Skolan använder samma böcker som de som för övrigt används i Uppsalas skola, och man försäkrar att man följer läroplanen. Den lokala skolförvaltningen har godkänt skolan. Trots detta har majoriteten i skolstyrelsen emellertid vägrat

godkänna skolan. I det här fallet rör det sig inte om statsbidrag, det handlar om skolans rätt att över huvud taget existera. Moderaterna och folkpartisterna i skolstyrelsen har reserverat sig mot dess beslut.

Statsrådet har i sitt svar citerat skollagens 34 §.

Men trots att den här skolan fyller alla dessa krav, har skolstyrelsen och sedermera länskolnämnden samt SÖ vägrat godkänna skolan. Besluten har dock, dess bättre, inte varit enhälliga. Det finns reservationer och skiljaktiga meningar, bl. a. från föredraganden i SÖ.

Statsrådet Göransson säger nu att inställningen är generös vad gäller de enskilda skolorna. Därvidlag har jag en avvikande uppfattning. Jag behöver bara erinra om det beslut som fattades nyligen beträffande statsbidrag till Göteborgs högre samskola och Sigrud Rudebecks gymnasium. Men även om inställningen skulle vara generös, efterlevs inte lagen, när det kan gå till så här.

Jag har all anledning att fråga: Hur trångt sitter egentligen de fria skolorna i Sverige? Respekteras inte vare sig föräldrarätten eller religionsfriheten?

Skolministern hänvisar till den utredning om fristående skolor och alternativ pedagogik som nyligen framlagts av professor Sixten Marklund. Utredningen har gjorts vid tretton fristående skolor, därav fem kristna skolor.

Utredningsresultatet är intressant. Vi moderater har nämligen – bl. a. i en reservation till utbildningsutskottets betänkande 1985/86:1 – vänt oss emot utskottets åsikt att de fristående skolorna skall visa en speciell samhällsnytta för att över huvud taget få statsbidrag. Det skall tvärtom räcka med att skolan uppfyller vissa grundvillkor och att föräldrarna verkligen vill ha den! Utredaren tycks också i stort dela vår uppfattning. Utredningen slutar nämligen:

”Slutomdömet är, att de aktuella skolorna visst bör tilldelas rollen och uppgiften av resurs för skolans utveckling men att statsbidraget inte bör knytas till detta såsom villkor på sätt som skett. Inte minst visar erfarenheterna att god pedagogik ryms inom ’grundskolepedagogik’ lika väl som i ’alternativ pedagogik’. Sveriges antaganden av Förenta Nationernas och Europarådets konventioner om fri- och rättigheter att utforma undervisningen är skäl nog för stöd, om skolan i övrigt fyller skollagens krav – –” och därtill tre grundvillkor, som utredningen ställer upp, nämligen en i görligaste mån allsidig social rekrytering, att skolan inte allvarligt rubbar grundskoleplaneringen och att eleverna inte bör delas upp efter föräldrarnas skolintresse. ”Vårt samhälle har råd med detta”, säger utredaren. Jag anser att vårt samhälle *har* råd med detta – vi har inte råd att undvara dessa skolor!

Herr skolminister! Tusentals föräldrar i vårt land önskar större möjligheter till alternativa skolor för sina barn, däribland Riksförbundet Hem och skola.

Jag vill till sist fråga statsrådet: Hur ser egentligen de fria skolornas framtid ut i Sverige? Kan vi förvänta oss en större generositet från regeringens sida, inte minst med tanke på den nyligen framlagda utredningen?

Anf. 70 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Det är trots allt med en viss förvåning som jag noterar att Gullan Lindblad med hjälp av Livets ords skola i Uppsala argumenterar för

fristående skolor, skolor som är fristående från det allmänna skolväsendet. Onckligen kunde hon ha valt ett bättre exempel. Jag tror att man i Samskolan i Göteborg betackar sig för att sammanföras med en skola som Livets ords skola i Uppsala. Organisationen Livets ord har nämligen gjort sig känd för en synnerligen extrem människosyn som jag tycker att representanter för samtliga partier i riksdagen bör bekämpa. Det är beklagligt att en ledamot av denna kammare inte inser detta.

Ledande företrädare för Livets ord omfattar ideal som jag ändå hoppas och tror att en genomsnittsmoderat rimligtvis bör kunna ta avstånd från. Det var inte utan skäl som sjukhuspräster och sjukhuspastorer såväl från svenska kyrkan som från frikyrkorna i Uppsala för något år sedan gick ut och varnade sjukhuspatienter och andra för Livets ords förkunnelse.

Företrädare för denna organisation skrämde nämligen upp sjuka människor. Det hävdades att det var patienternas eget fel att de var sjuka – om man har en tillräckligt stark Gudstro kan man däremot bli befriad från sin sjukdom. Var och en kan lätt tänka sig vad det innebär för en svårt sjuk människa, som kanske kämpar för sitt liv, att få höra att det är hennes eget fel att hon är sjuk. De allra flesta människor – vare sig de har en kristen övertygelse eller inte – inser naturligtvis att denna s. k. framgångsteologi är förkastlig. Ett utmärkande drag för denna förkunnelse har varit just dyrkan av styrka och kraft, medan man föraktar svagheten. Det är inte utan att tankarna går till 1930-talets Tyskland, nazismens herradöme före och under det andra världskriget. Vare sig vi tar vår utgångspunkt i allmänna demokratiska och humanistiska ideal eller i den människosyn som kommer till uttryck i evangelierna, får vi inte acceptera detta förakt för de svaga. Inte minst i tider när det ges ökade möjligheter att med fosterdiagnostik och andra metoder bedöma vad som anses kunna vara livsdugligt, är det viktigt att vi är vaksamma, så att inte människovärdet kränks. Även en handikappad människa äger givetvis ett oändligt värde.

Jag kan ha förståelse för att man utifrån en moderat eller konservativ samhällssyn vill stödja fristående skolor, även om jag inte själv delar denna uppfattning och t. o. m. är övertygad om hur viktigt det är med en sammanhållen skola för elever från olika samhällsklasser – för att de därigenom skall få mötas. Men jag har blivit skrämmd av den auktoritära människosyn som finns hos Livets ord och oroad över att den tydligen har stöd i den här kammaren.

Även om man vill verka för vidgade möjligheter till fristående skolor – och därvidlag kan vi ha olika uppfattning – måste man ändå göra det med en viss urskillning. Den auktoritära människosyn som kännetecknar Livets ord är ingen garanti för att dess skola skall till sina elever förmedla de ideal som vi ändå i stort sett är överens om här i vårt land.

Jag skulle vilja fråga Gullan Lindblad: Gillar Gullan Lindblad denna skola? Är detta ideal som hon verkligen vill slåss för? Jag har mycket svårt att tro det.

Anf. 71 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! För ordningens skull vill jag börja med att påpeka för Gullan Lindblad att den fråga som här har diskuterats är huruvida Livets ords skola i

Uppsala kommer att godkännas som fristående skola eller ej.

Frågan har inte tagits upp om huruvida Livets ords skola vid ett eventuellt godkännande skall få statsbidrag. Inte heller har någon fråga framställts beträffande tillämpningen av de statsbidragsregler som gäller för fristående skolor. Det har jag haft anledning och möjlighet att vid tidigare tillfällen under det här riksmötet resonera med kammarens ledamöter om, och jag har hävdad att regeringen på ett generöst sätt har tillämpat de regler som har fastställts. Jag vet naturligtvis att det bland kammarens ledamöter finns företrädare som anser att reglerna borde ge mycket vidare ramar och större fullmakter.

Men den fråga som Gullan Lindblad har ställt handlar alltså uteslutande om godkännande av en viss bestämd skola och om de generella tillämpningar som har gällt därvidlag. Jag tvingas konstatera, och jag blir i detta stycke teknisk i min redovisning, att såvitt jag har kunnat utröna har skolor inte godkänts endast vid två tillfällen under 1980-talet. I det ena fallet rör det sig om ett högstadium vid en kristen skola, som inte ansågs uppfylla de krav som ställs i fråga om förmedlande av kunskaper och färdigheter när det gäller grundskolan. Det andra fallet gäller en hel skola. Det är en Hare Krishna-skola, som inte har blivit godkänd därför att den inte har bedömts uppfylla de krav när det gäller allmänna mål och förutsättningar som vi uppställer i vårt land. Det kan vara intressant att veta att ingen av de två skolor som har underkänts skulle uppfylla de danska bestämmelserna för erhållande av statsbidrag. De danska bestämmelserna används ju ofta som mönster i debatten i denna kammare. Dessa skolor skulle alltså inte uppfylla de danska krav som annars anses som mycket generösare än de svenska. Det handlar alltså inte om huruvida vi har råd eller ej att godkänna en skola. Tvärtom handlar det om huruvida vi i vårt samhälle skall acceptera en teori, vilket jag vid ett samtal med en företrädare för en av de skolor som inte blev godkänd hade anledning att fundera över. Denna företrädare sade att barnen är föräldrarnas, alltså måste föräldrarna få bestämma. Denna företrädare betraktade alltså barnen som föräldrarnas egendom. Därmed skulle barnens intressen inte få vägas in utifrån andra kriterier än föräldrarnas äganderätt till barnen.

Vi har i regel haft andra synpunkter och värderingar i vårt samhälle. Vi utgår även från det enskilda barnets rättigheter. Vi förutsätter att vi då faktiskt också skall ha möjlighet att bedöma huruvida en skola svarar mot det som är grundskolans allmänna mål då det gäller att fostra till självständighet, ansvarskännande och medmänsklighet.

Torgny Larsson har i kammaren ställt frågor direkt till Gullan Lindblad om den aktuella skolan. I detta stycke skall jag inte ytterligare förlänga debatten.

Jag kan avslutningsvis bara notera att Hem och skola-organisationen i detta speciella fall uppenbarligen är ett bra stöd för en moderat ståndpunkt. I regel brukar Hem och skola-rörelsen när den tycker något om betyg och ämnesövergripande undervisning m. m. avfärdas som ytterst orepresentativ. Är det så att den är orepresentativ i alla andra sammanhang utom i just detta, eller har den över natten fått en förändrad representationsstatus hos moderaterna?

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

*Om alternativ till det
obligatoriska skol-
väsendet*

Anf. 72 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag är mycket förvånad över Torgny Larssons inlägg. Våldigt mycket av det han sade är kvalificerat struntprat som inte alls hör hemma i en skoldebatt. Torgny Larsson förirrar sig ut till fosterdiagnostik och jag vet inte vad. Vad vi nu diskuterar är de fria skolornas i allmänhet och de kristnas skolornas i synnerhet möjlighet att över huvud taget få existera här i Sverige. Därmed har jag inte tagit ställning för någon speciell skola. Jag anser att saken som sådan är oerhört viktig att diskutera.

Jag förvånas även något över skolministern, som talar om andra saker. Vi har ju ändå skrivit under UNESCO-konventioner och FN-konventioner, där vi klart har anslutit oss till de regler som där har ställts upp, nämligen att föräldrarna själva skall ha möjlighet att välja skola för sina barn. Det är detta som är det viktiga i detta ärende.

När man säger att dessa lärare inte är kvalificerade vill jag erinra om de avvikande uppfattningarna i skolöverstyrelsen. Man har i skolöverstyrelsen sagt, att om man resonerar på detta sätt, skulle lärare i det svenska offentliga skolväsendet som bekänner sig till någon religiös tro som inte passar myndigheterna i fråga kunna diskvalificeras. Det viktiga i detta sammanhang är ju att skolförvaltningen i Uppsala har godkänt denna skola. Den uppfyller läroplanens krav, och man har inte haft några som helst anmärkningar på undervisningen. Vad det handlar om är att ledaren för Livets ord har gett uttryck för uppfattningar som inte passar den socialdemokratiska regimen. Det får man inte ostraffat göra i Sverige. Jag vill klart deklarerat att det här är fråga om två skilda saker – Livets ord som organisation är en sak, och Livets ords kristna skola är en helt annan sak. Denna skola bekänner sig till läroplanens krav.

Anf. 73 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Gullan Lindblad sade att det var kvalificerat struntprat. Det är också ett sätt att argumentera. Hon värnar här om de s. k. kristna skolorna. Jag vill upplysa Gullan Lindblad om att man i allmänhet i de olika samfunden ser med mycket stort bekymmer på den nämnda organisationen. En i Uppsala verksam ekumenisk person sade att Livets ord och dess människosyn är som cancer. Vad det handlar om, vilket jag försökte påvisa men som tydligen Gullan Lindblad inte uppfattade, är vilken människosyn som Livets ord har. Den stämmer inte överens med de allmänna demokratiska ideal som vi har i vårt land. Det handlar inte bara om vad vi socialdemokrater tycker utan över huvud taget om den allmänna människosyn som kännetecknar de allra flesta människor i vårt land.

Får jag fråga Gullan Lindblad än en gång: Gillar Gullan Lindblad denna organisation eller inte? Jag vorc tacksam om jag kunde få svar på den frågan.

Anf. 74 PER ARNE AGLERT (fp):

Herr talman! Eftersom jag kommer från Uppsala och har haft tillfälle att rådgöra med skolstyrelsens ledamöter om hur man skall ställa sig till frågan, känner jag mig uppfordrad att på folkpartiets vägnar ge en deklARATION.

Det är inget tvivel om att denna skola är ett bekymmer för både kristna och icke kristna i Uppsala och runt omkring. Då kan man förbjuda den. Men man

kan också vara liberal och säga: Jag tycker inte om det du säger och undervisar. Jag förkastar det. Men jag är beredd att ge huvudet för att du skall få göra det.

Det vore tokigt att med lagliga medel stoppa skolan, eftersom den inte har gjort någonting olagligt.

Min svärmor blev baptist år 1908. Då fick hon lov att lämna sitt yrke som småskollärare. Det var den kyrka som socialdemokraternas representant i debatten representerar som beordrade det. Jag tycker att Torgny Larsson ungefär med samma argument, men med politisk bakgrund, för argumentationen här – jag har läst skolstyrelsens protokoll fullständigt.

Jag skulle önska att vi på demokratisk väg och med en intensiv undervisning och kristen talan skulle kunna få bukt med Livets ord och de orimliga synpunkter som man där har på många religiösa och kroppsliga frågor. Men att förbjuda skolan tror jag inte är möjligt. Jag tror inte heller att regeringen kommer fram till det när den skall behandla frågan. Så har det varit i många liknande fall. Jag tänker på präster som inte skött sig enligt svenska kyrkans ordning. Men när ärendet kommer upp till regeringen till behandling, visar det sig att de får vara kvar. Så kommer det nog att bli med Livets ord också.

Anf. 75 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Per Arne Aglerts sista kommentar är mycket intressant. Det gäller de präster som får vara kvar, även om de säger saker som man möjligen kan tycka illa om och som kan strida mot vedertagna rättsuppfattningar. Om präster hade en laglig rätt att tvångskonfirmera barn, skulle jag inte vara alldeles övertygad om att man skulle säga att präster som förfäktar läror som är starkt avvikande från svenska kyrkans lära skall ha möjlighet att vara kvar. Det är faktiskt frivilligt deltagande i gudstjänsterna. På dem har man ju möjlighet att låta bli att gå.

Det vi talar om här är inte Livets ords företrädares rätt att förfäktat sina uppfattningar. Det är fråga om huruvida staten skall godkänna en grundskola som inte fyller de krav som man har rätt att ställa på grundskolan.

Gullan Lindblad har i sin interpellation citerat UNESCO:s konvention mot diskriminering inom undervisningen, artikel 5, som säger:

”Det är väsentligt att respektera föräldrars och andra laga målsmäns frihet, för det första att välja andra läroanstalter för sina barn än de som upprätthålles av de offentliga myndigheterna men som motsvarar de minimikrav för undervisning, som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter och för det andra, att på ett sätt som överensstämmer med formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra barnen en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med deras egen övertygelse.”

Gullan Lindblad hävdar här egentligen att denna konvention skulle innebära att alldeles oavsett vilka krav som kan ställas på skolväsendet i form av läroplaner och mål för grundskolan skulle varje skolorganisation som etableras av föräldrar eller olika grupper i landet automatiskt godkännas såsom grundskola. Men faktum är att en skola bör vara en skola för att få godkännande, inte bara en samling av barn – det räcker faktiskt inte. Jag tycker det är rimligt att den är en skola, och det är det den här debatten handlar om.

Anf. 76 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Till Torgny Larsson vill jag säga att det är ointressant om jag gillar den här skolan eller inte. Vad debatten handlar om är om vi är överens om att Sverige skall leva upp till de internationella överenskommelser som vi har skrivit under. Respekterar Torgny Larsson över huvud taget föräldrarätten?

Om Torgny Larsson fullföljer det han har sagt tidigare, vill jag ifrågasätta om han menar att lärare i den allmänna skolan som har en avvikande uppfattning – t. ex. baptister eller sådana som tillhör något annat samfund som Torgny Larsson inte gillar – skall avsättas, anno 1986.

För mig är det väsentligt att vi efterlever de konventioner och överenskommelser som vi har uppställt. Det är oerhört viktigt att vi ger föräldrarna rätt att verkligen fostra sina barn och att de får sätta sina barn i den skola som de upplever som den bästa.

Skolministern förvånar mig faktiskt något, för han talar hela tiden om andra saker. Jag har ställt en klar fråga, om vi i fortsättningen kan vänta oss en generell generösare inställning till fria skolor i allmänhet och kristna skolor i synnerhet, inte minst med tanke på den senaste utredningen om just de fristående skolorna. Det avvaktar inte bara jag utan tusentals föräldrar här i landet ett svar på.

Jag tycker att Hem och skola bör ha ett ord med i laget i den här frågan. Jag ifrågasätter inte att man där ibland kan tycka någonting som inte överensstämmer med moderat uppfattning, men eftersom jag i många år har verkat i Hem och skola var det naturligt för mig att redovisa Hem och skolas inställning i den här frågan.

Jag har fått många brev i anledning av detta, bl. a. ett från Sveriges kristna förskoleråd. Där är man tacksam över att vi äntligen får en debatt om denna fråga. Man framhåller att vi har en "myndighetskultur" här i Sverige och att den verkligen borde ersättas med en servicekultur – att lyssna på vad medborgarna, föräldrarna och eleverna finner vara bäst. Där anser man också att skolstyrelserna i regel har handlagt ärendena korrekt, men att behandlingen av Livets ords kristna skola och ett antal andra skolor, framför allt på 1970-talet, har varit uppseendeväckande. Man menar att föräldrarna måste få ha en betydligt större roll när det gäller att välja skolgång för sina barn än hittills.

Anf. 77 PER ARNE AGLERT (fp):

Herr talman! Jag är helt överens med Bengt Göransson om att detta slutligen blir en fråga om huruvida denna skola kan godkännas eller inte. Jag sade bara att jag tror att han, när den här frågan väl ligger på hans bord, kommer underfund med precis det som skolförvaltningen i Uppsala sade, nämligen att det är en fullgod skola, att lärarna har fullgod kompetens och att läroplanen kommer att följas. Jag menar att det i varje fall från liberal synpunkt är omöjligt att förbjuda en sådan skola, så länge där inte sker något olagligt.

När det sedan gäller själva sakfrågan instämmer jag i stort sett i den negativa kritik som har riktats mot en del av den här rörelsens teologiska synpunkter. Om det skulle visa sig att det på något sätt slår igenom också i

skolundervisningen, tycker jag att det kan finnas skäl i att kontrollera om undervisningen bedrivs på lagligt sätt. Några andra åtgärder tycker jag knappast att man kan vidta.

Talmannen anmälde att Torgny Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 78 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Gullan Lindblad förebrår mig att jag inte skulle ha svarat på hennes fråga och att jag skulle ha talat om andra saker. Hon har frågat om jag här vill redovisa hur reglerna för godkännande av alternativ skola har tillämpats och om jag är beredd att vidta åtgärder för att underlätta för föräldrar att välja skola utanför det obligatoriska skolväsendet, och hon har gjort det mot bakgrund av ett aktuellt ärende.

Jag har med hänvisning till det aktuella ärendet sagt att jag inte i detalj kan redovisa detta. Jag har däremot sagt att under den period som jag har varit ansvarigt statsråd har vi vid bara två tillfällen icke godkänt skolor. Om jag då blir förebrädd för bristande generositet och vidsynthet, drar jag därav slutsatsen att Hare Krishna-skolan är en av Gullan Lindblads drömskolor.

Jag är däremot inte beredd att ta ansvar för den tillämpning av denna lag som kan ha gjorts under åren 1976–1982, vilket jag hoppas Gullan Lindblad har viss förståelse för.

Talmannen anmälde att Gullan Lindblad anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1985/86:179 om den civila pilotutbildningen

Anf. 79 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Görel Bohlin har frågat mig om en omläggning av den civila pilotutbildningen har diskuterats, om ett system är tänkbart där all tillgänglig utbildningskapacitet på området utnyttjas och vidare om jag har informerat mig om pilotutbildningen vid Lufthansa.

Den snabbt ökade efterfrågan på piloter inom trafikflyget har, som Görel Bohlin nämner, utvecklats till ett allvarligt problem inte minst för delar av flygvapnet. Rekryteringsbehovet till trafikflyget kan uppskattas till ca 100 svenska piloter årligen de närmaste åren. Det står helt klart att denna efterfrågan inte kan täckas genom en ytterligare avtappning av flygvapnets piloter.

Tillkomsten av trafikflygarhögskolan vid Ljungbyhed, TFHS, är ett sätt att genom civil pilotutbildning möta den ökade efterfrågan på kvalificerade piloter inom trafikflyget. Det förefaller också som om den svenska utbildningen i det sammanhanget överensstämmer väl med det synsätt som Görel Bohlin nämner är vägledande för Lufthansa.

Som framgår av försvarsministerns redovisning i årets budgetproposition

har verksamheten vid TFHS tidigare inriktats på att utbilda ca 60 elever årligen. Men försvarsministern redovisar samtidigt att bristen på flyglärare tvingat fram en neddragning av utbildningsplanerna till den nivå Görel Bohlin anger.

Pilotbristen är inte unik för Sverige. Flera länder möter samma problem. Till skillnad från en del andra länder har vi i Sverige en civil pilotutbildning som ger ett väsentligt bidrag för att täcka efterfrågan. Det är enligt min mening rimligt att den utbildning som bedrivs vid TFHS även i fortsättningen utgör basen för den civila pilotutbildningen.

Med den närmast akuta situation som nu råder är det som jag ser det viktigt att vi också prövar andra vägar för att tillgodose utbildningsbehovet. Detta är en uppfattning som också försvarsministern nyligen redovisat för riksdagen i en särskild skrivelse. Jag är därför inte främmande för att söka lösningar som innebär att utbildningskapaciteten även vid de privata flygskolorna utnyttjas bättre. För att en satsning också på privatutbildning skall bidra till att häva pilotbristen bör sannolikt antagningskraven för eleverna bli mer enhetliga och även utbildningen utvidgas jämfört med vad som i många fall gäller i dag.

Enligt vad jag erfarit har försvarsutskottet föreslagit riksdagen – och såvitt jag förstår har riksdagen just i dag fattat beslut i enlighet därmed – att vid behov ställa vissa medel till förfogande för annan civil pilotutbildning än sådan som bedrivs vid TFHS. Jag vill emellertid inte nu utesluta en framtida finansiering enligt den modell som Görel Bohlin skisserar.

Anf. 80 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för ett positivt och utförligt svar. Jag skulle nästan ha kunnat nöja mig med det, men jag vill faktiskt något utveckla mina synpunkter på denna fråga.

Den civila luftfarten har fått en utveckling som knappast någon trodde var möjlig för ett par år sedan. Denna utveckling har inneburit ett alltmer förgrenat linjenät, och glädjande nog har många delar av vårt land fått flygtrafik, som ju ger bättre förutsättningar för näringsliv och enskilda. Det gäller t. ex. många orter i de inre delarna av Norrland.

Flera nya flygbolag har fått tillstånd att trafikera linjer. En automatisk uppdelning av flygtrafiken har skett på så sätt att små bolag sköter de mindre, regionala linjerna, Linjeflyg de större och SAS de s. k. stamlinjerna. Denna utveckling har underlättats av konjunkturerna och är en stor glädje för alla oss som arbetar med kommunikationsfrågor i allmänhet och luftfarten i synnerhet.

Kraven på utbyggnad av terminaler och service har kunnat tillmötesgå, men ett hinder för en accelererande utveckling är tillgången på piloter. De små bolagen rekryterar nu piloter som skaffat sig sin utbildning själva, ofta för dyra pengar och med stora uppoffringar. De får sin träning och viss skolning i de regionala bolagen, varefter något större bolag lockar dem över till sig. Det har blivit en katten-på-råtтан-effekt.

Värst drabbas affärsflyget och de mindre bolag som trafikerar de regionala linjerna, som hela tiden tappas på piloter. Detta är naturligtvis inte bra. SAS har visserligen också rekryteringsproblem, men har hittills kunnat förse sig antingen med flygvapenpiloter eller också med piloter som kommer från

andra bolag. En del av flygvapenpiloterna bedöms egentligen vara i äldsta laget för en omskolning till civil luftfart, men bristen är ju stor!

I min interpellation har jag nämnt att Lufthansa, Swissair och Luftwaffe gemensamt utbildar piloter för civil luftfart och för transportflyg inom Luftwaffe. Inom Lufthansa bedömer man det som nationalekonomiskt tveksamt att rekrytera militära flygförare och säger dessutom att omskolning vid sen ålder, alltså ca 30 år, är direkt olönsamt.

Jag gläder mig åt att kommunikationsministern har en så öppen attityd till att finna nya former för pilotutbildningen i Sverige. Kommunikationsministern säger ju att även utbildningskapaciteten vid de privata flygskolorna skulle kunna utnyttjas bättre. Jag vill då påminna om de privata flygskolor som finns, t. ex. på Bromma, och som mycket väl skulle kunna utgöra exempelvis en del av ett system för utbildning av civila flygförare. I så fall bör, som kommunikationsministern själv säger i svaret till mig, antagningskraven för eleverna bli enhetliga. Ja, kanske bör antagningskraven helt samordnas.

Ett gemensamt test- och antagningssystem garanterar ju att det blir därtill lämpliga ungdomar som utbildar sig till piloter. Då vet vi också litet mer om förutsättningarna hos dem som förhoppningsvis tryggt skall befordra oss i det svenska luftfartssystemet som helhet.

För den svenska luftfartens fortsatta gynnsamma utveckling är det nödvändigt att flaskhalsen när det gäller tillgången på piloter vidgas, och det är vi överens om.

Avser kommunikationsministern att på lämpligt sätt omgående överväga alternativ pilotutbildning? Övervägs t. ex. någon utredning, som kan bedöma alla dessa aspekter och lägga fram förslag till system?

Anf. 81 Kommunikationsminister SVEN HULTERSTRÖM:

Herr talman! Någon utredning har vi hittills inte övervägt.

De medel som försvarsministern föreslog har nu ställts till förfogande. Vi får avvakta effekterna av det. Samtidigt vet vi att det finns några projekt som diskuteras i olika delar av landet. Vi får återkomma när vi har underlag för att fatta nya beslut.

Anf. 82 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! Jag tackar för det beskedet. Jag hoppas att vi också under pågående arbete får tillfälle att diskutera de alternativa lösningar som kan tänkas föreslås.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellationerna 1985/86:183 och 184 om barnomsorgen

Anf. 83 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Karin Israelsson har frågat socialministern på vilket sätt regeringen tänker fullfölja beslutet om behovstäckning i barnomsorgen när personalbristen redan i dag är så kännbar.

Interpellationen har överlämnats till mig.

Ulla Tillander har frågat mig var regeringen står när det gäller ökad valfrihet för småbarnsföräldrar.

Jag besvarar båda interpellationerna i ett sammanhang.

Socialstyrelsen har till regeringen för kännedom överlämnat en prognos angående tillgång och efterfrågan på personal inom barnomsorgen. Prognosen visar att behovet av personal kommer att vara betydligt större än tillgången under hela 1990-talet, om inte särskilda åtgärder vidtas.

Vid sidan av dimensioneringen av barnomsorgsutbildningen pekar socialstyrelsen för sin del på den betydande avgång som sker från barnomsorgsyrenena.

Mitt svar till Karin Israelsson blir att riksdagens beslut om full behovstäckning av barnomsorgen senast år 1991 självfallet skall fullföljas. Socialstyrelsens prognos är ett värdefullt underlag för fortsatta överväganden om utbildningarnas dimensionering och om anledningen till den kraftiga avgången från yrket.

Ulla Tillander antyder med sin fråga att ökad valfrihet för småbarnsföräldrar skulle kunna åstadkommas genom införande av en vårdnadsersättning, helst enligt den modell centerpartiet förslagit, dvs. 66 kr. per dag före skatt. Också Karin Israelsson tar i sin interpellation upp frågan om vårdnadsersättning.

För mig och regeringen är frågan om valfrihet för småbarnsföräldrar en betydligt vidare fråga. Valfrihet för småbarnsföräldrar måste innebära samma rätt och möjlighet till utbildning, förvärvsarbete och personlig utveckling som för andra grupper.

För att åstadkomma detta måste barnfamiljerna ha tillgång till en bra och fullständigt utbyggd barnomsorg som ett komplement till föräldrarnas fostran. Riksdagen har också nyligen ställt sig bakom regeringens förslag om en fullt utbyggd barnomsorg senast år 1991. Samtidigt har riksdagen ställt sig bakom regeringens förslag om hur en sådan barnomsorg skall vara utformad för att föräldrarna skall kunna känna trygghet för sina barn och hur barnen skall få delta i en verksamhet som stärker deras utveckling i fysiskt, socialt, emotionellt och intellektuellt avseende.

Vi har från socialdemokratiskt håll också ställt oss bakom kraven på valfrihet inom barnomsorgen. Kommunerna erbjuder i dag en rad olika barnomsorgsformer – daghem, familjedaghem, öppna förskolor, deltidsgrupper och trefamiljssystem. Vi har också klart uttalat vårt stöd för alternativ barnomsorg, dvs. daghem drivna av föräldrasammanslutningar, föreningar och liknande. Den enda begränsningen vi gör är att vi inte ansér att statsbidrag skall utgå till daghem som drivs i uttalat vinstsyfte. Vi har också gjort klart att vi inte är beredda att bygga upp ekonomiska system som syftar till eller är så konstruerade att de permanentar ett samhälle där kvinnan ensam ges huvudansvaret för barnens vård och mannen ensam för familjens försörjning. Enligt vår mening bör möjligheterna till förvärvsarbete, medverkan i barnens fostran och personlig utveckling vara lika för båda föräldrarna.

Givetvis är det också en viktig fråga hur mycket tid barn och föräldrar skall kunna vara tillsammans när föräldrarna förenar familjeliv och förvärvsarbete. Vi införde en gång föräldraförsäkringen för att ge föräldrarna mer tid för

barnen och ser en utbyggnad av föräldraförsäkringen som en angelägen uppgift. Jag har emellertid funnit det angeläget att aktualisera denna fråga också ur ett bredare perspektiv och avser därför att i början av nästa år anordna ett symposium om detta.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 84 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Detta tack gäller även svaret på Ulla Tillanders interpellation, som hon blivit förhindrad att ta emot och som jag därför kommer att beröra i mitt inlägg.

Anledningen till min interpellation var den personalsituation som redovisades av socialstyrelsen rörande den kommunala barnomsorgen. Statsrådet fastslår i svaret att den beslutade utbyggnaden självfallet kommer att fullföljas, och det är vackra ord. Men om den praktiska verkligheten inte passar den utvecklingen, kommer detta mål ingalunda att vara uppfyllt och den barnomsorg den ger våra barn inte att vara av god kvalitet.

Det som framhålls i svaret om den valfrihet som skall föreligga inom barnomsorgen är inte heller riktigt. Kommunerna styrs i dag till en barnomsorg i daghem, därför att de barn som behöver heldagsomsorg hänvisas till daghem. Detta kan inte vara någon främmande verklighet för statsrådet Bengt Lindqvist. Och orsaken till detta är bara den att regeringen har föredragit ett statsbidragssystem som gör det mest fördelaktigt ur ekonomisk synpunkt för kommunerna att välja den omsorgsformen. Detta har medfört att kommunerna inte har råd att använda de flexibla alternativen i den utsträckning man önskar. De andra barnomsorgsformerna får stå efter. Jag tror också att många socialdemokrater ute i kommunerna är mycket dåligt informerade om den ställning som regeringen nu har tagit till flexibla barnomsorgsformer.

En barnomsorgsform som man stänger mycket effektivt för är den egna omsorgen av barn i eget hem. Det alternativet breddar valfriheten. Det gör inte, som socialdemokraterna ofta framhåller, valfriheten snävare. Vi anser även att förvärvsarbete, utbildning och personlig utveckling är viktiga, men vi har en annan grundsyn på familjen. Vi ser det som ett värdefullt tillskott att kunna välja även samvaro med egna barn som ett viktigt alternativ.

För att återgå till personalsituationen vill jag säga att den verkligen bör inge stora betänkligheter för den fortsatta planeringen. 1981/82 fanns 4 500 utbildningsplatser för förskollärare. 1986/87 beräknas dessa ha reducerats till 3 006. Under samma tid har fritidspedagogutbildningen minskat i samma grad och beräknas 1986/87 omfatta 928 platser. Många obesattå platser och många avgångar under utbildningen har under dessa år medfört att antalet utexaminerade förskollärare uppgår till bara 75 % av utbildningskapaciteten.

När det gäller fritidspedagogutbildningen är det främst studieavbrotten som står för den minskade genomströmningstakten. Även bruttoavgången från förskolläraryrket är hög. Man beräknar den till 23 % under en femårsperiod. Vi vet att det i dag är många vakanser inom barnomsorgen.

Det finns exempel på barnstugor som man inte kan öppna därför att man saknar personal. Detta är fallet i Stockholm.

Vi vet att personalomsättningen är mycket hög och att arbetsituationen är pressad.

Det sämsta som nu kan hända är väl att dessa redan svaga resurser ytterligare försvagas.

Det saknas alltså i dag utbildad personal. Det är färre sökande till utbildningen, som väsentligt dragits ned, och det finns dessutom i kommunerna inte resurser att anställa den personal som man eventuellt lyckas finna. Dessutom saknas resurser till nybyggnation.

Utbildningssituationen och tillgången på personal kommer att bli den verklighet som sätter käppar i hjulet för den form av utbyggnad som riksdagen mot centerns vilja beslutat. 1991 kommer det att saknas mellan 8 000 och 10 000 förskollärare. Kan detta vara regeringens uppfattning om god barnomsorg? Eller hur tänker regeringen lösa dessa problem, om man nu står fast vid fattade beslut? Vilka s. k. åtgärder är det statsrådet hänvisar till? Det saknas förslag till utbyggnad av förskolläro-utbildning. Eller finns det planer på en sådan utbyggnad? Hur skall man behålla den redan utbildade personalen, som i storstäderna i dag flyr från sina arbetsplatser?

Är det inte så att regeringen inte tänker på barnfamiljernas bästa och är det inte så att man glömmer även barnens bästa?

På grund av den koncentrationspolitik som nu förs kommer ytterligare småbarnsfamiljer att tvingas flytta till Storstockholm och där kräva god barnomsorg. Deras barn kommer att utsättas för stora påfrestningar i denna miljö, och föräldrarna har inga möjligheter att välja alternativa barnomsorgsformer. Vilken utmärkt ytterligare valmöjlighet skulle det för dem inte vara att erhålla en vårdnadsersättning och själva till stor del kunna klara sin barnomsorg?

Jag tycker inte att statsrådet med något större allvar tar del av den oro som jag ville spegla med min fråga om personalsituationen. Eller är det så att man inom regeringen tror att kommer dag så kommer råd?

Vi i centerpartiet har ju med vår familjepolitiska motion velat påverka utvecklingen på barnomsorgs- och familjepolitikens område. Vi hoppas naturligtvis att vi på det aviserade seminariet får framföra alternativ till den barnomsorg som i dag premieras. Samvaron inom familjen, tillgodoseendet av barns behov av föräldrarna och föräldrars behov av sina barn, måste också få vara en rättighet i det svenska samhället. De små ekonomiska resurser vi har att förfoga över måste fördelas på det mest rättvisa sättet, och där har centerns familjepolitik visat sig hålla måttet.

Anf. 85 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! På en punkt är Karin Israelsson och jag helt överens: Den prognos som socialstyrelsen nu har lämnat över till oss ger anledning till oro. Men vi drar olika slutsatser med anledning av den situation som uppstått. Jag vill påminna om att det är knappt ett halvår sedan riksdagen fattade beslutet om full utbyggnad av barnomsorgen till 1991. Det är alltså en långsiktig plan, som vi har åtskilliga år på oss att genomföra.

Jag tycker att Karin Israelsson kastar yxan i sjön alldeles för tidigt.

Självfallet skall vi nu vidta åtgärder av olika slag. Det som måste till är ju en information och opinionsbildning som gör att unga människor anmäler sig till denna utbildning. Vi måste också skapa en utbildningskapacitet som motsvarar såväl ungdomarnas efterfrågan på utbildning som barnomsorgens behov. Men båda dessa sidor måste givetvis bearbetas aktivt, om vi skall klara denna uppgift.

Jag tycker alltså att det är alldeles för tidigt att redan nu anslå en ton som tyder på att man utgår från att vi 1991 skulle ha gått bet på denna uppgift. Men situationen är allvarlig, och den skall också bli föremål för åtgärder från regeringens sida.

Jag vill också säga att det inte minst ur arbetsmarknadspolitisk och sysselsättningspolitisk synpunkt är viktigt att föra ut information om att ett spännande yrkesområde här står till förfogande för unga människor. På den punkten tycker jag att vi har misslyckats, eftersom det dels förekommer en betydande ungdomsarbetslöshet, dels uppenbarligen är för få unga människor som anmäler sig till de utbildningar som det gäller. Här finns plats för upprykning hos alla inblandade parter.

När det gäller frågan om vårdnadsersättning och mera tid för samvaro mellan föräldrar och barn vill jag säga följande. Vi har redan nu ett beslut från riksdagen och vi har en plan om att bygga ut barnomsorgen till full behovstäckning vad gäller barn från 18 månader och uppåt. Låt oss nu ge den högsta prioriteten åt uppgiften att se till att föräldrarna får så stora förutsättningar som möjligt att vara tillsammans med sina barn under deras första tid, upp till 18 månaders ålder. Vi socialdemokrater tycker att det är ganska enkelt att föra diskussionen på den här punkten, eftersom det handlar om att bygga ut föräldraförsäkringen i dess olika delar så att den täcker tiden upp till 18 månader. Vi har också deklarerat att vi kommer att göra det så snart ekonomin tillåter det i avvägningen mot alla andra krav.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att föräldrar som inte har något förvärvsarbete att falla tillbaka på, och därmed inte får någon kompensation för inkomstbortfall, ändå genom de garantibelopp som redan i dag finns i föräldraförsäkringen får 1 450 kr. i månaden och från nyåret 1987 kommer att få 1 800 kr. i månaden. Vad vi sedan kallar den summan – garantibelopp, del av föräldraförsäkringen eller en vårdnadsersättning – tycker jag spelar mycket liten roll.

Det finns alltså redan i dag ett stöd för småbarnsföräldrar som inte förvärvsarbetar och därmed inte får den fulla kompensation som föräldraförsäkringen i övrigt ger. När föräldraförsäkringen byggs ut till att omfatta 18 månader kommer givetvis också garantibeloppen att följa med, så att föräldrar utan förvärvsarbete får motsvarande täckning för sina behov. Jag tycker att frågan om att ge mera tid för föräldrarna att vara tillsammans med sina barn är den som har den högsta angelägenheten i dag.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 86 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Om jag hade varit statsrådet Bengt Lindqvist skulle jag ha varit betydligt oroligare över situationen än vad han synes vara i denna debatt. I det analysmaterial som socialstyrelsen har skickat till socialdepartementet framhålls att det krävs en oerhörd upprustning på utbildningssidan om man skall kunna täcka behovet fram till 1991. Utbildningen måste fr. o. m. 1987/88 öka med mellan 80 och 140 %. Med kännedom om hur planeringen för att inrätta nya utbildningsplatser fungerar i Sverige i dag måste man säga att vi i dag är mycket sent ute, om vi skall försöka genomföra detta.

Mot den bakgrunden uppkommer ytterligare en fråga, nämligen om detta är den enda väg som man bör gå vid användningen av medlen i framtiden. Man har med tanke på de satsningar som i övrigt görs på utbildningssidan mycket små möjligheter att öka utbildningen i den angivna takten. Jag tror inte att staten i dag har pengar över för en så enormt snabb expansion av de utbildningar det gäller. Det är inget stort antal år kvar fram till 1991, och man måste säga att beslutet om en så snabb utbyggnadstakt var något förhastat. Man hade inte gjort klart för sig hurdan den verkliga situationen var. Det var alltså ett dåligt planerat beslut, naturligtvis avhängigt av ett krav inom den socialdemokratiska rörelsen.

Jag vill således ifrågasätta om den beslutade inriktningen är den enda rätta och undrar om man inte kan tänka sig andra vägar för att skapa en god barnomsorg.

När det gäller att ge en yrkesstatus till dem som arbetar med vård kan det vara så att statusen är avhängig det sätt på vilket man har behandlat dem som tidigare utfört vårdarbete i hemmen. Det arbetet har under- och nedvärderats. Detta måste ju prägla de ungdomar som nu växer upp och skall välja ett yrke. Den insats man gör i hemmet med vård och omsorg är inte värderad, och vad skulle då skilja om jag gör den insatsen i ett yrkesarbete utanför hemmet, frågar sig ungdomarna, för det är ju samma arbetsuppgifter. Jag tror att denna nedvärdering i mycket hög grad har bidragit till den inställning som ungdomarna har i dag till att välja förskolläraryrkesutbildning. Det saknas också karriärmöjligheter inom det yrket, och det är klart att det krävs väldigt mycket för att göra det attraktivt. Det märks på avgångarna.

Jag tycker att det är bra att man höjt garantinivån inom föräldraförsäkringen. Det ligger helt i linje med centerns uppfattning.

Anf. 87 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag vet inte vem som är tillräckligt orolig med hänsyn till den situation som råder. Skillnaden mellan oss är väl den att slutsatsen för mig är att vi nu måste anstränga oss till det yttersta för att klara uppgiften att bygga ut barnomsorgen och göra det på en kvalitativt god grund fram till 1991. Det är alldeles för tidigt att ge upp på den punkten. Vi har ju precis börjat följa upp beslutet.

När det gäller olika åtgärder tror jag att det allra viktigaste är att stimulera tillströmningen till förskolläraryrket och barnskötaryrket. Men riktigt så stelt som man får intryck av att det skulle vara när man lyssnar på Karin Israelsson

är det ändå inte. Barnskötarutbildningen kan man faktiskt ändra från termin till termin.

När det gäller statusen, som ju spelar mycket stor roll för tillströmningen till dessa yrken, skulle det vara en stor tillgång för alla om vi kunde bli överens om den kommunala barnomsorgens stora värde. Det skulle vara värdefullt om vi kunde visa på vilken utomordentligt fin verksamhet detta är och hur mycket den kan betyda både för barnen, som får möjlighet att vara tillsammans i grupp och utveckla olika egenskaper där som ett komplement till vad föräldrarna gör för dem, och för föräldrarna, som får möjlighet att både förvärvsarbeta och ha sina barn. Om centern och socialdemokraterna och även andra partier kunde samlas kring en sådan informationsinsats tror jag att det skulle bidra till att populariteten hos förskolläraryrket och barnskötaryrket ökade!

Jag vill beträffande avgångarna från förskolläraryrket först konstatera att det naturligtvis är allvarligt att de är så många som de är. Vi skall emellertid inte skena i väg och dra förhastade slutsatser om vad avgångarna beror på. Vi behöver undersöka vad som ligger bakom. Vad man kan säga redan i dag är att i synnerhet förskolläraryrket domineras av mycket unga människor, unga kvinnor. På olika sätt dras de bort från sina jobb. De får barn, bildar familj själva, flyttar till annan ort, vidareutbildar sig på olika områden. Det tror jag är faktorer som spelar in, men kanske är det inte hela bilden som vi därmed förfogar över. Vi behöver undersöka detta. Genom att bättre förstå den process som leder till den ökade avgången kanske vi också kan hejda den.

När det sedan gäller diskussionen om vårdnadsersättningen och föräldraförsäkringens utbyggnad osv. vill jag bara med några ord utveckla tankarna kring det symposium som jag vill inbjuda till. Min tanke är att eftersom det finns forskning och det finns utredningar som har mycket intressanta rön att redovisa, borde vi ge tillfälle för en planerad redovisning, där nya fakta kan kombineras så att vi på det sättet skulle kunna få något av en vitamininjektion i den hittills ganska låsta debatten. Det är min förhoppning att vi på temat "Förena föräldraskap, arbete och personlig utveckling" och genom en sådan faktaredovisning skulle kunna få nytt stoff för framtidens familjepolitik. Jag hoppas att vi med den planeringstid som vi nu har tagit på oss skall kunna skapa en intressant sådan redovisning i början av nästa år.

Anf. 88 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Jag förstår att det är svårt att helt snabbt lösa den här problematiken. Men jag är förvånad över att man inte var insatt i förhållandena när beslutet i fråga fattades. Det är det som jag kritiserar. Man var nämligen alldeles för dåligt förberedd. Man visste alldeles för litet om den verklighet som man hade att göra med i och med detta vittgående beslut.

Jag håller med Bengt Lindqvist om att det är mycket viktigt att vi höjer yrkesstatusen för förskollärare, barnskötare och alla andra som arbetar inom barnomsorgen. De skall känna att de utgör en mycket värdefull kategori yrkesarbetande. Men lika viktigt är det att vi ger åt dem en yrkesstatus som väljer att vårda barn i det egna hemmet. Även den arbetsuppgiften är värd ett tack från samhällets sida. Det måste framgå att samhället premierar en sådan vårdinsats.

Problemet med personalavgången är mycket allvarligt, framför allt i tätorterna. Det här är ju i mångt och mycket ett tätortsproblem, delvis beroende på tätorternas struktur och på hur familjer och barn i tätorter lever. Det blir mycket arbetsamt för den personal som tjänstgör på de daghem som har sådana här problem. En mycket stor del av barnen där kräver ju särskilda insatser. Personalen är inte förberedd på att det är så ansträngande som det är att dag ut och dag in arbeta med barn. Som jag tidigare sade har inte barnomsorgspersonalen speciellt många möjligheter att göra karriär inom sitt yrke. De har det slitsamt.

Det är nödvändigt att se över förhållandena i detta sammanhang, och det är också viktigt att finna vägar som leder till att detta yrke får en bättre status, så att ungdomar söker sig till yrket.

Jag ser fram emot det aviserade symposiet. Vidare tycker jag att det är bra att man forskar och utreder. Dessutom vet jag att det pågår en hel del projekt ute i landet. Det vore mycket intressant att få en redovisning därav vid nämnda symposium. Jag är säker på att mycket är på gång ute i kommunerna. Således finns det material som behöver sammanföras och som vi kan lära av. Dessa kunskaper får sedan spridas vidare. Jag tror att man också måste ta till vara den enskilde individens initiativ, både i kommunerna och bland barnomsorgspersonalen. Det är värdefullt att också ta fasta på den syn som vi i centerpartiet har. Även föräldrarna skall vara med och anlägga synpunkter på det här med barnomsorgen. Det gäller ju hur barnens tillvaro skall ordnas när det finns behov av omsorg från samhällets sida.

Anf. 89 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Karin Israelsson har i sin interpellation aktualiserat ett mycket allvarligt problem. Det gäller alltså personalbristen inom barnomsorgen. Statsrådet Bengt Lindqvist förklarar i sitt svar att man känner till problemet, att man har fått prognoser från socialstyrelsen och att man överväger vad som kan göras.

Jag för min del efterlyser nog en något större oro än vad som kommer till uttryck i svaret. Det här är ju som sagt ett utomordentligt allvarligt problem. I vissa delar av landet håller den kommunala planeringen för närvarande helt enkelt på att bryta samman. Det beror på att man inte har så mycket personal att man kan hålla barnomsorgen på en tillräckligt hög nivå.

Jag skulle vilja fråga biträdande socialministern när vi kan vänta oss åtgärder från regeringens sida. Vad som krävs är ju ganska skyndsamma förändringar i planeringen av utbildningen. Det vore välkommet om vi och även människor ute i kommunerna kunde få ett besked om att snara åtgärder planeras.

Anf. 90 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Anledningen till att vi diskuterar måttet på oron bland oss debattörer är kanske att vi på olika sätt är involverade i det direkta arbetet på området. Socialdepartementet har redan genomfört överläggningar med socialstyrelsen, utbildningsdepartementet, skolöverstyrelsen, Facklärarförbundet och Svenska kommunalarbetsareförbundet i dessa frågor. Det kommer inte heller att passera något ytterligare budgetarbete utan att frågorna

diskuteras från de utgångspunkter som vi här har redovisat. Det bedrivs alltså planering redan i dag.

Daniel Tarschys är väl medveten om att resultatet av planeringen kommer i form av olika förslag i budgetpropositionen och på annat sätt litet mera långsiktigt. Diskussionen om hur vi skall klara uppgiften pågår alltså för fullt mellan de olika berörda instanserna inom både statsförvaltningen och organisationslivet.

Anf. 91 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag vill bara tacka för detta svar, som tyder på att man arbetar för fullt med problemet. Jag hoppas verkligen att det blir framgångsrikt, eftersom vi inte får förlora fler läsår. Planeringen på utbildningsområdet tar nämligen sin tid, och det är angeläget att vi reparerar en del misstag i tidigare planering så fort som möjligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1985/86:191 om sekretesskyddet för känsliga personuppgifter

Anf. 92 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Gunnar Hökmark har frågat mig om jag är beredd att lägga fram förslag som innebär att den enskilde skall ge samtycke till att sekretessbelagda uppgifter lämnas ut för forskning och statistik och att den enskilde underrättas när sådana uppgifter utlämnas till andra myndigheter. Han har vidare frågat om jag är beredd att tillsätta en kommission för att undersöka hur sekretesskyddet av känsliga personuppgifter tillämpas i praktiken.

Som svar på Gunnar Hökmarks första fråga vill jag inledningsvis erinra om vad jag anförde i mitt svar den 1 april 1986 med anledning av Gunnar Hökmarks interpellation (nr 1985/86:141) om tillämpningen av sekretesslagen (1980:100, omtryckt 1985:1059). Jag lämnade då flera exempel på sådana situationer där uppgifter som normalt är sekretessbelagda kan lämnas ut inom ramen för gällande lagstiftning, t. ex. från en myndighet till en annan.

Den nuvarande regleringen i sekretesslagen bygger på uppfattningen att ett fullgott integritetsskydd för information hos en myndighet ställer krav på att informationen inte lämnas vidare till någon verksamhet utanför den där informationen har inhämtats (*prop.* 1979/80:2, Del A, s. 90 och KU 1979/80:37 s. 12). Sekretesslagen innebar härvidlag en skärpning i förhållande till det tidigare rättsläget.

Samtidigt är det uppenbart att intresset av att skydda den personliga integriteten måste ställas mot andra allmänna och enskilda intressen, såsom intresset av att myndigheterna samarbetar och bistår varandra för angelägen forskning t. ex. inom hälso- och sjukvårdens område. Avvägningen mellan de olika intressen som här bryts mot varandra kommer till uttryck både genom utformningen av bestämmelserna om sekretess och genom ett antal s. k. sekretessbrytande regler.

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

*Om sekretesskyddet
för känsliga person-
uppgifter*

En sådan regel är föreskriften i 14 kap. 4 § sekretesslagen att sekretess till skydd för enskild helt eller delvis kan efterges av honom. Sekretesskyddade uppgifter kan alltså alltid lämnas ut med den enskildes samtycke. Om det t. ex. på hälso- och sjukvårdens område är fråga om att lämna ut uppgifter till en annan myndighet och sekretessen hindrar detta, är det en förutsättning för uppgiftslämnandet att den enskilde samtycker till det.

Frågan om uppgiftslämnande mellan myndigheterna för forskning och statistisk verksamhet inom hälso- och sjukvården har – som Gunnar Hökmark är väl medveten om – nyligen belysts av data- och offentlighetskommittén (Ju 1984:06, DOK). Kommittén har i betänkandet (SOU 1986:24) Integritetsskyddet i informationssamhället, redovisat den principiella inställningen att sekretesskyddade patientuppgifter inte utan den enskildes samtycke eller stöd i författning skall lämnas ut från en klinik till t. ex. andra delar av landstinget eller socialstyrelsen. Kommittén har också understrukit vikten av att hälso- och sjukvårdspersonalen informerar patienterna om uppgiftslämnandet.

Att – om Gunnar Hökmark nu på allvar menar det – generellt kräva samtycke av den enskilde för att sekretessbelagda uppgifter skall få lämnas ut för forskning och statistik är uteslutet enligt min mening. Så kan man inte lösa de allvarliga integritetsfrågor som vi diskuterar här i dag. En sådan lösning har inte heller DOK funnit möjlig. Jag kan för egen del peka på att en sådan regel skulle innebära en total sekretess för uppgifterna i de fall då samtycke inte lämnas, vilket skulle vara svårförenligt med den i tryckfrihetsförordningen fastslagna offentlighetsprincipen. Ett alternativ kan då vara att inom vissa områden i större utsträckning än för närvarande författningsreglerna utbytet av information mellan myndigheterna, t. ex. inom det integritetskänsliga hälso- och sjukvårdsområdet. DOK har för sin del förordat en sådan utveckling.

I detta sammanhang kan jag också erinra om att DOK enligt sina direktiv (Dir. 1984:48 s. 18 f.) skall ta ställning till om det är befogat att införa krav på lagstöd för vissa slags register. En författningsreglering skulle t. ex. kunna omfatta vilka slags uppgifter som får ingå i ett register och till vilka myndigheter uppgifterna får lämnas. Det har förutskickats att kommittén avser att återkomma till denna del av sitt utredningsuppdrag.

Det betänkande som DOK har avlämnat har nyligen sänts ut på remiss. Det är givet att remissutfallet kommer att vara en betydelsefull faktor när det gäller att ta ställning till om några förslag till ändringar i sekretesslagens nuvarande regler om informationsutbytet mellan myndigheterna skall läggas fram för riksdagen och hur dessa i så fall skall utformas. Jag vill dock inte nu föregripa det kommande beredningsarbetet. Jag har därmed svarat på Gunnar Hökmarks första fråga.

Något behov av att tillsätta en sådan kommission som Gunnar Hökmark efterlyser i sin andra fråga anser jag inte föreligga. Svaret på den frågan är därför nej.

Anf. 93 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag skall först be att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation. Svaret är upplysande, men samtidigt också förbluffande.

Anledningen till att jag ställde interpellationen är bl. a. det faktum att vi i dag vet att det är en allmänt spridd uppfattning att väldigt många sekretessbelagda känsliga register läcker på olika sätt. En annan anledning var att data- och offentlighetskommittén i ett av de betänkanden som justitieministern hänvisade till också har pekat på att det i dag sker ett uppgiftsutlämnande som inte har stöd i sekretesslagen. Det är mot den bakgrunden litet förbluffande att justitieministern ägnar sitt svar på interpellationen åt att redogöra för sekretesslagen. Jag hade inte bett om någon redogörelse för sekretesslagen. Jag frågade justitieministern om han är beredd att göra någonting åt de brister som finns i tillämpningen av sekretesslagen.

Det är på det viset ett upplysande svar som justitieministern lämnar. Genom att tala om något helt annat förnekar han de brister som i dag finns i efterlevnaden av sekretesslagen. Han visar också att han uppenbarligen inte är beredd att vidta några åtgärder, han är inte ens beredd att undersöka om det förhåller sig som jag säger.

I Dagens Nyheter var det för några dagar sedan en artikel där en läkare beskrev hur en cancersjuk kvinna hade blivit förvägrad ett arbete. På förfrågan fick hon veta att anledningen till att hon inte fick arbetet var att hennes hälsobild inte såg positiv ut.

Det var ett läckage. Människor inom sjukvården är ense om att sådana sker i en relativt stor omfattning. Vi vet också att motsvarande läckage sker inom andra områden. Det är mot den bakgrunden jag skulle vilja fråga justitieministern om det verkligen är hans uppfattning att efterlevnaden runt om i landet av sekretesslagen inte lämnar något övrigt att önska, om det inte ens finns anledning att undersöka om det förekommer brister i efterlevnaden och om verkligen inte justitieministern menar att det i så fall finns anledning att göra något åt det.

Det finns delvis ett moraliskt ansvar i detta, Sten Wickbom. Det moraliska ansvaret ligger i att myndigheter i dag samlar in en stor mängd känsliga uppgifter, förespeglade att de uppgifterna behandlas med sekretess. Förutsättningen för många människor att lämna uppgifter är att de har förtroende för att uppgifterna verkligen behandlas med sekretess. Det är farligt, långsiktigt, för olika registers kvalitet om människor inte känner att myndigheter lever upp till det förtroendet. Det är framför allt nonchalant mot människors integritet att låtsas som om det inte finns några problem.

Herr talman! I den andra delen av min interpellation ställer jag frågan till justitieministern om han är beredd att lämna förslag till att informerat samtycke skall krävas när uppgifter lämnas ut från sekretessbelagda register. Justitieministern verkar faktiskt något förvånad över att någon över huvud taget kan komma på tanken att ställa detta krav. Han frågar i sitt svar om jag verkligen på allvar menar detta. Även på det sättet är justitieministerns svar rätt upplysande. Justitieministern tycker att det är principiellt underligt att människor själva skall få bestämma över sina egna uppgifter. Det är logiskt, därför att det är just vad majoriteten i data- och offentlighetskommittén har beslutat att föreslå: man skall öppna sekretesslagen för utlämnande till statistik och forskning.

Men konsekvensen av detta är att vi får ett samhälle där människor är rädda och känner dagliga intrång i sin integritet. Kravet på informerat

Samtycke behöver inte vara så svårt att leva upp till. Man kan givetvis tänka sig att göra undantag, men då skall dessa undantag också klargöras genom lagstiftning om de register från vilka man kan lämna ut uppgifter utan krav på informerat samtycke. Om man för en sådan politik blir frågan om den enskildes integritet inte bara en fråga om en avvägning som myndigheterna skall göra, det är så socialdemokrater alltid talar om integritet – som en avvägningsfråga. Då blir den enskildes integritet också en fråga om en rättighet för den enskilde att ha kontroll över personuppgifter om sig själv. När vi ser hur människor reagerar inför dataregistreringen lider vi av socialdemokraternas sätt att behandla integriteten, dvs. som en fråga om att myndigheter i bästa välvilja skall göra sin avvägning. Herr talman! Det är också därför vi alltid får myndigheternas avvägning, medan den enskilde inte har någon möjlighet att själv hävda sin rätt.

Det är mot den bakgrunden som jag skulle vilja be justitieministern att inte bara redogöra för sekretesslagen utan också svara på om det finns fog för att vidta åtgärder mot läckage från olika sekretessbelagda register. Jag vill också fråga om det verkligen är sant, vilket framgår av svaret, att han avvisar tanken på att man skall ställa krav på informerat samtycke. Om justitieministern avvisar det ger han också samtidigt klartecken för många nya typer av Metropolitregister, för att ta bara ett exempel.

Anf. 94 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Vi får fler och fler exempel på och läser i tidningarna nästan dagligen om vad som händer när teoriernas stolta visioner konfronteras med verkligheten. Låt mig redogöra för hur det kan gå till i sjukvården.

För att komma in i ett sjukvårdsregister behövs någon sorts kodnyckel. En läkare på ett sjukhus, t. ex. i Stockholm, skall i princip bara ha tillgång till uppgifter om patienter på just det sjukhus där han arbetar eller på en viss klinik. Det är klinikchefen som har ansvaret och som bestämmer vilka som skall ha kodnycklar, dvs. tillgång till information. Detta är teoriens stolta vision.

Men verkligheten ser inte ut på det sättet. En läkare berättar att han inte har tillgång till information. Han har inte tilldelats någon nyckel. Men om han går till sekreterarna och säger att han vill ha en viss information plockar de fram den till honom. Hittills har aldrig någon sagt nej. På den vägen kan han få fram uppgifter om vilka patienter som helst inom Stockholms läns landsting.

Ja, säger de som har ansvaret, kanske kan det gå till så, men då syns det på kontrollbandet, dvs. det band som skall visa vilka som fått information ur registret. Därigenom skulle man kunna spåra eventuellt missbruk.

Men vår läkare invänder då att det inte syns att det är just han som begärt uppgifterna. Det syns bara att begäran om uppgifterna kommit från hans klinik, och där arbetar över 100 människor.

Det är det mötet, när teorierna konfronteras med verkligheten, som vi måste försöka hantera på ett sätt så att vi inte framöver gör det riktigt besvärligt för oss. Det finns en rad argument för att bygga upp register med basfakta för forskning och planering. Några är också till stor hjälp för att spåra och förebygga sjukdom, t. ex. missbildningsregister. Just därför att

datoriseringen är till så stor hjälp måste den användas med stor försiktighet och med mycket gott omdöme. Annars motverkar till slut registren sina egna syften.

Jag är inte imponerad av argumentet att det är så få som har tillgång till olika register och att det därmed inte finns någon risk för missbruk. Jo, det finns det, och jag har tidigare här i kammaren redogjort för olika exempel. Jag har pekat på att det finns risk för missbruk bland tjänstemän, enskilda forskare och arbetsgivare, som må vara aldrig så rättrådiga. Också "klient-skallar", tillfälligheter och nyfikenhet kan innebära risk för missbruk.

Gunnar Hökmark tog som exempel upp fallet med kvinnan som inte fick ett visst arbete. Låt mig få fråga: Hur hade denne arbetsgivare fått reda på att hon hade bröstcancer, om inte denna uppgift någonstans, på något håll, hade läckt ut?

Nej, det är faktiskt så att just avogt inställda medborgare lämnar dåliga uppgifter eller inga uppgifter alls. Och när dessa dåliga uppgifter sedan används, blir resultaten förödande. Många har insett faran, medan andra inte har gjort det. Integriteten sitter här verkligen i kläm.

Anf. 95 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Gunnar Hökmark hade kunnat formulera sin interpellation litet tydligare. Då hade det kunnat stå klart för mig att han inte efterlyste lagstiftningsåtgärder, utan åtgärder för att motverka att tjänstemän och andra bryter mot lagen och därigenom åstadkommer läckage av uppgifter som inte skall lämnas ut.

Detta problem löser man naturligtvis inte genom lagstiftning eller genom att kräva mer eller mindre av samtycke från den registrerade, och naturligtvis inte heller genom att kalla på polis. Vad det här är fråga om är en över huvud taget anständig myndighetsutövning, om en utbildning och om en attitydpåverkan inom myndigheterna. Det är naturligtvis också fråga om en allmän debatt, där man ställer detta problem i belysning.

Jag noterar att Gunnar Hökmark ofta har tagit upp detta problem, som han känner oro för. Jag respekterar denna oro och betraktar naturligtvis också själv det här som ett problem. Men det är, som jag sade, ett problem som såvitt jag förstår inte kan lösas på annat sätt än inom myndigheterna själva. Jag har, när Gunnar Hökmark har tagit upp problemet – både i dag och vid andra tillfällen – noterat att han inte har några lösningar att anvisa.

Gunnar Hökmark talar om avvägningar. Han hånar mig och socialdemokratin litet grand därför att vi vill framhålla att det inte bara handlar om den personliga integriteten, utan det finns också utomordentligt viktiga motstående intressen som man måste göra en avvägning mellan. Nu försöker Gunnar Hökmark helt och hållet komma ifrån avvägningsproblemet genom att säga att avvägningen inte skall göras av myndigheterna utan av de enskilda. Det betyder att Gunnar Hökmark verkligen menar att – vilket jag var litet tvivlande till att han avsåg – man i sekretesslagen i alla lägen skulle föreskriva medgivande av den enskilde till att en uppgift lämnas ut, eller ett informerat samtycke. Att ställa ett sådant krav innebär för mig, herr talman, att man avstår från att ta det ansvar som det medför att göra avvägningar mellan olika intressen.

Anf. 96 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Problemet är nog inte hur jag har formulerat min interpellation, utan hur justitieministern har läst den. Jag frågade ju om man bl. a. är beredd att vidta åtgärder eller att tillsätta en kommission för att undersöka hur det i verkligheten förhåller sig. Margitta Edgren gav några exempel. Det finns många fler exempel, där debatten handlar om att sekretessen i dag inte längre fungerar som ett tillräckligt skydd för de enskilda människorna. Detta sägs rätt allmänt inom sjukvården, det sägs även allmänt bland människor som sysslar med andra register. Det vore bra om justitieministern vore beredd att erkänna att detta är ett problem som vi bör göra någonting åt.

Jag sade också tidigare att det viktiga här givetvis inte är lagstiftning, utan att alla efterlever den lagstiftning som gäller. Det var därför jag frågade om justitieministern är beredd att tillsätta en kommission. Denna tanke avvisar han på tre rader i svaret på min interpellation.

Herr talman! Sedan kommer jag till frågan om informerat samtycke. Det framstår för justitieministern som ett väldigt konstigt krav att vi skall ge den enskilde rätt att bestämma över personuppgifter. Jag menar att man bör sträva efter ett informerat samtycke när man lämnar ut uppgifter från sekretessbelagda register. Ett sådant förfarande är en förutsättning för att den enskilde skall känna att han eller hon har kontroll över uppgifter om sig själv.

Integritet är tryggheten att veta var någonstans det finns uppgifter samlade om en själv.

Justitieministern menar däremot att det är myndigheter som skall göra denna avvägning. Jag menar också, för att visa att jag också är beredd att göra en avvägning, att det kan finnas skäl att ha vissa register, där utlämnandet kan ske under andra former, t. ex. centrala cancerregistret, olika typer av register som har ett klart uttalat ändamål, och när man också rent allmänt kan förutsätta att människor är beredda på att uppgifter därifrån utlämnas för forskningsändamål.

Den syn som vi företräder i dessa frågor innebär att utgångspunkten bör vara att den enskilde skall ha rätt att lämna informerat samtycke. Detta tycker justitieministern är konstigt.

Vi tycker också att de undantag som görs skall debatteras och diskuteras här i Sveriges riksdag. De skall inte bestämmas hos enskilda myndigheter. Det är mot denna bakgrund man kan konstatera att justitieministern för något slags strutspolitik i dessa frågor och undviker att acceptera att se att det finns ett problem som består i att enskilda människor upplever sin integritet kränkt. Han för också en strutspolitik när det gäller att se det läckage som förekommer ur sekretessbelagda register.

Anf. 97 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Gunnar Hökmark vet mycket väl att jag anser att vi skall kräva informerat samtycke i så stor utsträckning som detta över huvud taget är möjligt. Nu har Gunnar Hökmark erkänt att det i varje fall finns några tillfällen då det inte är möjligt att kräva sådant samtycke. Nu skall det bli mycket intressant att se hur Gunnar Hökmark och övriga ledamöter i data-

och offentlighetskommittén kommer att avgränsa dessa fall. Det är nämligen i denna kommitté som en sådan bedömning i första hand skall göras.

Anf. 98 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Skillnaden mellan den hållning som jag intar i denna fråga och den som justitieministern intar är att justitieministern uppenbarligen anser att människor skall få lov att ge sitt informerade samtycke bara i de fall då man redan från början kan förutsätta att de är villiga att lämna ut personuppgifter. Jag för min del vill se det som en rättighet som den enskilde skall ha för att kunna kontrollera och göra en avvägning. Den enskilde bör alltså själv få göra en avvägning, men justitieministern anser att i stället myndigheter skall göra den.

Det är inte konstigt att människor känner en oro för hur uppgifter om dem hanteras och behandlas av olika myndigheter, när vi har en regering som intar denna hållning.

Jag vill också framhålla en omständighet som justitieministern inte tycks förstå. Det är en mycket viktig skillnad mellan att å ena sidan göra undantagen i form av lag som vi debatterar och antar här i Sveriges riksdag, med de möjligheter som därmed finns att diskutera integriteten och skyddet av den enskildes privatliv, och att å andra sidan ha ett förfarande som går ut på att myndigheter och enskilda befattningshavare inom dessa självständigt gör denna avvägning. Där går den principiella skiljelinjen. Vi moderater vill skydda den enskildes integritet genom att också ge den enskilde rättigheter. För socialdemokraterna är skyddet för den enskildes integritet beroende av en avvägning. Skyddet kan förändras från fall till fall och har inte någon bestämdhet över huvud taget.

Därför är justitieministerns svar här i dag mycket belysande – om än i vissa fall förbluffande.

Anf. 99 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Som folkpartist och liberal tror jag på att om människor blir informerade kommer också flertalet av dem att samtycka. Det är den grundläggande förutsättningen. Så länge människor känner att uppgifter som de har lämnat under sekretesstämpel hanteras på ett sätt som de inte har fått kännedom om, blir de mycket upprörda.

Jag tror att detta måste vara utgångspunkten när vi tar ställning till hur vi skall ha det framöver – den som är informerad och inser syftet med uppgiftslämnande kan också tänka sig delaktighet.

Att värna om integriteten är alltid besvärligt och alltid omständligt, men vi måste i ett demokratiskt samhälle ta de besvärligheterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1985/86:25 Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

1985/86:26 Ändring i riksdagsordningen

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

Meddelande om frågor

Skatteutskottets betänkanden

1985/86:37 Ändring i tullagen (1973:670) m. m. (prop. 1985/86:93)

1985/86:42 Stämpelskatten på aktier (prop. 1985/86:157)

1985/86:44 Vissa frågor inför allmän fastighetstaxering 1988 (prop. 1985/86:160)

1985/86:48 Dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Pakistan (prop. 1985/86:172)

Lagutskottets betänkande

1985/86:28 Vissa faderskapsfrågor m. m.

Trafikutskottets betänkande

1985/86:24 Ändring i lagen (1984:318) om kontrollavgift vid olovlig parkering (prop. 1985/86:106)

Jordbruksutskottets betänkanden

1985/86:20 Jordförvärvslagen

1985/86:23 Vattenrätt

Näringsutskottets betänkanden

1985/86:27 Viss lagstiftning beträffande aktieoptioner (prop. 1985/86:151)

1985/86:28 Ändring av upplåningsrätten m. m. för Sveriges allmänna hypoteksbank (prop. 1985/86:163)

14 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 16 maj

1985/86:560 av *Hans Rosengren* (s) till justitieministern om åtgärder mot överlast i den tunga vägtrafiken:

De problem som är förenade med de s. k. överlasterna inom den tunga vägtrafiken har aktualiserats av allt fler. Åkare har själva anmält sitt missnöje med att polisens kontrollvägning sker i mycket olika utsträckning i de olika länen – med ett oriktigt konkurrensförhållande som följd. Liknande synpunkter har framförts från Transportarbetareförbundet.

Det har beräknats att överlasterna förorsakar kostnader i ökat vägunderhåll på ca 200 milj. kr.

Är justitieministern beredd att vidta åtgärder för att komma till rätta med överlast i den tunga vägtrafiken?

1985/86:561 av *Marianne Karlsson* (c) till civilministern om information till företagare om följderna av radioaktivt nedfall:

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

Meddelande om frågor

Kärnkraftsolyckan i Tjernobyl har inneburit radioaktiva nedsläpp som medfört att ansvarig myndighet bl. a. rekommenderat jordbrukare att ej släppa ut korna på bete. Möjligheten för den enskilde företagaren att få kunskap om vilka rekommendationer som givits har emellertid varit liten.

Det är enligt min mening väsentligt att exempelvis jordbrukare snabbt kan få vetskap om vilka restriktioner som gäller med hänsyn till den påverkan som detta kan få för den fortsatta inriktningen av produktionen.

Med hänsyn till vad som ovan anförts vill jag fråga civilministern:

Vilka initiativ avser regeringen att ta för att företagare snabbt skall kunna få information om de strålnivåer och de konsekvenser som radioaktivt nedfall kan få för den fortsatta produktionen?

1985/86:562 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till statsrådet Bengt K. Å. Johansson om radpriset på V 65-spelet:

För en tid sedan beslutade ATG (AB Trav och Galopp) att radpriset på det mycket populära V 65-spelet skulle höjas från 60 öre/rad till 1 kr. Många uttalade då sin oro för att spelomsättningen skulle minska med följd att travsporten och även staten skulle få lägre inkomster. Denna åsikt delades inte av statsrådet Bengt K. Å. Johansson enligt ett frågeprotokoll i riksdagen från slutet av år 1985.

Vid den debatt som föregick radprishöjningen talades det om att staten bakom "kulisserna" varit pådrivare till höjningen i avsikt att få in större skatteintäkter. Såvitt nu kan anas har effekten blivit den motsatta.

Om V 65-omsättningen visar på en stadig minskning och ATG beslutar att återgå till det gamla radpriset, kommer regeringen i en sådan situation att vidta några åtgärder?

1985/86:563 av *Görel Bohlin* (m) till bostadsministern om särskild lagstiftning till skydd för medeltida stadskärnor:

Nyligen har en framställan till justitieministern gjorts från ett antal kända sigtunabor om en särskild lagstiftning till skydd för Sigtuna gamla stadskärna. Man hänvisar i brevet till den lag som skyddar Gamla stan i Stockholm, lex Gamla stan, och menar att en sådan lag kunde behövas även för Sigtuna.

I vårt land är fornlämningar skyddade av stränga lagar. Ävenså skyddas historiskt intressanta byggnadsverk av skyddsföreskrifter. Våra gamla stadskärnor har däremot inte något särskilt, lagligt skydd.

Jag vill mot bakgrund av planerad och starkt kritiserad utbyggnad i gamla Sigtuna och med hänvisning till förslaget i tidigare nämnda brev fråga bostadsministern om han överväger att ta initiativ till särskild lagstiftning till skydd för våra medeltida stadskärnor?

Prot. 1985/86:144 **1985/86:564** av *Rolf Kenneryd* (c) till finansministern om visst uttalande om centerpartiet:
16 maj 1986

Meddelande om frågor Finansministern riktade den 15 maj i bl. a. TV:s Rapport svepande anklagelser mot centerpartiet och dess påstådda ekonomiska flykt från verkligheten.

Vill finansministern klarlägga vilka konkreta punkter finansministern avsåg i sin kritik?

1985/86:565 av *Ingrid Ronne-Björkqvist* (fp) till socialministern om förordningen om taxa för behandling hos sjukgymnast:

I 15 § i förordning 1978:1018 gällande taxa för sjukvårdande behandling utförd av sjukgymnast föreskrivs:

”Arvode eller ersättning utgår endast under förutsättning att behandlingen påkallas av sjukdom och *ordinerats av läkare.*”

När förordningen tillkom fanns en allmän föreställning om att legitimerade sjukgymnaster fick behandla endast sjuka som fått remiss till sjukgymnast från läkare.

Ett utslag i regeringsrätten (R 782:42) fastslog att juridiskt bindande remissvång inte föreligger. I konsekvens därmed borde 15 § i taxeförordningen omprövas.

Är socialministern beredd att låta remissvång från läkare vid behandling hos sjukgymnast utgå ur taxeförordningen?

1985/86:566 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern om en gemensam nordisk arbetsmarknad för sjuksköterskor:

Sedan augusti 1983 finns en överenskommelse mellan de nordiska länderna om att vissa yrkesgrupper, bl. a. sjuksköterskor med legitimation, har rätt till motsvarande godkännande i de övriga länderna.

I dag är detta en överenskommelse av föga värde för just svenska sjuksköterskor. Den fria nordiska arbetsmarknaden gäller nämligen inte för alla. De som gått hälso- och sjukvårdslinjen och fått svensk legitimation blir inte godkända i övriga Norden och kan inte söka fasta anställningar där. Det största motståndet visar Norge, trots att Norge har en svår brist på sjuksköterskor.

Norges motsvarighet till socialstyrelsen vägrar svenska sjuksköterskor s. k. offentlig godkänning (motsvarar vår legitimation). Detta innebär att det är omöjligt för svenskar att få annat än vikariat. Som vikarier duger nämligen de svenska sjuksköterskorna och är alltså inte farliga för Norges sjukvård. Norge hänvisar till att den svenska utbildningen inte är tillräcklig och skiljer sig alltför mycket från den norska. Problemet har tidigare diskuterats i riksdagen, men svårigheterna kvarstår och motståndet är lika stort eller t. o. m. större.

På vilka sätt har utbildningsministern tagit upp frågan och arbetat för att principen om en gemensam nordisk arbetsmarknad även skall gälla för sjuksköterskor?

1985/86:567 av *Sigge Godin* (fp) till kommunikationsministern om persontrafiken på järnvägssträckan Örnköldsvik–Mellansel:

Prot. 1985/86:144
16 maj 1986

Meddelande om frågor

I oktober 1985 informerade trafikområdeschefen för SJ i Örnköldsvik att riksdagsbeslutet från 1979 fortfarande gäller, varför inga planer på indragning av persontrafiken mellan Örnköldsvik och Mellansel finns. Enligt citerade riksdagsbeslut säger trafikområdeschefen att linjen Örnköldsvik–Mellansel ingår i riksnätet, dvs. det bannät i landet som inom överblickbar framtid kommer att få behålla persontrafiken. I en tidningsartikel den 30 april 1986 framgår att statens järnvägar föreslår att tågtrafiken på denna sträcka skall föras över till landsvägsbuss. Har Sveriges största trafikföretag så bristfällig framförhållning?

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Avser regeringen att kringgå 1979 års trafikbeslut och dra in persontrafiken på sträckan Örnköldsvik–Mellansel?

15 § Kammaren åtskildes kl. 15.27.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Fredagen den 16 maj

Talmannen 42, 47
Förste vice talmannen 3, 26, 31
Aglert, Per Arne (fp) 68, 70
Ahrland, Karin (fp) 31, 37, 39, 43, 45, 46
André, Gunilla (c) 34, 38, 40
Björk, Gunnar, i Gävle (c) 51, 55
Blom, Lennart (m) 47, 55, 56
Bohlin, Görel (m) 72, 73
Bolander, Gunhild (c) 56, 59, 61
Brännström, Roland (s) 58, 60, 62
Edgren, Margitta (fp) 84, 87
Evermo, Barbro (s) 52, 56
Fleetwood, Elisabeth (m) 25
Granstedt, Pär (c) 11, 18, 19, 23, 25, 26
Gustafsson, Lars (s) 20, 24, 25
Göransson, Bengt, statsråd 63, 66, 69, 71
Hagård, Birger (m) 3, 19, 23, 25
Hammar, Bo (vpk) 16, 19, 20, 27
Hasselström Nyvall, Ingrid (fp) 30
Hemmingsson, Margareta (s) 60
Hulterström, Sven, kommunikationsminister 71, 73
Hökmark, Gunnar (m) 82, 86, 87
Israelsson, Karin (c) 75, 78, 79
Johnsson, Ingvar (s) 27
Körlof, Björn (m) 32, 37, 39
Larsson, Torgny (s) 65, 68
Leijonborg, Lars (fp) 8
Lindblad, Gullan (m) 64, 68, 70
Lindqvist, Bengt, statsråd 73, 76, 78, 80
Martinger, Jerry (m) 41
Nilsson, Barbro, i Visby (m) 62, 63
Svensson, Jörn (vpk) 42, 44, 45, 46
Sörestedt, Birthe (s) 35, 38, 40
Tarschys, Daniel (fp) 80, 81
Wickbom, Sten, justitieminister 81, 85, 86
Wilson, Carl-Johan (fp) 50
Winberg, Margareta (s) 63
Östrand, Olle (s) 30